CELEBRIORVM
DISTINCTIONVM
TVM PHILOSOPHICARVM, TVM THEOLOGICARVM
Synopsis.

AVTHORE
HENRICO-LVDOVICO CASTANÆO
RVPIPOZÆO PICTAVORVM
Episcopo.

BIBL. CANT. ACAD.

LONDINI,
Ex officina Typographica Societatis Stationariorum. 1617.

LECTORI.

MVLTIPLICI *termimorum varietate & acceptione, quæ Philoſophiæ, Scholaſticæq; Theologiæ ſtudio inſudantes retardare ſolet, obrutus aut ſaltem acriter vexatus, horum penè omnes difficiliores ex probatiſſimis quibuſque authoribus, quorum eruditionis melior nota vetuſtate præfulget, ordine alphabetico memoriæ cauſſa congeſſi. Cum verò primævis harum ſcientiarum cultoribus tanquam fundamentis, quæ in ampliora velut ſpatia à recentioribus exporrecta, ornatum quidem & elegantiam maiorem, neutiquam pondus & firmitatem conſecuta ſunt, incumberem & inſiſterem, nullos quamvis parum Latinos, imò & barbaros, aut minus aptè traditos, reieci refugíve. Non enim reſpuenda erat durities verborum, è qua velut è ſilice, interpretationis acceſſu, ignes puriores elicias & excudas. Sicut enim prædura oſſa medullas, rigidi ſilices ſcintillas, quæ attritu minimo ſeminaria vi, quaſi in fœtus igneos erumpente extunduntur, in ſe fovent & cohibent; ſic barbaries hæc primigeniæ Philoſophiæ ſucculentum habet corticem, & verborum modulis rigeſcens breuioribus, tantillum niſu mentis tenuata, ſpargit fœliciſſimo prouentu rerum ſuccos & ſenſuum ſegetem vberiorem. Quam ego inire rationem, ne munere meo ex lege inſtituti mei aberratione gratuitâ non defungerer, adigebar: quippe qui non tam tetrici cenſoris & caſtigatoris, quam ſatis accurati corrogatoris, ſubinde tamen concinnatoris partes aſſumpſerim. Hinc implicari me involviq; de induſtria ſententiarum varietate, & plerumque ex aduerſo pugnantibus autoribus, vtrinque ſtare & velut decertare oportuit. Quamobrem contraria hic, (vbi dilucida tantum quorumlibet terminorum qui per vniuerſam Philoſophiæ Theologiæq; ditionem funduntur, notitia, non cuiuſlibet rei veritas & diſcuſſio ſpectatur) abſque vitio & nota vel oblivionis, vel ignorationis legi poſſunt. Imparem enim eſſe me tanto oneri, totque ſententijs quæ occurrebant & ſuboriebantur inter legendum conciliandis ſat ſciebam; par eſſe non debebam; quia non ab inſtituto deſciſcere: quo limite anguſtiori, tenuitatis nimirum meæ & propoſiti quibus volui conformatum opus hoc, concludebar. Adde quod in immenſum liber iſte excreuiſſet: cum ea ratione omnes ferè Philoſophiæ & Theologiæ quæſtiones agitandæ eſſent & ad amuſſim examinandæ,*

quod

458:01

quod maioris operæ opus eſt. Tantum verò inde lucis ſtudijs olim affulſit meis, vt rudibus & novitijs non ingratum fore putarim, ſi publico ederetur commodo quod privato collectum eſt. Etſi enim quidam Lexica & Directoria, vt loquuntur, Theologica conſcripſerint, quæ mole laborant ſuâ, nullus tamen hactenus (quem viderim) tot reconditas diſtinctiones brevius ob oculos poſuit, aut per tabulas digeſſit, aut in ordinem arctiorem compegit: quo non planè irrito conatu aliquis vt ſpero excitatus, vltimam huic operi & ſedulam manum admovere non gravabitur. Vale Lector & fruere, operamq; noſtram etſi levem boni conſule, cuius edendæ præpoſtero debetur conſilio, ſi alicui fortè parum trito aut exoleto termino authoris nomen deſideras, mcos etenim tantum in vſus cùm hæc ab initio ſcriberem, verba rerum potius innatarum quam elegantiæ & nitoris, res rationum potiùs quàm authorum pondere penſabam & expendebam. Vtrumque tacito, vt nunc liquet, tui maioris commodi augurio, quod carpes Lector ſi ſedulus es & accubuus, non me, ſi benevolus & amans tui meique.

CATALOGVS AVTHORVM QVIBVS in hoc opere conſcribendo præcipue vſi ſumus.

Alexander de Ales, Angl. ord. Min. Doct. Irrefragabilis. *Claruit anno* 1240
Antonius Andreas, Arragonius, ord. Min. Scoti diſcipulus.
Antonius Trombeta, Patavinus, ord. Minorum. 1510.
Ariſtoteles.
Armandus de Bello viſu, Bononienſis, ord. Prædicatorum. 1296.
Averroës, Cordubenſis. 1149
S. Bonaventura Fidanza Cardinal. ord. Min. Doct. Seraphicus. 1280.
Conimbricenſes.
Conſtantius Buccafocus, Sarnanus, Cardinalis, ord. Min. 1590.
Dominicus de Flandria, ord. Præd. 1470.
Durandus de Sancto Portiano, ord. Præd. Epiſcop. Meldenſis. 1313
Egid. Roman. Cardin. ord. S. Auguſt. Doct. Fundatiſſimus. 1310
Franciſcus Lychetus, Brixienſis, ord. Minorum. 1519
Franſ. Mayronis, Gal. ord. Min. Scoti diſcip. D. Illuminatus. 1320
Franciſcus Suarez, Granatenſis, Societatis Ieſu. 1590
Gabriel Biel, Germanus, præpoſitus in Schonbach. 1490
Gregorius Arimino. ord. S. Aug. 1350

Gualterus Burlæus, Anglus, Scoti auditor. 1330
Guilielmus Ockam, Anglus, ord. Min. Scoti discipulus. 1230
Guilielmus de Rubione, Arragonus, ord. Min. 1333
Henricus Goethals, de Gandavo, Archidiaconus Tornacensis, Doct. Solemnis. 1290
Hervæus Natalis, Brito, ord. Præd. 1320
Iacobus Almain, Senonensis. 1514
Ioannes de Baccone, Anglus, Carmelita, Doctor resolutus. 1350
Ioannes Baptista Gratia Dei, Asculanus, ord. Præd.
Ioannes de Bassolis, ord. Min. Scoti auditor.
Ioannes Buridanus, Belga.
Ioannes Canonicus, vel Marbres, ord. Min. Scoti auditor. 1320
Ioannes Capreolus, Tolosanus. ord. Præd. 1424
Ioannes Duns, Scotus, ord. Min. Doctor subtilis. 1306
Ioannes de Ianduno, Gandavensis, Scoti auditor.
Ioannes de Rada, Hispanus, ord. Min. 1600
Mathias Aquarius Neapolitanus, ord. Præd. 1590
Marsilius de Ingen, Anglus. 1394
Nicolaus de Orbellis, Andegavensis, ord. Min. 1455
Paulus Barbus, Soncinas, Insuber, ord. Præd. 1490
Paulus Venetus, ord. S. Aug. 1420
Petrus Aureoli Verberius, Cardinalis, ord. Min. 1317
Petrus Fonseca, Lusitanus, Societatis Iesu. 1590
Petrus Tataretus, Parisiensis. 1509
Richardus de Mediavilla, Anglus, ord. Min. 1290
Robertus Holkot, ord. Præd. 1349
Rupertus Episcopus Lincolnienſis, Anglus, ord. Min. 1140
Simon Fontanus, Senonensis, ord. Min. 1570
Stephanus Brulefer, Maclovienſis, ord. Min. 1490
S. Thomas Aquinas, ord. Præd. Doctor Angelicus. 1270
Thomas de Argentina, ord. S. Aug. 1350
Thomas de Vio, Cajetanus, Cardinalis, ord. Præd. 1530

FINIS.

PHILOSOPHICARVM ET THEOLOGICARVM DISTINCTIONVM SYNOPSIS.

A

ABSOLVTVM à { TERMINO, CAVSA, SABIECTO } id est, nõ habens { TERMINVM, CAVSAM, SVBIECTVM } distinguitur contra { RELATIVVM, vt sunt omnia quæ non sunt in prædicamento relationis. DEPENDENS, & sic solus Deus est absolutus. CONTRACTVM, seu restrictum ad subjectum, vt substantia. *Ex Sarnano.* }

ABSTRACTIO { REALIS, cum vnum ab alio reipsâ separatur, vt anima à corpore: vtrumque autem eorũ quæ separantur, debet separatim existere, vt sit propria abstractio.

RATIONIS, seu INTENTIONALIS seu INTELLECTVALIS, seu SPIRITVALIS, est quâ aliquid per intellectum separatur ab alio, cui nihilominus in re conjunctum est. { NEGATIVA vt *loquũtur Conimbricenses*, seu DIVISIVA (quã quidam impropriè COMPOSITAM vocant, quia omnis enunciatio est cõposita, cum sit secunda intellectus operatio) quâ in enunciatione vnum negatur de alio sive vere, sive falsó.

PRAECISIVA, seu SIMPLEX seu SIMPLICITATIS, seu DEFINITIVA, quia fit per simplicẽ apprehẽsionem vnius, non cogitando de alio eidem realiter conjuncto. { PHYSICA, est à materia sensibili singulari tantũ: quia corpus naturale in genere cõsiderat Physicus, nõ singularia.

MATHEMATICA, est à materia sensibili singulari & communi, non re, sed ratione: quia Mathematicus quantitatem considerat non explicando materiam cui inest.

METAPHYSICA, est ab omni materia re & ratione, competitq; Deo & Intelligentijs, & enti vt ens est.

HABITVALIS, fit per species impressas & habitualiter inhærentes.

ACTVALIS, fit per ipsum actum Intellectus exercitum.

COGNITIVA, seu INTELLECTVS POSSIBILIS est quâ Intellectus potest intelligere vnũ non intelligendo aliud, & sic ante illustrationem Intellectus agentis, possibilis intelligit singulare cognitũ objectivè in imaginatione, nõ intelligẽdo vniuersale.

FACTIVA seu INTELLECTVS AGENTIS sic fit. Postquam species intentionalis traducta est ex ordine sensibili ad ordinẽ intelligibilem, intellectus agens abstrahendo intentionẽ vniuersalis à phantasmate, facit ipsũ intelligibile in actu, & sic intellectus agens abstrahit vniuersale, & passibilis intelligit ipsum. Ideoq; quia instar artis illam velut formam arte factam è phantasmate præjacente educit, Factivæ nomen sortita est. *Hæc Baconus ex Averroe.*

VNIVERSALIS ab inferiori, seu NON }

IDENTITATIS seu, vt vult Ocham, NON CONVENIENTIAE quâ gradus superior ab inferiori cum quo non cõvenit, nec idem est conceptu, mente abstrahitur.

A FVNDAMENTO, vt à potentiâ generandi quæ est fundamentum paternitatis, abstrahitur paternitas

A SVBIECTO, vt cum accidentia cognoscimus absque consideratione subjecti.

ab AEQVALI quæ à quibusdam FORMALIS appellatur, vt cum albedo abstrahitur à dulcedine in pomo, & ratio boni à ratione veri.

VLTIMATA, est cum non supereſt abstrahendi locus, sed purè exprimitur rei natura, vt albedineitas.

NON VLTIMATA, est quando supereſt quod iterum abstrahas: vt cum dicitur albedo, abstractio facta est à solo subiecto, & restat alia abstractio ab inferioribus, id est, hac vel illa albedine.

PRAEDICATIONIS seu ATTRIBVTI vel PRAEDICATI, est cùm aliquid per modũ quidem essendi connaturalem admittit vnum tantum prędicatum seu attributum, & non aliud: si illud quod admittit sit concretum, non admittit illius abstractum: quâ abstractione, divina essentia priuata est. Dicere enim possumus, divina essentia est bona; & divina essentiâ bonitas. *Ex Ochamo.*

ABSTRACTVM
- à SVBIECTO TANTVM & non ab inferioribus, vt color.
- ab INFERIORIBVS TANTVM & non à subjecto, vt humanitas.
- ab INFERIORIBVS ET A SVBIECTO, vt coloreitas.
- per EXISTENTIAM, vt Deus & intelligentiæ.
- per INDIFFERENTIAM, vt Ens, vnum, verum, bonum, & aliæ passiones entis, quæ indifferenter reperiuntur in superioribus & inferioribus.

ACCIDENS
- sumitur pro eo quod: Non est de ratione alterius: & sic accidens opponitur essentiæ. Sic lapis potest dici accidens hominis, quamvis sit in categoria substantiæ: quia est extra

essentiam

essentiam hominis.

Non per se existit, sed inhæret in alio, & sic opponitur substantiæ & dividitur in novē prædicamenta posteriora.

Evenit præter intentionem agentis, vt inter fodiendum invenire thesaurum est accidens, & sic dicitur Fortuna & Casus.

Positum in prædicato facit propositionem per accidens.

REALE, seu PHYSICVM, seu PRAEDICAMENTALE quod est forma aliqua inhærens; multiplex est, videlicet,

- COMPLETVM, quod in ratione formæ accidentalis est integra ac totalis forma, vt color, albedo.
- INCOMPLETVM, quod habet rationē partis respectu completi, vt differentiæ accidentiū, qualem faciūt disgregativum visus respecto albedinis. *Hæc Suares.*

RATIONIS, vt sunt secundæ intentiones.

NEGATIVVM, vt non homo. *Ex Conimbricensibus.*

INTENTIONALE, vt sunt species intelligibiles, & sensibiles in anima.

- PERMANENS, vt color.
- SVCCESSIVVM, vt motus.

- PROPRIVM
- COMMVNE,

- SEPARABILE, vt color à pariete.
- INSEPARABILE, vt nigredo à corvo.

MODIFICATVM, quod dicitur modus, & non potest etiam virtute divinâ conservari sine subiecto, quia eius essentia, & natura in hoc sita est, vt subiectum actu afficiat, sic figura non potest esse sine figurato, neque vnio sine partibus coniunctis, vt quantitas, color, &c.

ABSOLVTVM habet esse perfectū in sua specie. Hoc autem à Deo conservari potest sine subiecto, vt in Eucharistia, quia realiter distinguitur, distinctione perfecta. Causa enim materialis subiectiva non est de essentia subiectati accidentis.

SIMPLEX, quod non habet subiectum determinatum quod in eius definitione ponatur, sicut curvum.

COPVLATVM, quod habet subiectum determinatum sine quo definiri non potest, vt simitas.

VLTIMAE ACTVALITATIS, quod subiectum ad vlteriorem formam, non ordinat, vt color.

CORRVMPITVR per

- ALTERATIONEM: contrarium à suo contrario, vt frigus à calido.
- ABSENTIAM conservativi agentis, vt lumen in aere desinit recedente sole.
- CORRVPTIONEM
  - SVBIECTI, vt risibilitas corrumpitur homine mortuo.
  - TERMINI, vt similitudo desinit peremptō simili.

DEPENDET A SVB-

- INFORMANTIS, qui modus dicit imperfectionem in subiecto, quatenus subiectum se habet, vt perfectibile

IECTO PER MODVM.
- & potentiale respectu accidentis.
  - DISPOSITIVVM, quod subiectum disponit ad vlteriorem formam, vt superficies respectu albedinis.
- POSTERIORIS naturaliter, ad prius naturaliter, vt sustentificati ad sustentificans; Et hic modus dicit profectionem in supposito, naturam accidentis sustentante.
  - FORMALE, seu IN ABSTRACTO, quod significat tantum ipsam formam accidentis, vt color tantum coloreitatem.
  - CONNOTATIVVM, seu IN CONCRETO, quod significat formam accidentalé formaliter, & connotat subiectũ, vt album, coloratum.

CONSIDERATVR vel quoad
- NATVRAM & quidditatem eius.
- PECVLIAREM modum, quo determinat ens, & veluti quadam differentiâ distinguitur à substantia.
- EXISTENTIAM actualem in rerum natura, siue hæc sit modus naturæ additus, siue ibil aliud, quàm actualitas accidentis extra suas causas constituti.
- VNIONEM cum subiecto, quæ dicitur inhærentia actualis, & creditur esse modus ex naturâ rei ab accidentis natura distinctus, quando accidens realiter differt à subiecto: vbi enim est realis identitas, eiusmodi vnio non est necessaria. *Hæc Caietanus.*

ACTIO
- IMMANENS, quæ manet in eodem supposito, & in eadem potentia à qua elicitur, vt eligere, velle.
  - VITALIS, quæ procedit immediate ab aliqua potentia animæ, seu rei viventis.
  - NON VITALIS, quæ à quovis alio principio nascitur.
- TRANSIENS est quæ non recipitur in potentia à qua producitur, sive transeat in diuersum suppositum, vt illuminatio dimanans à sole in aerem, sive in distinctam potentiam, aut partem ejusdem suppositi, vt calefactio qua manus manum calefacit.
- PERMANENS, vt conservatio.
- SVCCESSIVA, vt motus.
- INSTANTANEA, vt illuminatio, generatio.
- RESPECTIVA est in agente, & est quidam respectus agentis ad passum, vt transmutantis ad transmutatum.
- ACTA, est ipse motus, vel forma quæ terminat motum, & producitur per motum; Et hæc est in passo, sicut motus in mobili.

ACTVS
- PVRVS, seu INDEPENDENS, seu NECESSARIVS, seu à SE, seu PER SE SVBSISTENS, vt Deus.
- POTENTIAE ADMIXTVS, seu DEPENDENS, seu AB ALIO, & AD ALIVD, vt sunt creaturæ.

ABSOLVTVS, qui cum secundum se sit aliquid
- SIMPLICITER; ille videlicet cuius essentia neque ab vllo alio actu physico actuatur, neque vllo indiget ad existendum: sic solus Deus est actus simpliciter absolutus.

SE-

actuale absolutum nihil aliud actuat, duplex est

- SECVNDVM QVID, qui non quidem actuatur actu vllo physico, seu formali, indiget tamen actualitate aliquâ, tanquam essentiæ complemento ad per se existendum, quam actualitatem subsistentia & existentia essentiis rerum ministrant.

RELATIVVS, seu RESPECTIVVS seu ACTVANS, est qui aliquid aliud actuat, & ideo dicitur respectivus, quia dicit ordinem ad aliquid aliud, vnde appellatur aliud, estque duplex.

- METAPHYSICVS, VT ACTVS
  - ESSENTIAE, qui est ipsa essentia.
  - EXISTENTIAE, qui est ipsamet existentia.
  - SVBSISTENTIAE, seu VLTIMAE ACTVALITATIS qui dicitur, ACTVS HYPOSTATICVS, & ipsius singularis, seu primæ substantiæ.
  - INEXISTENTIAE, qui proprius est accidentium.
- PHYSICVS seu FORMALIS, seu SPECIFICVS, seu INFORMANS, vt forma, triplex est.
  - EDVCTVS è potentiâ materiæ, qui perficit subiectum & ab eo dependet, vt omnes formæ substantiales præter animam.
  - PERFICIENS SVBIECTVM, & ab illo non dependens, vt anima humana.
  - CONSERVATIVVS, seu ACTVS METAPHORICVS: & sic locus est quasi forma & actus qui conservat locatum.

PRIMVS, qui vel est, vt

- FORMA substantialis rei, vt anima in homine.
- POTENTIA, seu PRINCIPIVM AGENDI, vt sunt potentiæ vitales in homine.
- HABITVS, vt scientia, &c.
- ACCIDENS, quodcumque quod est principium QVO operationis, vt species intentionalis seu intelligibilis.

SECVNDVS, qui est ipsa operatio, dicitur à quibusdam ACTVS QVI, & actus primus ACTVS QVO, sicut aliud est principium QVOD, & aliud QVO, & ideo potentia seu virtus activa est in actu primo quando potest agere, & habet omnia requisita ad agendum, & est in actu secundo quando habet actualem ordinem ad actionem, qui ordo consistit in hoc quod per illius actualem ordinem ad actionem res fit agens cum antea non ageret.

INFORMANS, de quo supra in actu respectivo, vt forma: qui actus opponitur potentiæ receptivæ & subiectivæ, estque duplex,

- SVBSTANTIALIS, vt forma.
- ACCIDENTALIS, vt candor.

ENTITATIVVS, seu TRANSCENDENS, seu (secundum Henricum) PRAESENTIALIS EXISTENTIAE, quem Scotus & Henricus tribuunt materiæ primæ, & nihil est aliud quam entitas rei, quatenus actu existit extra causas, qui actus opponitur potentiæ obiectivæ, sicut actus formalis opponitur potentiæ subiectivæ.

NATVRALIS, qui potest aniugi ab agente creato, & differt ab actu physico de quo suprà in divisione actus respectivi, quia hic est actus secundus, ille est actus primus.

SVPERNATVRALIS, duplex est

QVOAD SVBSTANTIAM, qui secundum suam essentiam & primam & specificam rationem talis est, vt ipsamet entitas actus non possit esse agenti creato, vel creabili, per absolutam Dei potentiam, connaturalis: vt est vnio hypostatica, visio beatifica, &c.

QVOAD MODVM TANTVM, qui secundum entitatem consideratus, est simpliciter proportionatus & producibilis ab agẽte naturali creato, supposito concursu Dei vniversali, sed tamen prout habet annexum talem vel talem modum nõ potest produci ab agente creato: Sic restituere visum cæco est actio supernaturalis secundum modum, quia entitas visus est quid naturale & producibile à naturâ, sed restitutio visus in cæco est quid supernaturale & improportionatum agenti naturali, quandoquidem secundum naturam non datur regressus à priuatione ad habitum.

EXERCITVS, vt quando dicitur homo est risibilis risibile prædicatur de homine in actu exercito.

SIGNATVS, vt cum dicitur, risibile prædicatur de homine, seu Caussa vt habens potentiam ad causandum est in actu signato & illi respondet vt QVOD, causa vt causans est in actu exercito seu actu secundo, cui respõdet vt QVOD. Sic autem in propositionibus vocatur, quia significatur aliquem actum competere alicui rei, qui tamen in illa propositione non exercetur, vt risibile prædicatur de homine, vbi risibili dicitur competere prædicatio, cum tamen subjiciatur; Actus tamen iste exercetur in hac propositione, homo est risibilis; vbi risibile non subjicitur sed prædicatur: Sic causa dicitur esse in actu signato, quando significatur habere quæ ad agendum necessaria sunt, cum tamen exercetur, & exeritur vis ipsius in effectum, dicitur esse in actu exercito.

HOMINIS
- MORALIS, seu IN GENERE MORIS, est actus humanus ex libertate & consilio operante productus, qui proinde est quid aggregatum ex ipso actu naturali, vnà cum omnibus circumstantiis loci & temporis, ideo vocatur ACTVS CIRCVMSTANTIONATVS ab Aureolo, dupliciq́ue ratione consideratur, vel in ratione,
  - HONESTI, vt est actus bonus.
  - INHONESTI, seu turpis, vt est peccatum.
- NATVRALIS, seu PHYSICVS, seu IN GENERE NATVRAE, est ipsa operatio præcisa à circumstantiis, ideoque dicitur actus nudus.
- INTERIOR, qui est in elicitis à potentiis vitalibus interioribus, quales sunt operationes intellectus & voluntatis.
- EXTERIOR, qui est propriè membrorum externorum & qui versatur vt plurimum circa materiam extrinsecam: sic homicidium est actus exterior: velle occidere, actus interior.

INTELLECTVS.
- RECTVS, seu directus, est ille qui directè habet tendentiam in rem extra se tanquam in obiectum terminativum seu materiale.
- REFLEXVS, est ille qui terminatur ad actum præexistentẽ in potentia, in quem tendit, tanquam in obiectum suum formale & materiale.
- COLLATIVVS, est ille quo comparatur vnum obiectum ad aliud, ideoque dici solet actus intellectus COMPARATIVVS.

VOLVN.

VOLVNTATIS
- ELICITVS, seu ESSENTIALIS ipsius voluntatis est ille, qui producitur immediate ab ipsa voluntate & manet in ea, vt velle diligere Deum, velle reddere debitum, & eiusmodi.
- IMPERATVS, seu AD VSVM VOLVNTATIS, est ille qui producitur ab alia potentia tanquam à principio proximo & immediato, sed voluntate illam potentiam mouente ad exercitium, vt quando voluntas mouet intellectum ad intelligendum, vel cum mouet appetitum ad actum temperantiæ, aut fortitudinis, & sic de alijs.

IMPERATIVVS tripex.
- FORMALITER IMPERATIVVS, qui est velle aliquid exequi simpliciter.
- VIRTVALITER, seu AEQVIVALENTER, est velle aliquid consequenter ad aliquid aliud, vt cum quis suadet infideli recipere fidem Christianam, consequenter etiam suadet vt recipiat baptismum.
- CONDITIONALITER, seu EX SVPPOSITIONE, vt, si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. *Hæc Biel.*

ADÆQVATIO seu æquabilitas mutua repræsentantis ad repræsentatum ratione.
- NATVRALIS, est inter similia.
- PROPOSITIONALIS, est inter dissimilia sicut materiæ ad formam. *Ex Scoto.*
- OBIECTI, seu ENTITATIS AD ENTITATEM. ita vt cognitâ entitate repræsentantis, cognoscatur entitas repræsentati perfectè, sicut cognitis principijs cognoscitur conclusio.
- ACTVS, seu SPECIEI, seu RATIONIS REPRAESENTATIVAE, quæ ita repræsentat obiectum quantum repræsentabile est.
- POTENTIAE, quæ adæquatio in hoc consistit vt obiectum in tantum repræsentetur in quantum potentia elicere potest actum suum circa illud. *Hæc Rada.*

ÆQVALITAS
- DIMENSIONIS est cum vnum corpus est æquale alteri secundum omnem quantitatem, scilicet longitudinem, latitudinem & profunditatem.
- CONTINENTIAE, seu EXTENSIONIS est cum vnum corpus continet alterum, & nec plus nec minus natum est continere: vt superficies extima vltimi cœli continet totum vniuersum. *Ex Iandun.*
- POSITIVA, est quando vnum in se continet omnem perfectionem alterius, vt verbum Patris.
- NEGATIVA, est quando vnum non continet aliquem gradum perfectionis quo alium excedit, vt inter lineam & albedinem. *Hæc Conimbricenses.*

ÆQVIVOCVM
- AEQVIVOCANS, est terminus seu vox significans diuersas naturas sub diuersis rationibus, vt canis significat terrenum, cœlestem & marinum.
- AEQVIVOCATVM, est res illa significata per illud nomen, vt animal latrans, sydus cœleste, & canis marinus sunt res æquiuocatæ sub hoc nomine canis.
- CASV & FORTVNA, est quod diuersis omnino rationibus, suis congruit significatis, vt Gallus, homini natione Gallo, & Gallo aui. Et vocabulum Alexander Alexandro Priami, & Alexandro Macedoni. Sic autem dicuntur,

quia bis imponendo nulla habetur ratio cognationis seu convenientiæ rerum significatarum. Et hæc sunt propriè æquivoca.

CONSILIO & RATIONE, est quod diversimode, ob certam tamen rationem suis significatis convenit: Ratio autem hæc se habet, vel ex parte
- IMPONENTIS, & vocatur æquivocum à consilio puro, vt cum nomen Ioannis Baptistæ, ei pariter convenit, cui, si solum imitetur, impositum est.
- RERVM, & vocatur Analogum.

AETERNVM
- POSITIVE, est quod existit in omni differentia temporis, vt Deus.
- NEGATIVE est quod in nulla differentia temporis deficit, & sic vniuersale dicitur æternum.

- VNIVOCVM, quod producit effectus eiusdem speciei, vt homo generat hominẽ.
- AEQVIVOCVM, quod producit effectum diversæ speciei, vt sol producit ranam, & aurum.
- ANALOGVM, quale est Deus respectu creaturarum.
- FORMALE, vt albedo facit album.
- EFFECTIVVM, vt pictor facit parietem album.
- PER MODVM CAVSAE FINALIS, sic finis facere dicitur, mouendo efficientem, motione quadam metaphoricâ.
- DIRECTIVVM, vt cum homo aliquid agit dirigendo secundum prudentiam aut artem, aut per alios habitus practicos.
- INSTRVMENTALE, per instrumentum —
  - SEPARATVM, vt securim.
  - CONIVNCTVM, vt manum.
- NATVRALE, seu DETERMINATVM, seu NECESSARIVM, seu à NATVRA, seu NON LIBERVM, quod determinatum est ad producendum vnum tantum effectum, & non eius oppositum, vt calor calefacit tantum, & non frigefacit. Sic suot agentia omnia naturalia expertia voluntatis.
- LIBERVM, seu VOLVNTARIVM, seu INDETERMINATVM, seu AGENS EX PROPOSITO, quod æquè potest facere aliquid, & eius oppositum, vt voluntas potest velle & nolle.

AGENS PER
- MOTVM, vt fit in productione ignis, & sicut agentia naturalia.
- SIMPLICEM EMANATIONEM, sicut propriæ passiones fluunt ab essentia.
- PRODVCTIONEM CREATIVAM, absque omni motu & transmutatione, tam parte materiæ, & sic solus Deus producit ex nihilo.

- INDEPENDENS, quod in sua actione nihil præsupponit, & sic solus Deus est agens independens.
- DEPENDENS AB ALIO, triplex est, vel
  - à CAVSA PRIMA, seu VNIVERSALI,
    - DEO, & sic absolutè omnia agentia creata tam spiritualia, quam corporalia dependent à Deo.
    - COELO, sic solũ corpora inferiora & elementa.
  - AB INTRINSECO ALIQVO quod sit in ipso mobili, vt terra, lapis, ad motũ deorsũ à gravitate.

AB EXTRINSECO ALIQVO, ſicut potentia viſiva, vt actu videat, requirit obiectum quod eſt ſibi extrinſecum.

MEDIATVM, vt avus reſpectu nepotis.

IMMEDIATVM, vt pater reſpectu filij.

SVBORDINATVM ordine quodam vel,
- ESSENTIALI, qualis eſt inter cœlum & hominem, animam & potentias.
- ACCIDENTALI, qualis eſt inter individua, vt inter patrem & filium.

NON SVBORDINATVM duplex eſt.
- NEGATIVE, & ſic Deus eſt agens non ſubordinatum, quia nullo modo poteſt recipere influxum, & ſubordinationem, ab alio.
- PRIVATIVE, cum inter duo non eſt ſubordinatio aliqua eſſentialis ad omnes effectus, qualis eſt inter hominem & lapidem, quia lapis agere poteſt abſque influxu hominis, & contra: poteſt tamen lapis recipere motionem aliquam ab homine, & ſic ſubordinari ei.

VT QVOD, ſicut ſuppoſitum,

VT QVO, ſicut materia & forma.

PROPRIA VIRTVTE, quod ——
- IN SVA ACTIONE, nihil ſupponit, & ſic ſolus Deus agit propriâ virtute.
- NECESSARIO, præexigitur ad operationes aliorum tanquam agens, ſic cœlum & intelligentiæ agunt in hæc inferiora.
- AGIT ſecundum formam ſuam ſubſtantialem, ſic ignis & omnia elementa dicuntur agere, vt ignis producendo ignem, aqua aquam.
- AGIT, ſecundum inclinationem naturalem, vt res quælibet prout innato pondere in fines ſuos feruntur, qualis actio, tam materiæ, quàm formæ convenit.

ALIENA VIRTVTE, vt agentia creata reſpectu Dei.

AGENDI RATIO multiplex
- FORMA REI SVBSTANTIALIS, vt anima in homine.
- POTENTIA ACTIVA, vt intellectus & voluntas, ſunt rationes & principia quibus homo intelligit.
- QVALITATES ACTIVAE, vt calor eſt ratio calefaciendi igni.
- VIRTVS INFLVXA à ſuperiori agente: quæ duplex eſt ——
  - NATVRALIS, ab agente naturali, vt influentiæ à cœlo.
  - SVPERNATVRALIS, vt virtus ſacramentalis in Sacramentis.
- QVANTITAS, quæ etiam confert aliquid agenti, vt maior ignis, magis agit quam parvus.
- HABITVDO RESPECTIVA, vt approximatio, proportio agentis ad paſſum, & omnia quæ aliquo modo conferunt ad ſubſtantiam vel modum actionis.
- SPECIFICATA ACTIONIS, ſic notitia obiecti eſt ratio voluntati agendi, quia actus voluntatis ſpecificatur ab objecto, quatenus eſt cognitum, *vt vult Soncinas.*

AGGREGATVM per accidens eſt compoſitum conſtans vel partibus diverſi generis & naturæ,

vt domus; vel partibus eiusdem generis, sed quarum vna non sit actus seu forma respectu alterius, vt exercitus, acervus lapidum, &c.

ALIETAS.

- OPPOSITIONIS, est inter conceptus oppositos, quales sunt conceptus differentiam dividentium genus.
- DISPARATIONIS, est inter conceptus disparatos, vt duarum specierum sub eodem genere:
- DETERMINABILIS, & DETERMINATIVI, est in conceptibus generis & differentiæ.
- INCLVSIONIS & INDETERMINATIONIS, est in conceptibus inferiorum & superiorum. Et hæc alietas compatitur secum verissimam identitatem. *Hæc Canonicus.* Alietas tamen strictè & propriè sumpta est differentia in essentia; Vnde illa dicuntur alia, quæ differunt essentialiter, vt Ioannes & Canis.

ALTERATIO.

- CORRVPTIVA, vt calefactio & denigratio,
- PERFECTIVA, seu MODALIS, vt illuminatio quæ dicit receptionem luminis, & abiectionem tenebrarum, quæ non est forma, sed privatio tantum.

AMOR.

- AMICITIAE, est cum bona amato cupimus & procuramus propter ipsum & non propter nos.
- CONCVPISCENTIAE, est cum amamus aliquid propter nos, & in nostrum commodum & bonum referimus.

ANALOGIA

- INAEQVALITATIS, seu SECVNDVM ESSE, sunt quorũ nomen commune est, & ratio omnino eadem, inæqualiter tamen perfecta in inferioribus, vt genera quæ ob inæqualitatem differentiarum contrahentium perfectius existunt in vna specie, quam in alia; etiamsi hæc planè impropriè dicantur analoga: nam verè vnivoca sunt, rationi enim genericæ quæ æquo participatur ab inferioribus, extranea est perfectio major alterius speciei ex differentijs proveniens.
- ATTRIBVTIONIS, quorum est idem nomen, eademque ratio secundum terminum, tamen secundum diuersas habitudines ad illum: Nam animal, suscipit sanitatem vt subiectum; pulsus indicat vt signum: cibus conservat vt causa: quibus posterioribus attribuitur nomen sanum propter habitudinem ad illud prius, cui primo & principaliter competit sanitas: Nam Sanum significat temperiem debitam primarum qualitarum in animali.
- PROPORTIONIS, sunt quorum & idem commune nomen, & eadem ratio proportionaliter, seu QVORVM EST SIMILIS RATIO. Alia enim est ratio principij in fonte, in corde, in instanti, quod dicitur principium temporis, Item alia est RATIO ENTIS in substantia, in accidente. Alia forma hominis in vivo atque in mortuo.

ANGELVS, est compositus ex

- ACTV & POTENTIA.
- ESSE & ESSENTIA
- NATVRA, & SVPPOSITO, seu EX QVO EST, & QVOD EST.
- NATVRA SPECIFICA, & DIFFERENTIA INDIVIDVALI.
- SVBIECTO & ACCIDENTE, & hæc est compositio accidentalis.
- GENERE & DIFFERENTIA.
- ACTV POSITIVO, & PRIVATIVO vt loquuntur Scotistæ.

ANIMA

ANIMA
- DIVIDITVR per
  - POTENTIAS vt
    - GRADVS, seu PARTES ESSENTIALES, vt in vegetativum, sensitivum & intellectivum.
    - VEGETATIVVM in nutritivam, augmentativam, & generativam.
    - SENSITIVVM in appetitum sensitivum, cuius species sunt irascibilis, & concupiscibilis.
    - APPREHENSIVVM in quinque sensus exteriores, & tot interiores.
    - INTELLECTIVVM, in intellectum, voluntatem, & memoriam intellectualem.
  - PORTIONES, vt partem
    - SVPERIOREM
    - INFERIOREM
    - quæ contemplatur res
      - æternas & spirituales.
      - caducas & mundanas.
- SVBSISTIT vt
  - QVOD, prout est independens in suo esse à corpore.
  - QVO, prout est id quo existit totum, *Hæc Conimbricenses.*
- DICITVR
  - ANIMA, dum vegetat.
  - SPIRITVS, dum contemplatur.
  - SENSVS, dum sentit.
  - ANIMVS, dum sapit.
  - MENS, dum intelligit.
  - RATIO, dum decernit.
  - MEMORIA, dum recordatur.
  - VOLVNTAS, dum vult.

APPETITVS
- ELICITVS duplex est.
  - SENSITIVVS, seu ANIMALIS, seu SENSVALIS, quo res præeunte notitiâ sensus fertur in bonum suũ, ideo appellatur SENSVALITAS, & RATIONALIS SECVNDVM PARTICIPATIONEM, in quantum natus est obedire rationi, estque duplex,
    - CONCVPISCIBILIS per modum desiderij, seu per prosecutionem.
    - IRASCIBILIS per fugam.
  - INTELLECTVS, seu RATIONALIS, seu VOLVNTAS, quæ præviâ notitiâ intellectus apprehendit bonum conveniens.
- INNATVS, seu NATVRALIS, seu PHORICVS est propensio ingenita ab authore naturæ, quâ vnumquodque absque vlla prævia notitia inclinatur in id quod sibi conveniens est, estque
  - MATERIAE, quæ appetit formam actuantem.
  - FORMAE SVBSTANTIALIS, quæ appetit materiam dispositam qualitatibus primis.
  - QVALITATVM PRIMARVM, quæ appetunt materiam dispositam per quantitatem & dimensiones. *Hæc Paulus Venetus.*
  - POTENTIAE NATVRALIS, quæ per se in actus suos propendet, vt potentia visiva in actus visionis, &c.

IVSTITIAE, est in sola rationali natura, & est illè quo non tam id quod nobis est commodum affectamus, quam quod iustum est.

COM-

COMMODI, est in vnaquaque re etiam non sentiente; sic gravia deorsum mox vt permittitur se proripiunt. *Ex Scoto.*

DESIDERII, seu INHIANTIS, seu CARENTIAE, est quo aliquid desiderat habere id quo caret, sic materia potest dici appetere formam quam nondum possidet.

COMPLACENTIAE, seu FRVENTIS, quo amatur aliquid quod est praesens, sic materia appetit formam quâ fruitur. *Haec Brulefer.*

APPRÆHENSIO
- SENSVS, est circa obiecta, & accidentia exteriora praesentia.
- IMAGINATIVAE, est circa similitudines rerum tum praesentium tum absentium.
- PHANTASTICAE, est circa similitudines rerum singularium non sensatarum, ex quibus novas intentiones effingit.
- COGITATIVAE, est circa similitudines rerum, sed cum discursu quodam, qui constat ex terminis singularibus, ideo dicitur Discursus expositorius.
- INTELLECTVS, est circa essentias rerum, circa quidditates & circa vniversalia, & haec potentia appropriatur obiecto & vicissim.

APPROPRIATIO per
- ASSIMILATIONEM, & sic causa debet appropriari suo effectui.
- ADAEQVATIONEM, & sic potentia appropriatur obiecto & vicissim.

ASSVMERE
- EFFECTIVE, est causare vnionem naturae assumptae, sic omnes tres personae Deitatis assumpserunt naturam humanam, id est effecerunt.
- TERMINATIVE, est illam vnionem terminare, sic sola secunda persona, Verbum, assumpsit naturam. *Ex passo.*

AVGMENTATIO fit vel per
- IVXTA POSITIONEM, seu APPOSITIONEM MATERIAE, seu ACCESSIONEM, seu ACCVMVLATIONEM, vt additur lapis lapidi, & haec augmentatio est impropriè dicta, cum partes inter se non faciant ens vnum per se, sed per accidens & vnum aggregationis.
- INTENTIONEM, IN QVALITATIBVS, sic cum quatuor gradus caloris adduntur calori vt duo, dicitur tunc calor intendi & augeri. Et haec augmentatio est etiam impropria.
- RAREFACTIONEM, vt ex aqua fit aër maioris quantitatis, & haec etiam est impropria.
- ADDITIONEM, IN QVANTITATE DISCRETA, sic numerus augetur per additionem vnitatis.
- INTVS SVSCEPTIONEM, cùm susceptio intus, digestoque alimento à virtute animae convertitur alimentum in substantiam viventis: & fit vnum per se cum caeteris partibus; Ideo augmentatio haec est propriè dicta, & ratione tantum differt à generatione, & appellatur aggeneratio; sicut etiam tantum ratione à mixtione cum vnus & idem motus numero sit, generatio & aggeneratio, sive augmentatio & mixtio.

OB-

B

BEATITVDO

- OBIECTIVA, est ipse Deus, eaque duplex est.
  - MATERIALIS, seu RATIO MATERIALIS OBIECTI, quæ est Deitas seu Deus.
  - FORMALIS, seu RATIO FORMALIS quæ est ipse Deus, quatenus est summum bonum hominis, seu ipse actus visionis Dei.
- FORMALIS, est ipse actus.
- SVBIECTIVA, est ipse homo, seu natura beatificabilis, licet hæc impropriè dicatur beatitudo, & verius diceretur beata. *Hæc Biel.*
- NATVRALIS, qualem Aristoteles in suis libris Ethicorum depingit, illiusque obtinendæ media præscribit.
- SVPERNATVRALIS, qualem expectant Christiani post hanc vitam.

BONVM

- TRANSCENDENTALE tam late patet ac Ens, ideo omnia entia sunt bona bonitate transcendentali, & quantum Entitatis habent, tantum Bonitatis habent.
- PRAEDICAMENTALE, seu RESPECTIVVM, seu NATVRALE, est bonum vni alicui naturæ, seu speciei, & non alteri, sic bonum est terræ esse in centro Vniversi, non autem bonum est ignis.
- HONESTVM, est per se & propter se appetibile, vt Virtutes.
- VTILE, est appetibile propter aliud, tanquam medium propter finem.
- DELECTABILE, est per se appetibile, vt afferens quietem quandam seu oblectationem appetitui.
- MORALE seu MERITORIVM latè sumptum, est proprium hominum, & dicit ordinem & voluntatem, cujus tot sunt species, quot sunt virtutes morales: quo bono morali homo simpliciter dicitur bonus, aut malus.
- INTELLECTVALE dicit ordinem ad intellectum, & tot sunt eius species, quot sunt virtutes intellectuales, vt intelligentia, scientia, prudentia, à quibus homo non dicitur simpliciter bonus.
- CONSISTIT in
  - MODO per quem intelligitur commensuratio effectus in ordine ad causam, vt habeat eum scilicet modum & limitem quem ei causa præfixit; ideo à Salomone dicitur MENSVRA, quia mensura rem modificat & coërcet.
  - SPECIE per quam intelligitur forma, sive causa formalis effectus, quæ à Salomone appellatur NVMERVS, quia species & essentiæ rerum sunt veluti numeri, *Ex Arist. l. 8. metaph. tex. 10*
  - ORDINE per quem indicatur perfectio accidentalis vniuscujusque rei, & naturalis inclinatio ab bonum suum conveniens, quæ à Salomone appellatur PONDVS, quia vt corpora ponderibus, ita quælibet res innatâ propensione in suum proprium bonum fertur.
- PARTICIPATIVE, seu AB EXTRINSECO, & vt CAVSA, est quo omnia creata sunt bona, bonitate participatâ.
- ESSENTIALITER, sic solus Deus est bonus.
- FORMALITER, sic vnaquæque res bona est bonitate sua naturali, tanquam effectus formalis à causa formali proveniens.

ET FINIS in actu. — EXERCITO, id est quo ad rem ipsam, sunt idem: Nam exercetur, vt sic loquar, appetitio voluntatis circa finem & media ob solam bonitatem finis. SIGNATO, id est quoad rationes significatas per hæc nomina, non sunt idem: Nam bonitas sola est ratio motiva cur finis appetatur.

C

CATEGOREMATA vocantur quasi DICIBILIA quæ de vno aut pluribus dicuntur, SYNCATEGOREMATA vero dicuntur, quæ non dicuntur de aliquo aut aliquibus, sed tamen categorematis adjumentum afferunt, vt certum orationis sensum efficiant, vt CRAESI, divitis, doctè, sapienter, omnis, nullus, si, cum, aut, ab, & ejusmodi. *Hæc Fonseca.*

CATEGORIA idem est ac enunciatio, seu prædicatio vnius de alio: Quia autem res in decem classibus, seu ordinibus ideo disponuntur, vt superiora de inferioribus, iuxta naturæ ordinem affirmentur, meritò ipsæ classes Græcè CATEGORIAE Latinè PRAEDICAMENTA appellantur, quia in his categoremata, seu quæ prædicantur, in ordinem coacta, dispositæ sunt.

CAVSA
- PRIMA, primitate.
- SECVNDA, vt sunt creaturæ respectu Dei.
  - PERFECTIONIS, quæ cæteris est perfectior.
  - ILLIMITATIONIS, seu INDIFFERENTIAE, est quæ concurrit ad plures effectus specie distinctos, *vt sol.*
  - DVRATIONIS, quæ aliam tempore seu duratione præcedit.
- AEQVIVOCA, quæ non est eiusdem rationis & denominationis cum suo effectu, vt Sol respectu animalium genitorum ex putri materia.
- VNIVOCA, quæ est eiusdem denominationis & rationis cum suo effectu, vt homo generans hominem.
- ANALOGA, vt Deus respectu creaturarum.

- VNIVERSALIS, duplex est per
  - PRAEDICATIONEM, sic Homo est causa vniuersalis omnium hominum, quia prædicatur de suis inferioribus.
  - CAVSALITATEM, seu in essendo, seu IN CAVSANDO, quæ concurrit ad effectus aliorum agentium, vt Deus & cœlum. *Hæc Soncinas.*
- PARTICVLARIS, vt Polycletus.

- TOTALIS, quæ potest producere totũ effectum duplex est.
  - SVFFICIENS, quæ omnibus alijs circumscriptis potest effectum sufficienter producere, vt ignis calefactionem.
- PARTIALIS, quæ concurrit cum alia, vt duo homines trahentes navim.
  - PRAECISA, quæ potest aliquem effectum sufficienter producere, & sine quâ non potest talis effectus produci, vt anima respectu actus vitalis; Deus respectu creationis.

- SIMPLEX, vt sol, homo.
- COMPOSITA, vt duo trahentes navem.

SECVN-

SECVNDVM { FIDEM, quæ ſecundum veritatem cauſæ eſt, vt materia & forma.
IMAGINATIONEM, id eſt, ſecundum operationem intellectus, ſicut genus & differentia reſpectu ſpeciei quam cauſant metaphyſicè. *Hæc Burleus ex Averroe.*

PER SE, ſeu INFLVENS IN EFFECTVM, quæ virtute & actione propriâ producit effectum, vt fabricator reſpectu domus.

PER ACCIDENS, ſeu NON INFLVENS IN EFFECTVM; quæ non agit propria virtute, ſed eius cui coniungitur, ſicut album eſt cauſa ipſius domus.

INTRINSECA, vt materia & forma.

EXTRINSECA, vt efficiens & finis.

PROPINQVA, quæ iamiam actura eſt, aut quaſi in procinctu ad agendum.

REMOTA, quæ nondum ad operandum ſatis accincta.

MEDIATA, quæ cauſat vel interventu alterius ſuppoſiti, vel alterius virtutis.

IMMEDIATA, quæ agit vel immediatione ſuppoſiti, vt ignis comburendo ceram; vel immediatione virtutis, vt ſol liquefaciendo ceram.

PRINCIPALIS, quæ in ſuo ſaltem ordine ac genere virtutẽ habet integrã & ſufficiẽtem ad effectum; ſeu quæ non operatur vltra menſuram inhærentis ſibi & connaturalis virtutis, quo fit vt effectus illi aſſimilari poſſit, etiamſi alioqui à cauſa ſuperioris ordinis & dependeat & virtutẽ accipiat. Hæc eſt duplex.

PHYSICA, ſeu verè EFFICIENS, quæ per ſe influit & dat eſſe effectui actione, vt ita dicam, exequente.

MORALIS, ſeu DISPOSITIVA, ſeu IMPERATIVA, ſeu EXCITATIVA, ſeu CONCILIANS, quæ conſilio, precibus, imperio, permiſſione, vocatione, inſpiratione, aut ſimili modo movet cauſam liberam ad operandum, quæ licet non attingat effectum influxu reali & phyſico, tamen huiu modi eſt, vt ei merito imputetur laus operis aut culpa.

INSTRVMENTALIS, quâ principalis ad agendum vtitur, ſeu quæ elevatur ad producendum effectum nobiliorem ſe, vel vltra menſuram propriæ perfectionis.

IN FIERI { ET FACTO ESSE, vt corpus luminoſum reſpectu luminis, & Deus conſervãs reſpectu rerũ quas perpetua productione conſervat.
ET NON FACTO ESSE, cuius influxu cõtinuo effectus iã productus non depẽdet, tales ſunt omnes cauſæ creatæ præter ſolem

MOVENS { MOTA vt cauſæ ſecundę. IMMOTA, vt cauſa prima.

PERFICIENS, ſeu CONSVMMATIVA.

DISPONENS, vt ſunt ipſæmet diſpoſitiones, quibus præinſtruitur materia ad formam inducendam.

SPECIFICATIVA, ſicut obiectum eſt cauſa intellectionis.

SINE QVA NON, vt approximatio ligni, ſine qua ignis non combureret.

- respectu luminis, & potentias vitales respectu suorum actuum & paucas alias *Haec Scotus.*
- SVBORDINATA
  - ESSENTIALITER, quando causæ inferiores dependent à superioribus tam in esse, quàm in causare, sicut se habent Deus & sol & aqua respectu ranæ.
  - ACCIDENTALITER, quando est dependentia in essendo, non tamen in causando, vt filius licet habeat esse à patre, generare tamen potest patre mortuo.

- FORMALIS, quæ dat esse rei duplex est.
  - INTERNA, quæ essentialem rei compositionem ingreditur, cuiusmodi sunt omnes formæ physicæ respectu entis naturalis, & anima humana & equina respectu hominis & equi; & differentiæ metaphysicæ comparatione speciei, vt rationale respectu hominis.
  - EXTERNA, quæ licet rem non componat, nec in ea includatur, tamen essentiam determinat, eique certam speciem tribuit, quod est proprium munus formæ, ita se habet idea respectu sui effectus, & objectum respectu scientiæ.
- FINALIS, cujus gratia aliquid fit.
- CONSIDERATVR
  - FORMALIS, à mathematico.
  - EFFICIENS, FORMALIS, & FINALIS, à metaphysico.
  - EFFICIENS, FORMALIS, MATERIALIS, & FINALIS, à Physico.

CENTRVM
- MAGNITVDINIS corporis, est illud quod est in media linea dividentis illud corpus per duo æqualia.
- GRAVITATIS corporis, est illud quod est in medio lineæ dividentis illud corpus in partes æqualiter graves.

CERTITVDO
- EVIDENTIAE, quæ habetur per scientiam.
- ADHAESIONIS, seu ADHAERENTIAE, quâ credens firmiùs adhæret creditis, quàm sciens. *Ex Durando.*
- ORDINIS. Est de infallibili productione effectus à sua causa.
- PERFECTIONE, est de objecto perfectissimo, vt de Deo & de Intelligentijs.
- OBIECTI, consistit vt obiectum sit certum in se, vel secundum se, vel prout subest divinæ relationi.
- COGNITIONIS, seu NOTITIAE, seu MEDII, requirit vt intellectus obiecti certitudinem certo & per medium certum cognoscat: & certitudo hæc requiritur ad scientiam.
- COGNOSCENTIS, seu EX PARTE SVBIECTI, juxta quam dicit Aristot. 7. Ethic. c. 3. posse aliquem ex proteruia magis & firmiùs adhærere erroribus suis, sicut hæretici faciunt.

CIR-

CIRCVMINCESSIO, est alicuius subsistentis in subsistente realiter distincto mutua & intima præsentialitas, in eadem natura numero.

COÆQVARI
- FORMALITER, est habere æqualitatem ad aliquid, seu commensurari alicui: Sic locus locato coæquatur.
- ORIGINALITER, & quasi passivè, sic imago coæquata est ei cujus est imago. *Hæc Bassolis.*

COELVM sumitur pro
- VLTIMA SPHAERA.
- AGGREGATO ex omnibus corporibus cœlestibus.
- AGGREGATO ex omnibus corporibus tam cœlestibus quam inferioribus, tam simplicibus quam mixtis.

COGNITIO
- MATVTINA, est cognitio rerum creatarum in Verbo.
- VESPERTINA, est cognitio rerum in proprio genere.
- MERIDIANA, est cognitio divinæ essentiæ, & in essentia divina, quia clara est sicut meridies. *Hæc Ingen.*
- QVIDDITATIS, est quâ vnum tantum prædicatum essentiale cognoscitur.
- QVIDDITATIVA, seu DEFINITIVA, est quâ omnia prædicata essentialia vsque ad vltimas causas cognoscuntur.
- DEMONSTRATIVA, est quæ demonstratione comparatur, seu, per quam proprietates ostenduntur de subiecto.
- COMPRAEHENSIVA, est quâ res cognoscitur quantum ex se cognoscibilis est.
- ACTVALIS, est quando homo actualiter cognoscit aliquid, quem Aristoteles comparavit vigilanti.
- HABITVALIS, est quando habet habitum alicuius scientiæ, sed non actu contemplatur: Et habentem hanc cognitionem Aristoteles comparavit dormienti, lib. 1. Ethic.
- VIRTVALIS, est quando inferius cognoscitur in suo superiori, & quando partes virtualiter cognoscuntur in toto, aut quando effectus cognoscitur in causa.
- COMPLEXA, quam Averroes FIDEM vocat, est quæ de aliquo complexo habetur, vt de propositione affirmativa, vel negativa, & vocatur COMPOSITIO, DIVISIO.
- INCOMPLEXA, quam Averroes FORMATIONEM vocat, est quæ de aliquo incomplexo habetur, & vocatur, INTELLIGENTIA SIMPLICIVM.
- IN ALIO, vt cum Beati in divina essentia creaturam intuentur.
- POST ALIVD, est discursus successivus vnius post aliud.
- EX ALIO, est cum vnum ex alio inferimus per rationalem copulam, ergo, aut, igitur, priori notitiâ causante posteriorem, qui est discursus causalitatis.

CAVSAM HABET
- EFFECTIVAM, vt potentia visiva.
- OBIECTIVAM, vt color, seu paries.
- FORMALEM, vt species impressa & expressa.
- INSTRVMENTALEM, vt organa & sensoria.

COMMVNICATIO
- VNIVERSALIS, seu PRAEDICATIONIS, seu SVPERIORIS AD INFERIVS, seu LOGICA. Quomodo vniversale, & quidditas communicatur speciebus.
- ESSENTIAE, seu NATVRAE communis pluribus suppositis, sola relatione distinctis, qualis est solius divinae essentiae.
- ASSVMPTIBILITATIS, quae est in assumptione naturae humanae à Verbo. *Haec Capreolus.*
- SVBIECTI AD FORMAM, vt ligni ad colorem quem suscipit.
- FORMAE AD SVBIECTVM, vt coloris ad ligoum.
- PARTIS AD TOTVM.

COMMVNICABILE
- QVOD, est illud quod de pluribus prædicatur, vt vniuersalia & omnia superiora respectu suorum inferiorum.
- VT QVO, est illud quod est ratio essendi alicui substantialiter vel accidentaliter, seu EST id quo aliquid est taje; sic forma communicatur materiae, albedo parieti, vt loquuntur *Scotistae*, qui ideo definiunt individuum quod est incommunicabile vt quo, & vt quod.
- SECVNDVM
  - TRANSFVSIONEM, seu PER IDENTITATEM: Sic essentia Patris communicatur Filio & Spiritui sancto. Transfusionis autem terminus mihi videtur durior, pauciſque Scholasticis innotuit, etsi apud quosdam Patres inueniri putem.
  - PRAEDICATIONEM, sic essentia divina est quoddam quasi prædicabile commune tribus personis. *Ex Hervaeo.*

COMPOSITIO
- REALIS, quae est rerum à parte rei, seu sine mentis opera distinctarum, duplex est.
  - METAPHYSICA, quae est entitatum absque mentis opera distinctarum, sed quarum vna se habet vt modus alterius, estque vel ex
    - NATVRA, & SVPPOSITO, seu EX QVO EST, & QVOD EST.
    - ESSE & ESSENTIA, quam *Ingen* vocat COMPOSITIONEM INNITENTIAE: quae est inquit, quando aliquid innititur in aliud prius se naturaliter à quo dependet secundum suum esse, sicut intelligentiae dependent à primo ente.
    - ACTV POSITIVO & PRIVATIVO, secundum *Scotistas.*
    - POTENTIA & ACTV, quae iis competit rebus creatis, quae cum simplices sint & actus meri ac puri, id est expertes possibilitatis physicae, constant tamen ex aliquo tanquam actu: Essentia est actus, receptivitas illius est potentia.

EX

PHYSICA, quæ multiplex est.

- EX HIS, vt homo componitur ex materia & forma.
- CVM HIS, vt anima componitur cum corpore, subiectum cum accidente. Et hęc compositio propriè sumpta requirit vt alterum vel informet alterum, vel inhæreat alteri, ideò à *Durando* appellatur COMPOSITIO PER INHAERENTIAM.
- HVIVS AD HOC, est cum duo inter se componuntur ad efficiendum vnum totum: sed ita, vt neutrum alterum informet, neq; inhæreat alteri tanquam subiecto: sicut Humanitas Christi componitur cum persona Verbi, ex quibus resultat hic homo qui dicitur Christus: ideo ab eodē Durando appellatur COMPOSITIO SECVNDVM DEPENDENTIAM INEXISTENTIS, seu COMPOSITIO SECVNDVM SVBSISTENTIAM, cum scilicet vnum est tantum inexistens, & alterum subsistens, persona enim divina ante incarnationem subsistit in humana absque vlla alia inhęrentia: & eandem compositionem appellat *Durandus* SECVNDVM HABITVDINEM RELATIVAM, quia nimirum natura humana & persona divina ex vnione ista se habent sicut terminativum, & terminatum, sustentificans & sustentificatum.

RATIONIS, seu LOGICA, ex genere & differentia, ex indeterminato & determinante.

METAPHORICA, vt

- MOTORIS cum mobili: ex quibus constituitur vnū per se motū, vt intelligentiæ cum cœlo, Angeli cū corpore assumpto.

EX PARTIBVS.

- SVBSTANTIALIBVS, sic materia intelligitur habere partes substantiales distinctas à quantitatiuis. *Hæc Bassolis.*
- ESSENTIALIBVS, vt ex materia & forma.
- QVANTITATIVIS { CONTINVIS vt substantiæ extensæ, / DISCRETIS, vt ex vnitate & vnitate cōponitur numerus.
- HOMOGENEIS, vt aquâ.
- HETEROGENEIS, vt homo ex capite, pectore, corde.
- GRADVALIBVS, quę fit per gradus, vt albedo, calor vt octo.

EX SVBIECTO & { ACCIDENTE, vt paries albus. / PROPRIETATIBVS INTENTIONALIBVS, vt homo risibilis.

ACTVALIS, quando compositum actu, & copulatim

pulsim ponit omnes suas partes, & sic homo ponit actu cor, caput, pedes.
POTENTIALIS, quando compositum non ponit actu omnes partes, sed sub disiunctione, vt vniuersale respectu specierum quas potentiâ tantum continet. Hæc distinctio est Burlæi, & pertinet ad compositionem cum metaphysicam tum physicam, videtur enim esse mixta vtraque.

COMPRÆHENSIO sumitur pro
- OMNI COGNITIONE, & sic est idem quod apprænhensio.
- APPRAEHENSIONE, cujusiibet essentialis ipsius rei cognitæ, & sic est idem quod distincta notitia rei ex principijs intrinsecis rei.
- PERFECTISSIMA notitiâ, quæ potest esse ex principijs intrinsecis & accidentalibus.
- NOTITIA REI
  - SVB omnibus prædicabilibus de re.
  - DISTINCTA, in tanta perfectione secundum actum cognoscendi quanta est in objecto cognito. *Hæc Occam.*

CONCEPTVS.
- SVMITVR PRO
  - POTENTIA CONCEPTIVA, seu INTELLECTIVA.
  - RATIONE CONCIPIENDI, seu SPECIE INTELLIGIBILI.
  - ACTV CONCIPIENDI formali.
  - ALIQVO FORMATO PER ACTVM INTELLIGENDI, nimirum pro verbo mentis.
  - OBIECTO
    - CONCEPTIBILI, quatenus tantum aptum est concipi.
    - IAM CONCEPTO, vt terminat actum intelligendi, seu concipiendi, qui communiter appellatur conceptus objectivus.
- OBIECTIVVS seu MATERIALIS est res ipsa quæ objicitur intellectui, seu ipsum obiectum & multiplex est.
  - DISTINCTVS, seu PRAECISVS, CONFVSVS, quo totum aliquod cognoscitur sic vt singulæ partes non concipiantur alio & alio conceptu.
  - SIMPLEX, qui duplex est quoad modum cognoscendi.
    - ET QVOAD REM COGNITAM quando apprænhenditur nuda rei essentia, vt conceptus hominis, leonis, auri.
    - ET NON QVOAD REM COGNITAM, & sunt qualitates simplices repræsentantes objectum aliquo modo compositum, vt conceptus hominis albi remi fracti. *Hæc Caietanus*
  - SIMPLICITER SIMPLEX, qui resolvi non potest in superiora prædicata, vt ens quod non habet se superius in quod resolvatur: similiter differentiæ, passiones, quæ nulli rectè supponuntur generi in quod resolvantur. Resolui autem in superiora, est definiri per superiora.
  - VLTIMATVS duplex
    - POSITIVE, quem alius conceptus præcessit.
    - NEGATIVE, quem nullus alius conceptus subsequitur.

DETER-

DETERMINALIS, seu DETERMINATVS, vt est generis respectu differentiæ specificæ.

DETERMINANS, seu DETEMINATIVVS, vt conceptus differentiæ determinantis genus ad species.

VNVS vnitate
- FORMAE, sicut est in omni conceptu generico & specifico.
- ANALOGIAE, seu COMPARATIONIS, vt quando vnum dicitur in ordine ad aliud.
- DISTINCTIONIS, vt quando conceptui formali, non respondet præcisè vna natura, sed sub disiunctione.

QVIETANS INTELLECTVM, qui cognoscit omnes causas intrinsecas & extrinsecas, propinquas & remotas.

NON QVIETANS INTELLECTVM, qui non cognoscit prædictas causas.

PERFECTVS, quo obiectum aliquod perfectè apprehenditur.

IMPERFECTVS, quo imperfectè & confusè.

DISTANS, est quando in propositione prædicatum connectitur cum subiecto mediante copula, vt homo est animal, vel homo non est animal.

INDISTANS, est quando in propositione prædicatum conjungitur cum substantivo, sine media copula, vt homo albus ambulat, vel homo non albus ambulat. *Hæc Buridanus.*

FORMALIS, est actualis similitudo rei quæ intelligitur ab intellectu, seu est ipsa actualis cognitio obiecti. Dicitur formalis, quia repræsentat rem sub ea forma, seu natura secundum quam intelligitur. Dicitur actualis vt discernatur à specie intelligibili, quæ etsi est similitudo rei quæ intelligitur, non tamen inhæret intellectui vt actus, sed vt habitus: Estque duplex,
- SIMPLEX seu APPREHENSIVVS, qui vocatur prima mentis operatio.
- COMPOSITVS, seu COMPLEXVS, seu ADHAESIVVS, seu IVDICATIVVS qui vocatur secunda mentis operatio.

CONTACTVS
- PHYSICVS, seu QVANTITATIVVS est quando extrema ita sunt simul, vt mutuò inter se agant, sic elementa se mutuò tangunt contactu physico.
- MATHEMATICVS, est quando extrema ita sunt simul, vt mutuò inter se non agant, sic sphæra lunæ, sphæram ignis.
- METAPHYSICVS, est vnio indistantiæ duarum rerum, sic materia & forma se invicem tangunt.
- VIRTVTIS, est inter rem corpoream & incorpoream, vt inter animam & corpus, cœlum & intelligentiam.

CONTINENTIA
- ESSENTIALIS, quâ inferiora continent in se superiora, vt homo cõtinet animal.
- REALIS, quâ aliquid continet aliud quod est sibi realiter idem: sic secundum Scotistas anima continet potentias suas, & passiones.
- POTENTIALIS, seu PRAEDICATIVA, quo modo inferiora prædicata continentur in superioribus, sic substantia totũ ordinem sui prędicamenti potentialiter continet, sic animal continet hominem, homo Socratem. Hæc *Tartaretus.*

VNITIVA, qua superiora vnitivè, seu identicè continentur in suis inferioribus, *vt vult Brulefer.*

EMINENTIALIS, sic minùs perfecta in perfectioribus, vt bruti natura in homine continetur, Angeli in Deo.

VIRTVALIS,
- PRODVCTIVA, seu (*Ex Herveo*) SECVNDVM CAVSALITATEM EFFECTIVAM, sic effectus continentur in causa, formæ eorum quæ generantur ex putri materia sunt in sole, conclusiones in præmissis, & omnia in Deo.
- PASSIVA, seu POTENTIALIS triplex,
  - REMOTE, sic materia continet omnes formas, etsi careat omnibus dispositionibus qualitativis & quantitativis.
  - PROPINQVE, sic materia continet omnes formas ad quas disposita est ab agente naturali, vt lignum siccum continet formam ignis.
  - PROPINQVISSIME, sic continuum continet partes suas quæ sola divisione efficiuntur in actu.
- OPERATIVA, quo pacto continens potest exercere operationem ipsius contenti, sic priora manent in suis posterioribus, imperfectiora in perfectioribus, vt elementa in mixto.
- SECVNDVM CONTINENTIAM FORMALEM, vt loquitur *Herveus*, sic vegetativum continetur in sensitivo, & sensitivum in intellectivum.

CONSERVATIVA, seu LOCALIS, sic vinum continetur in vase.

SVBIECTIVA, sic paries dicitur continere albedinem.

FORMALIS, est potentiarum quæ sua objecta medijs speciebus continent, quâ ratione continentiæ, intellectus dicitur omnia, apud Aristotelem.

CONTINGENS
- VT PLVRIMVM, seu FREQVENTER, vt quæ fiunt à natura: quandoque enim recipiunt impedimentum.
- RARO, seu, VT IN PAVCIORIBVS, vt quæ attribuuntur fortunæ.
- AEQVALITER, seu AD VTRVMLIBET, vt quæ fiunt à libero hominis arbitrio.
- LOGICE, solum dicit possibiliter aliquid esse, & possibiliter non esse, neque ponit aliquam imperfectionem in causa, & ita Deus contingenter creavit mundum.
- PHYSICE, addit intrinsecè, & formaliter respectum ad causam defectibilem impedibilem.
- MORALITER, addit intrinsecè, & formaliter, quod effectus productus contingens, sit præter intentionem operantis.

VERA,

CONTINGENTIA
- VERA, est determinata potentialitas ad plura.
- IMPROPRIA, est quædam illimitata potestas ad plura sine omni potentialitate, sed cum omnimoda actualitate: & hæc competit Deo.
- VOLVNTARIA, quæ provenit ab agentibus ex proposito. Et hæc est propriè dicta.

CONTRAPASSVM, significat æqualem recompensationem passionis ad actionem præcedentem. Exodi 21. reddet animam pro anima, oculum pro oculo. Et hæc vocatur LEX TALIONIS.

CONTRARIETAS
- SVMITVR pro
  - OPPOSITIONE, quæ est inter privationem & habitum, sic tenebræ & lux dicuntur contraria, sed improprie.
  - DISTANTIA, duarum formarum eiusdem generis in eodem subiecto vicissim existentium & successive, & mutuò se expellentium, & dicitur contrarietas pertecta.
  - DISTANTIA vel REPVGNANTIA duarum formarum, sive eiusdem, sive diversi generis quæ possunt esse simul in eodem subjecto; sive sint activæ, sive passivæ, & dicitur contrarietas DIMINVTA, vt albedo & dulcedo, paternitas & virtus.
- POSITIVA, vt albedo & nigredo, estque duplex,
  - PRIMO CONTRARIA, vt albedo & nigredo.
  - SECVNDARIO CONTRARIA, vt albedo, & rubedo.
- PRIVATIVA, vt motus & quies, lumen & tenebræ.
- SECVNDVM
  - ENTITATEM, seu FORMAM, seu ESSENTIAM, sic frigus opponitur calori, albedo nigredini
  - MODVM ESSENTIAE, sic magis frigidum opponitur minus frigido, magis album, minus albo, *ex Soncinate.*

CONVENIRE alicui per partem, sicut per
- RATIONEM, QVA, & sic agere convenit composito per formam.
- PRIMO DENOMINATVM, per illud quod dicitur convenire toti, sic dicitur cripitudo inesse homini per partem, nempe per caput, vt albedo per dentes.

CONVERTIBILITAS
- DEFINITIONIS CVM DEFINITO.
- PROPRIAE PASSIONIS CVM SVBIECTO.
- VLTIMAE DIFFERENTIAE CVM SPECIE PROPRIA.

CORPVS
- LOGICVM, seu METAPHYSICVM, est genus in categoria Substantiæ.
- MATHEMATICVM, seu CORPVS SVMPTVM PRO MENSVRA, trina dimensio in categoria Quantitatis.
- PHYSICVM, seu CORPVS SVMPTVM PRO MATERIA, est altera pars compositi vel ipsum totum.

CORRVMPITVR aliquid
- PROPRIE, quod primo est existens in mundo & postea non est: sic proprie composita corrumpuntur, non privationes neque formæ.
- IMPROPRIE, seu TRANSVMPTIVE, quod primo denominat aliquod ens, & postea cessat denominare ipsum, sic privationes & formæ possunt dici corrumpi.
- QVIA
  - CORRVMPITVR eius subiectum, vt albedo, corrupto pariete.
  - CAVSA DESINIT CAVSARE, vt lumen in aere amoto luminoso.
  - FORTIVS ALIQVID SVPERVENIT, vt frigus cum maior adventat & ingruit calor.

CREDERE
- DEVM, est credere Deum esse.
- DEO, est credere verbis eius, sive Scripturæ sacræ fidem adhibere, & quod omnia Dei verba etiam tradita sint vera.
- IN DEVM, est adhærere Deo per cognitionem & amorem.

D

DE OMNI DICI, seu PRAEDICARI, duplex est,
- PRIORISTICVM, quod requirit vniversalitatem subiecti tantùm: ita vocatur, quia tale subiectum requiritur ab Aristotele in libris Priorum ad constituendum syllogismum.
- POSTERIORISTICVM, quod requirit vniversalitatem subiecti & temporis; sic vocatur, quia tale requiritur ab Aristotele in libris Posteriorum ad constituendum syllogismum demonstrativum.

DEFINITIO
- QVID NOMINIS, solum explicat quid nomen significat.
- QVID REI, explicat naturam rei significatæ, estque triplex.
  - QVIDDITATIVA, quæ fit per partes rei essentiales, vel
    - METAPHYSICAS.
    - PHYSICAS.
  - DESCRIPTIVA, seu ADDITAMENTALIS, seu PER ADDITAMENTVM, est per rei accidentia propria vel communia.
  - CAVSALIS, est per causas extrinsecas rei, vt anima est forma à Deo creata ad beatitudinem. Eclipsis est interpositio terræ: Tonitru est ruptio nubium: Sic accidentia per subjectum solent definiri.
- COMPETIT
  - SVBIECTO denominativè.
  - FORMAE quidditativè.

DENOMINATIO
- INTRINSECA, est ab aliqua forma, seu accidente, quæ inhæret subjecto, vt paries dicitur esse albus ab albedine quæ in ipso est.
- EXTRINSECA, est à forma aliqua quæ non existit in ipsa re, sed vel adiacet rei, vel alio quocumque modo est extra rem, sic columna dicitur dextra vel sinistra, paries visus vel intellectus à visione vel intellectione, campana sonora à sono in aere existente.

DEMON-

DENOMINATIVA
- DENOMINANTIA, sunt ipsæ voces, vt albus, fortis.
- DENOMINATA, sunt res ipsæ, paries, Socrates.

DEPENDENTIA
- ACTVALIS, est quædam relatio ordinis alicuius posterioris ad prius, vt accidentis ab subjectum, formæ ad materiam.
- APTITVDINALIS, est quando aliquid sic habet inclinationem ad aliud, quod semper esset in actu nisi impediretur, vt accidentia in Eucharistia dependentiam habent aptitudinalem ad præexistens subjectum cui inhærebant.
- POTENTIALIS, est non repugnantia terminorum, sic quælibet entitas habet dependentiam potentialem ad suppositum Verbi. *Ex Scoto.*
- ESSENTIALIS, sic dependet creatura à Deo, domus à fundamento, & actus vitalis à potentia.
- ACCIDENTALIS, sic accidens dependet à subjecto, quamvis Deus possit per potentiam suam absolutam accidentia conseruare absque subiecto.
- PARTIALIS, sicut partes dependent à toto.
- IN
  - ESSENDO, est qua aliqua dependent secundum essentiam ab alio, vt creaturæ à Deo.
  - CAVSANDO, cum aliqua dependent ab alio, non secundum esse, sed secundum causare tantum, ita vt si illud non concurreret ad causandum cum illis, non causarent vtique. sicut sunt corpora elementaria respectu cœli. *Et hæc distinctio est Bassolÿ.*
  - CONSERVANDO, est quâ aliquid dependet ab alio ad conservationem sui esse, ita vt deficiente illo à quo dependet, statim desinat esse. sic creaturæ dependent à Deo, lumen à Sole.

DESCENSVS est ab vniversali ad singularia sufficienter enumerata progressio, sicut ASCENSVS, est à singularibus sufficienter enumeratis ad vniversale progressio. Descensus autem & Ascensus quadruplex est.
- COPVLATIVVS, qui fit per particulam ET, copulativè acceptam, id est, jungentem implicitè vel explicitè plures propositiones, vt si suppositionem, seu acceptionem subiecti illius propositionis, OMNIS HOMO EST ANIMAL, sic explices: Hic homo est animal, & hic homo est animal, & sic de cæteris.
- COPVLATVS, qui fit per eandem particulam ET, copulatim acceptam, id est, vt jungit ac nectit partes vnius extremi, aut termini propositionis, non integras propositiones.
- DISIVNCTIVVS, qui fit per particulam VEL disiunctivè acceptam, id est, nectentem plures propositiones.
- DISTINCTVS, qui fit per particulam VEL disiunctim acceptam, id est, vt nectit partes termini vnius propositionis.

DETERMINATIO
- IN ACTV
  - PRIMO.
  - SECVNDO.
- AD PARTICVLARE OBIECTVM
  - DISTRAHENS.
  - NON DISTRAHENS. *Ex Aureolo.*

EST DETERMINATIO, ad
- SPECIEM INTELLIGIBILEM.
- OPERATIONEM INTELLECTVS.
- TALE OBIECTVM.

DEVS cognoscitur via
- EMINENTIAE, tribuendo ei quicquid in rebus eminet & excellit, demptâ omni imperfectionis notâ.
- NEGATIONIS, penitus removendo defectus à natura divina.
- CAVSALITATIS, ex efficientia, aliisque modis causandi.

DIFFERENTIA DIVERSA DISTINCTA dicuntur, quæ
- IN ALIQVO conveniunt, & in aliquo distinguuntur, vt homo & brutum.
- IN NVLLO CONVENIVNT, vt simplicia quæ sunt diversa seipsis, & non differunt aliquibus differentiis ex quibus componantur, vt rationalitas & irrationalitas.
- NON SVNT ALIQVO MODO EADEM, vt album & dulce, Ioannes & homo.

DIFFICILE propter
- RESISTENTIAM.
- LABOREM.
- INCLINATIONEM.

DIFFORMITAS
- NEGATIVA, est carentia conformitatis cum aliquo obiecto. Quæ si accipiatur in quavis cognitione respectu rerum quas non repræsentat, est pura negatio; si vero sumatur in cognitione, comparatione rei per eam cognitæ, sed non adæquatè & perfectè. (quia scilicet non attingit omnes eius partes vel totam eius cognoscibilitatem) est privatio, & hæc dicitur IGNORANTIA, qualem de qualibet re homo cuiuslibet rei peritissimus habet.
- POSITIVA, est inadæquatio cognitionis cum obiecto in quod tendit, & secundum eam partem, seu gradum rei in quam tendit, qualis est hæc, Socrates non est risibilis. & hæc dicitur FALSITAS: nam tendebatur in notitiam proprietatis. *Ex Conimbricensibus.*

DIGNITAS, est propositio per se nota simpliciter, scilicet secundum se & quoad nos, quia illius termini sunt omnibus evidentes.

DISCVRSVS
- SVCCESSIONIS, est series cognitionum sibi succedentium, absque dependentia vnius ab alia: sed hic impropiè dicitur, nam omnis discursus propriè est à causa, quia quatenus infert, dependet.
- CAVSALITATIS, est progressio à cognitione vnius ad cognitionem alterius cum dependentia vnius ab alia.

DISPOSITIO sumitur pro
- MODO, seu QVALITATE, ad hoc principaliter substantiæ data, vt eam quoad operationem perficiat, præsupponente tamen aliud principium accidentarium se prius, & sic est genus ad habitum & dispositionem.
- QVACVNQVE FORMA subiectum afficiente; quo sensu res dicitur hoc vel illo modo disposita, id est, affecta.
- FORMA PRAEPARANTE subiectum ad vlteriorem formam, sic calor est dispositio ad formam ignis.
- DISPOSITIONE PROPRIE DICTA, prout distinguitur contra habitum, & sic definitur: Dispositio est qualitas benè vel malè afficiens subiectũ, quæ facile abjici potest.
- ORDINE & POSITIONE, seu SITV partium in toto, & sic dicit aliquam speciem qualitatis, figuram nimirum, vel formam rei.
- DISPOSITIONE partium corporis alicuius in loco, & sic constituit prædicamentum Situs.

AGGRE-

AGGREGATIM, pro omnibus dispositionibus quæ respondent habitibus partialibus ad quos singulæ tendunt, ex quibus quemadmodum vnus habitus totalis integratur: verbi gratia: scientiæ Physicæ: ita ex dispositionibus præuijs simul sumptis fit aggregatum quoddam.

DIVISIM, pro vna vel altera dispositione, quæ ad huiusmodi habitum partialem tendit.

PRAEPARANS, seu SECVNDVM POTENTIAM, quæ est in præparatione & nondū in vltimata perfectione, & actualitate, sicut scientia & virtus inchoata.

PERFECTA, seu SECVNDVM SPECIEM, vt habitus scientiæ & virtutes cōpletæ.

CORPORALIS, seu, SECVNDVM LOCVM, quæ pertinet ad prædicamentum situs.

INTENTIONALIS, seu SPIRITVALIS, sic prima tonsura respectu sacrorum ordinum.

CONVERTIBILIS, seu NECESSARIA, ad formam susciendam est sine qua forma haberi non potest, vt calor, siccitas, & raritas respectu ignis.

NON CONVERTIBILIS, seu NON NECESSARIA, sine qua forma haberi potest, & hoc modo character est dispositio respectu gratiæ, quia sine charactere gratia potest haberi.

DISTANTIA

PERFECTIONIS, est transsumptive sumpta, & transfertur ad alia, vt ad substantias separatas à materia, & vniuersaliter ad omnia entia quæ secundum dignitatem aut perfectionem differunt.

FORMALIS duplex: POSITIVA, qua distant contraria. NEGATIVA, seu PRIVATIVA, quâ distant contradictoria.

SITVALIS, qua agens & passum collocantur in diversis sitibus.

NATVRALIS, est inter dissimiles naturas, & sic distat Deus à creaturis.

VIRTVALIS, est quâ aliquod agens distat ab aliquo passo, quia inter illud agens & passum mediant aliæ virtutes, & sic dicitur, quod inter hominem generatum & solem intercedit alius generans.

SVPPOSITALIS, est quâ inter duo suppositа, puta Sortem & Platonem, mediant alia suppositа, vt puta Pythagoras & Callias.

INFINITA: SIMPLICITER, ex parte vtriusque extremi, vt vnius contradictorij ab altero. SECVNDVM QVID, est ex parte vnius extremi, vnde licet ex parte Dei ad creaturas sit infinita distantia, ex parte tamen creaturæ ad Deum, finita est. ita enim se habent creaturæ, quod vna est propinquior Deo, quam altera, cum vna altera perfectior sit.

SECVNDVM RATIONEM: ENTIS, sic maior est distantia inter Deum & creaturas quam inter intelligibile, & sensibile: hæc enim differunt tantum specie. COGNOSCIBILIS, sic maior est distantia inter intelligibile, & sensibile, quam inter Deum & creaturas: Nam hic per diuinam saltem potentiam ab illis videri potest, intellectus à sensu nequaquam. *Sic D. Bonaventura.*

SECVN-

SECVNDVM
- ABSENTIAM, sic motor quanto distat per absentiam, tanto debilior est motus.
- INDEPENDENTIAM, sic motor quanto distat per independentiam, tanto potentius movet: vt Deus, cœlum, Sol.

Ex D. Bonaventura.

DISTINCTIO secundum THOMISTAS

REALIS
- QVAE, est inter rem
  - ET REM existens, ideo ejusmodi dicuntur distingui distinctione reali, realitate existentiæ, vt Sortes, & Socrates.
  - INCLVDENTEM ALIQVID REALE, & rem non includentē illud, idque dupliciter. Inter rem includentem aliquid
    - INTRINSECE, & rem excludentem illud, vt inter animal, & hominem.
    - EXTRINSECE, & rē excludentem illud, sic distinguuntur homo & disciplinabile, subjectum & passio.
- REALITATE ESSENTIAE, quo modo distinguuntur res diversæ essentialiter: quamvis sint eædem realitate existentiæ: sic albedo & dulcedo in pomo distinguuntur, sic anima, & ejus potentiæ.
- RESPECTIVA, tantummodo reperitur inter personas divinas.

RATIONIS, vel
- RATIOCINATAE, quæ est inter ea quæ differunt tantum nominibus definitivis, & modo significandi: vt homo & humanitas, Deus & Deitas, lignum & dolabile, vnum & Ens.
- RATIOCINANTIS, seu RATIONIS CONCIPIENTIS, vt cum dico homo est homo, eadem res ratione subiecti, & prædicati tantum differt.

MODALIS, vt cum dico Sortes currit tarde, & Sortes non movetur voluciter: distinguuntur distinctione modali ex D. Thoma. Sed revera est æquivocatio in particula ly modalis, quia non loquitur de modo rei, sed de modo propositionis. Et distingui modaliter, non est aliud quam propositionem habere diversum modum, sicut in exemplo allato alius est modus ly tarde, alius ly veluciter. Ideoque non est necessarium hinc astruere novam distinctionem.

Ex Aquario.

DISTINCTIO secundum SCOTISTAS

RATIONIS, seu COLLATIVA, est solum per actum collativum intellectus, ita vt non à re, sed ab intellectu præcise habeat dependentiam, & intellectu non considerante, nihil est, vt dextrum & sinistrum in columna, estque duplex: Alia quæ
- PRAECISE dependet ab intellectu, ita vt nihil sibi correspondeat in re, quo modo dicimus Sortes & Sortes.
- NON PRAECISE dependet ab intellectu, sed primo dependet à rebus ipsis realiter inter se distinctis, sic lapis & homo distinguuntur ratione, sed ista non est propria distinctio rationis.

EX NATVRA REI, quæ solum consistit in diversis rationibus terminorum vnius, & indivisæ seu divisibilis rei, circumscripto omni opere intellectus, vt

superius & inferius, definitum & definitio, totum & partes, relatio & essentia in divinis: Ideo à Scoto sic definitur. DISTINCTIO ex natura rei, est, inter illa de quibus duo contradictoria, secluso opere intellectus verificari possunt, sicut essentia divina est communicabilis, relatio non est communicabilis, definitio est constitutiva, definitum non est constitutivum, sed constitutum, communicabile autem & non communicabile, constitutivum, & non constitutivum sunt contradictoria.

FORMALIS, est illa quæ cadit inter illa quorum quidditates, sive FORMALITATES, sive rationes definitivæ sunt diversæ, vt albedo à dulcedine, sapientia à justitia in divinis attributis, actio à passione, & calefactio à calore.

REALIS, est illa quæ cadit inter illa quorum quodlibet est aliqua entitas positiva & realis, & vnum non includit alterum in vltima abstractione, nec aliquo modo de eo prædicari potest, qualis est inter producens & productum, causam & effectum.

ESSENTIALIS, est illa quæ cadit inter ea quæ per aliquam potentiam possunt ab invicem separari, vt inter substantiam & accidens.

SVBIECTIVA seu SE TOTIS SVBIECTIVA, est illa quæ cadit inter ea quæ ita se habent, quod eorũ realitates sunt distinctæ numero, vt Socrates & Plato.

OBIECTIVA, seu SE TOTIS OBIECTIVA, est illa quæ cadit inter ea quæ non in aliqua realitate conveniunt, vel quidditativa ratione, vel conceptu vnivoco reali, vt duæ vltimæ differentiæ.

MODALIS est quadruplex inter
- QVIDDITATEM ET MODVM eius vt Deitas & infinitas.
- MODOS OPPOSITOS, vt inter finitum & infinitum.
- MODOS EIVSDEM RATIONIS, vt inter duas Hæceitates.
- MODOS DISPARATOS, vt inter infinitatẽ & necessitatem.

DISTINCTIO secundum alios,

REALIS, invenitur in rebus ante operationẽ intellectus, vt inter Socratem & Platonem, estque.
- NEGATIVA, quæ est inter ens & nõ ens.
- POSITIVA, quæ est inter duo entia aliquo modo positiva.
  - REALITATIS MAIORIS, est inter rem & rem, vt inter Socratem & Platonem, inter substantiam & accidens. Appellatur Distinctio REALIS MAIOR, & ad illam reducitur DISTINCTIO SVPPOSITALIS, seu personalis quæ est inter duo suppositа, seu duo individua quæcunque.
  - REALITATIS MINORIS, seu MODALIS, & impropriè à quibusdam dicta FORMALIS. Reperitur inter illa quorum alterum separatim potest existere sine alio, non autem contra quod contingit inre & modo rei. Hoc modo distinguitur quantitas & figura, substantia & existentia, Petrus & sessio ejus, inter relationes & fundamenta. & ad hanc distinctionem jure reduci debet illa distinctio quæ reperitur inter duos modos; vt inter existentiam & subsistentiam.

RATIONIS, per intellectum quâ dissident in eodem Socrate esse prædicatũ & subiectũ in ista propositione, Socrates est Socrates. Rationis duplex est.
- RATIOCINANTIS, quæ nullum fundamentum habet in re; sed ab intellectu pro arbitratu cognoscentis effingitur: vt cum distinguitur idem à seipso, & alia infinita exempla.

RATIOCINATAE, seu virtualis, cui respondet aliquod fundamentum in re, praebens occasionem intellectui vt vnam rem velut duas concipiat, quo pacto se habent attributa divina. Ad hanc distinctionem reduci potest illa quae à quibusdam appellatur FORMALIS, MVLTA, NON MVLTA, RECIPROCA, quales sunt inter animal & hominem, inter hominem & rationale, inter rationale, & animal. Quoniam omnes hae distinctiones proveniunt ab intellectu cum fundamento in re propter inadaequatos conceptus.

ESSENTIALIS DISTINCTIO, est eorum quorum diversae sunt essentiae, & definitiones: sic communis esse potest omnibus ferè alijs distinctionibus, praesertim reali maiori, minori, & rationis ratiocinatae.

EX NATVRA REI DISTINCTIO, est praecisa omni operatione intellectus: ideo à quibusdam ponitur tanquam genus ad realem maiorem, & minorem. Ab alijs ponitur tanquam species REALIS in genere sumptae, sed sub nomine generico. Et sic eadem est cum Reali majori. Ab alijs confunditur cum distinctione rationis ratiocinatae. Sed inter hos omnes non est fere dissensio in re, sed in vocabulis tantum.

POTENTIALIS DISTINCTIO, est inter totum & partes, aut inter partes totius inter se actu coniunctas, vt inter oceanum & mare mediterraneum. Ab alijs reducitur ad distinctionem realem maiorem. Ab alijs ponitur tanquam species ab ea distincta: Sed fortasse non est hic maior dissentio quam circa propriam & impropriam denominationem.

PERVTILE duximus sic varias classicorum authorum sententias circa rerum distinctiones vnà cum vniuscuiusque explicatione in medium afferre, vt singulis Philosophorum sectis cum Thomistarum tum Scotistarum; & aliorum quantum in nobis est satisfieret, vel hoc nomine in primis, cum distinctionum cognitio ad omnem ferè disputationem Philosophicam, & Theologicam adeo necessaria sit.

IN DIVINIS significatur { ESSENTIA, vt QVID. PERSONA, vt QVIS. NOTIO, seu PROPRIETAS, vt QVO.

DIVISIO { PER SE, est vel { GENERIS IN SPECIES. TOTIVS IN PARTES.

PER

- PER ACCIDENS, vel est
  - VOCIS AEQVIVOCAE in sua significata, vt canis, alius latrabilis, alius piscis marinus; alius sydus cœleste.
  - ACCIDENTIS IN SVBIECTA, vt sanorum, aliud brutum, aliud homo.
  - SVBIECTI IN ACCIDENTIA, vt animalium aliud sanum, aliud ægrum.
  - ACCIDENTIS IN ACCIDENTIA, vt sanorum aliud calidum, aliud frigidum.
- MATERIALIS, seu QVANTITATIVA, fit per diuisionem continui, & hanc sequitur NVMERVS, qui est species quantitatis.
- FORMALIS, seu SPECIFICA, fit per oppositas & diversas formas, & hanc divisionem sequitur MVLTITVDO, quæ non est de aliquo genere, sed de transcendentibus. *Ex Soncinate.*

DIVISIBILITAS.

- PHYSICA, est cum per contractum physicum vnum corpus introducitur inter partes alterius, easque separat. Et hæc est propria quantitatis.
- METAPHYSICA, est cum duæ partes quæ in eodem loco erant vnitæ accipiunt esse diversis locis, vel per impulsum distrahuntur. Et hæc est minus propria divisibilitas. *Hæc Conimbricenses.*

DOMINIVM

- VT DISTINGVITVR, contra
  - SERVITVTEM, sic homini ex iure gentium in homines convenit.
  - SVBIECTIONEM, sic rationi vt dominanti vires infimæ subduntur.
- DESPOTICVM, est quo Dominus imperat servis, cui resistere non possunt.
- CIVILE, est quo Princeps imperat civibus, qui resistere possunt.
- ALTVM, quod habet Christus Dominus super omnia: Ex Iustitia legali, Principi, vel reipublicæ in privatorum res hic & nunc competit.

DVRATIO est permansio rei in esse actuali.

- PERMANENS.
  - SVPERNATVRALIS, quâ durant res supernaturales, estque
    - AETERNITAS
      - SIMPLICITER, Dei scilicet.
      - PARTICIPATA, nempe duratio illarum rerum quæ magis participant divinum esse, vt visionis beatificæ, luminis gloriæ.
    - MODVS AETERNITATIS, qui est duratio reliquorum habituum & actuum supernalium, vt fidei, spei, charitatis.
  - NATVRALIS, quâ durant res naturales, estque
    - AEVVM, quæ est duratio rei incorruptibilis, vt Angeli, animæ humanæ, materiæ primæ, cœli.
    - MODVS AEVI, qui est duratio rei corruptibilis, vt hominis, lapidis: quæ tametsi vltimo pereunt, dum persistunt, partium successione carent.

SVCCESSIVA, vt tempus.
- PRAETERITVM.
- PRAESENS, dicitur actu existere, non quod eius partes cohæreant simul: sed quia ita præterfluunt, vt tamen copulentur præsenti instanti.
- FVTVRVM.
- CONTINVVM, quod constat partibus perpetuâ vicissitudine defluentibus.
- DISCRETVM, quo mensurantur intellectiones Angelicæ, non divisim ac singulæ per se spectatæ, sed collectim, ita vt vna aliqua ipsarum aggregatio sumatur. Vocatur tempus, quia cernitur in ea prius & posterius, aliæ enim intellectiones alijs sunt priores: dicitur discretum, quia non continue, sed discrete sibi invicem succedunt. *Ex D. Thoma.*

E

EFFECTVS FORMALIS,
- PRIMARIVS, est esse compositi, sive substantiale, sive accidentale, vt homo animæ, homo albus albedinis.
- SECVNDARIVS, est materiæ seu subjecti: huic enim formæ quidem substantiales dant esse simpliciter, accidentales secundum quid tantum.
- INTRINSECVS, cum forma aliqua sive accidens aliquod inhæret subjecto, & quod denominat illud, denominatione intrinseca.
- EXTRINSECVS, quando non inhæret subiecto, quod denominat: ideo denominatio talis formæ est extrinseca, sic esse locatum à loco: sic esse agens ab actione quæ non est in agente tanquam in subjecto, sed in passo.

Hæc Capreolus.

ELECTIO, in
- RATIONE, secundum quam intellectus habet iudicare quod alteri est proponendum.
- VOLVNTATE, secundum quam voluntas habet movere, aut impellere, sive imperare de prosecutione eius quod iudicatum est.

ELEMENTVM.
- LOGICE, sic termini sunt elementa propositionum, & principia conclusionum.
- PHYSICE, sic ignis, aer, terra, aqua, sunt elementa.
- METAPHYSICE, sic quidditates superiores sunt elementa inferiorum, vt animalitas & substantia hominis.

ELICITVM,
- QVIDDITATIVE, est ipse actus vitalis prout essentialiter connotat potentiam vnde emanat.

DENO-

DENOMINATIVE, sicut actus intelligendi dicitur esse elicitus per elicitionem in eo formaliter existentem.
CONSTITVTIVE, sicut dicimus quod verbum nostrum in quantum verbum, est elicitum: nam elicitio constituit illud in esse verbi, Verbum enim constituitur ex actu intelligendi & elicitione passiva.
CONSECVTIVE, sicut passio dicitur elicita à subiecto. *Hæc Mayronis.*

SEV PRODVCTVM ab agente tanquam
- TERMINVS
  - FACTVS, vt compositum.
  - FACTIONIS, vt forma compositi.
- VIA AD ILLVM TERMINVM, vt motus.
- PRINCIPIVM IMMEDIATVM VIAE, ipsa actio quæ principium est motus.

EMANATIO DIVINIS, per modum NATVRAE IN
- INTELLECTVS, quomodo procedit Filius à Patre.
- VOLVNTATIS, secundum quam procedit Spiritus Sanctus à Patre, & Filio.

ENS
- REALE, multifariam subdividitur in
  - ILLIMITATVM, vt Deus.
  - LIMITATVM, vt creaturæ: & dividitur in decem prædicamenta. Et hæc est prima divisio secundum *Thomistas.*
  - QVANTVM.
  - NON QVANTVM. Hæc est prima, secundum *Scotistas.*
  - FINITVM.
  - INFINITVM, PER SE, idq; tripliciter propter
    - INDEPENDENTIAM ABSOLVTAM, quod à nullo nullatenus dependet; sic solus Deus est ens per se.
    - SIMPLICITATEM, seu HOMOGENEITATEM, quod licet dependeat ab alio, tamen in sua ratione formali nec in recto, nec in obliquo dicit res diversorum generum; sic entia metaphysicalia, & mathematica sunt entia per se.
    - VNITATEM ESSENTIALEM, quod dicit res diversorum generum habentes ordinem necessarium inter se, ex quibus fit vnum ens per se; sic entia naturalia sunt entia per se. *Ex Soncinate.*
  - PER ACCIDENS, est prædicatum accidentale: vt animal iustum, musicum.
  - SVBSTANTIAM.
  - ACCIDENS.
- ESSENTIALE, homo.
- ACCIDENTIALE, vt homo albus.

ACTV POTENTIA
- OBIECTIVA, quatenus est possibile produci ab agente.
- SVBIECTIVA, seu RECEPTIVA, quatenus est possibile respectu materiæ, seu potentiæ passivæ.

ABSOLVTVM.
RELATIVVM.
VNVM.
MVLTA.
ABSTRACTVM, siue IMMATERIALE.
NON ABSTRACTVM, seu MATERIALE.

SVMPTVM
- TRANSCENDENTER, est commune Deo & creaturis:
- TRANSCENDENTISSIME, est æquivocum quacunque æquivocatione limitatâ, seu trascendenti, seu Logica, seu Physica, seu Metaphysica, quia vt sic commune est ad ens reale, & ens rationis. *Ex Fontano.*
- NOMINALITER, significat omne id quod est, sive existat, sive non, seu id quod habet entitatem aliquam realem, sive essentiæ tantum, sive existentiæ, vt accidens, substantia.
- VERBALITER, seu PARTICIPALITER, significat tantum id quod actu existit.

RATIONIS, seu IMPERFECTVM, seu DIMINVTVM, sumitur, vel
- SECVNDVM CONSTVCTIONEM INTRANSITIVAM: sic dicitur ens rationis illud quod est ipsa ratio, sive intellectus: sicut dicitur essentia albedinis id quod ipsa est albedo.
- SVBIECTIVE, quod est subjective in ratione, sive sint habitus, sive actus.
- CAVSALITER, quod causatur à ratione mediate vel immediate, & sic non solum ea quæ sunt in anima subiective, sed etiam omnia artificiata possunt dici entia rationis. Hæc *Soncinas.*
- PROPRIE, prout distinguitur, contra ens reale, & triplex est
  - RELATIO, intellige ficta ab intellectu.
  - NEGATIO.
  - PRIVATIO.

  Hæc *Soncinas.*

PHANTASIABILE
- IMMEDIATE, quod propriè cadit sub phantasmate, vt res corporeæ quæ sui speciem in sensus transmittunt.
- MEDIATE, est cujus cognitio arguitive, vel illative, vel alio quocumque modo deducibilis est ex phantasmate, sive ex notitia eius quod proprie cadit sub phantasmate, vt incorporea; quæ in speciem non transmittunt, sed quorum in alienorum phantasmatum elicitur cognitio. Hæc *Argentina.*

EX IS

ENVNTIATIONIS veritas dependet ab
- EXISTENTIA REI, ſicut à primo fundamento veritatis.
- ACTV INTELLIGENDI, ſicut à proximo fundamento.
- ESSE INTELLECTO, tanquam ab vltimato fundamento, ſive vltima ratione fundandi.

REALE ſeu VERVM.
DIMINVTVM, ſeu POSSIBILE, ſecundum Scotum, eſt quod res habent quatenus poſſibiles ſunt, & diſtinguitur ab eſſe cognito ſecundum illum.
SECVNDVM QVID, ſeu COGNITVM, ſeu ESSE OBIECTIVVM, eſt quod res habent in intellectu, quatenus ſunt cognitæ, quale eſſe habent ſecundæ intentiones. Thomiſtæ, eſſe hoc appellant ESSE DIMINVTVM, aliter quàm Scotus appellabat.
FORMALE, eſt quod à forma accipitur, vt eſſe hominem ab humanitate, eſſe album ab albedine.
QVIDDITATIVVM, ſeu ESSENTIALE, eſt id eſſe quod dat definitio, vt eſſe animal, eſt eſſe quidditativum hominis.

GENERICVM.
SPECIFICVM.
INDIVIDVALE.
HOC ALIQVID, ſumitur dupliciter pro.
- QVOLIBET PER SE SVBSISTENTE, ſive ſit completum in ſpecie, ſive non: ſicut dici ſolet animam humanam eſſe hoc aliquid.
- EO TANTVM, quod eſt completum in ſpecie: ſic hic homo, hic lapis, ſunt hoc aliquid, non autem anima.

ESSENTIAE, eſt ipſa eſſentia, ſeu NATVRA rei.
EXISTENTIAE, quâ res eſt extra cauſas.
SVBSISTENTIAE, ſeu ESSE SVPPOSITALE, eſt id individuale eſſe quod res habent contractæ ad ſingulares naturas, ſeu individua.
INEXISTENTIAE, qui eſt modus proprius exiſtendi accidentium.

ESSE
- TOTALE, quod ex omnium partium nexu conſurgit, vt hominis ex anima & corpore.
- PARTIALE, quod ex altera tantum parte, vt animæ.
- SIMPLEX, quod partium eſt expers, vel phyſicarum, vt angeli, vel metaphyſicarum, vt Deus.

PER
- ESSENTIAM, vt Deus.
- PARTICIPATIONEM: vt res omnes ſunt per participationem divinæ eſſentiæ.

NATVRALE, habent res extra intellectum.
EX NATVRA eſt, quod ex natura rei proficiſcitur, vt propenſio ad riſum in homine.
INTENTIONALE, ſeu SPIRITVALE, habent res intra intellectum.
PROPOSITIONALE, quod importat compoſitionem prædicati cum ſubiecto. Hæc *Bruleſer.*

QVO

ESSE
- QVO, est dupliciter
  - FORMALITER, sic existentia est id quo formaliter res existit.
  - CAVSATIVE, per naturalem concomitantiã, & sic natura seu essentia rei est id quo res existit. *Hæc Capreolus.*
- QVOD, est duplex nempe quod
  - NVLLO MODO EST VT QVO. & hoc modo solũ suppositum est QVOD EST, quia est vltima actualitas rei.
  - ITA EST QVOD, vt etiam alio respectu sit QVO, sic NATVRA ET ESSENTIA est id QVOD EST: quia ipsa actuata est à forma partis, ipsa autem actuat compositum vt QVO. *Hæc Capreolus.*
- IN ALIO, vt
  - PARS IN TOTO, seu
    - INTEGRANS, vt manus in corpore humano.
    - PPYSICA, materia in corpore naturali.
    - MRTAPHYSICA, vt genus & differentia in specie
  - TOTVM INTEGRALE, in suis partibus simul sumptis, vt domus in pariete, tecto & fundamento.
  - SPECIES IN GENERE, veluti homo IN, vel, SVB animali.
  - GENVS IN SPECIE, vt animal in homine.
  - FORMA IN MATERIA, sive sit forma
    - SVBSTANTIALIS, vt anima hominis.
    - ACCIDENTALIS, vt albedo.
  - EFFECTVS IN CAVSA EFFICIENTE, aut MOTVS IN MOVENTE.
  - RES IN FINE, quo pacto auarus est in divitijs, & virtus in beatitudine.
  - IN LOCO, aut VASE, vt Socrates in gymnasio, aqua in vrceo.
  - RES IN TEMPORE.
  - REX IN REGNO.
- PER ACCIDENS ACCIDENTALITATE.
  - PRAEDICATIONIS, est quando prædicatum dicitur de subiecto, sed in nullo quatuor modorum dicendi PER SE, sicut, Petrus est albus.
  - REI, NON PRAEDICATIONIS, reperitur in omni propositione in qua prædicatur propria passio de subiecto: hæc enim prædicatur per se de subiecto, & tamen est accidens eius.
  - CAVSALITATIS, quando effectus comparatur ad causam à qua non est per se, sicut cum dicimus album ædificat.
  - CONIVNCTIONIS, seu SVBIECTI, quando sunt duæ res distinctæ quarum vna accidit alteri, aut quando vtrumque accidit vni tertio, sic albedo & musicum Petro vniuntur, & sunt per accidens. *Hæc Soncinas.*
- EST IN
  - FORMA, causaliter.
  - COMPOSITO, subjective & formaliter. *Ex Alensi.*

GRADVS

ESSENDI
- GRADVS possunt accipi, vel per
  - ADDITIONEM, vt quando intenditur albedo, novum gradum recipiendo.
  - TRANSLATIONEM DE POTENTIA IN ACTVM, vt quando albedo in potentia per alterationem fit albedo in actu.
  - CAVSATIONEM EFFECTIVS FORMALIS, vt quando albedo in subjecto dat esse album.
- GRADV, formica est nobilior cœlo, & quodlibet animal.
- MODO, cœlum est nobilius quolibet animali, quia forma cœli inseparabilis est à materia.

ESSENTIALE
- CONSTITVENS ESSENTIAM, vt differentiæ.
- QVOD
  - DICIT ESSENTIAM REI TANTVM, vt species vel natura specifica.
  - EST DE ESSENTIA ET CONSTITVTIONE REI, vt materia & forma, caput & cor dicuntur essentialia constitutiva. Hæc *D. Bonav.*
- SINE QVO RES NON POTEST
  - ESSE, NEC INTELLIGI ESSE, vt vnitas, veritas, bonitas.
  - COGITARI HABERE PERFECTVM ESSE, vt sunt potentiæ in anima, & hoc est minimo modo essentiale. Hæc *D. Bonav.*
- QVOD IN CONCEPTV ET RATIONE FORMALI ALTERIVS CLAVDITVR, sic INHAERENTIA APTITVDINALIS, potest dici ESSENTIALIS, seu ESSE DE ESSENTIA ACCIDENTIS, quamvis non sit, neque pars constituens, neque vt tota essentia accidentis. Hæc *Soncinas.*

EVIDENTIA
- VISIONIS, quando res nude & immediate cognoscitur & videtur. Hanc habet rusticus de eclipsi quam videt.
- INTELLIGENTIAE, quando res non est præsens, sed per discursum rationis cognoscitur. Hanc habet Astrologus de eclipsi quam non videt.
- OBIECTI, est claritas & perspicuitas, quâ res ita potentiæ objicitur, vt ab ea quasi videatur: sic quæ per se nota sunt, intellectui patent, quasi præfulgente in obiecto evidentia.
- COGNITIONIS, est ipsa claritas perceptionis rem penetrantis.
- ILLATIVA, attenditur secundum formalem illationem Syllogisticam, & sic omnia argumenta sive vera, sive falsa, habent evidentiam illativam.
- PROBATIVA, est tantum virtute propositionis evidentis & veræ.

EX, sumitur vt notat PRINCIPIVM
- EFFECTIVVM, sic dicimus filium fieri ex patre.
- TERMINATIVVM, seu TERMINVM, à QVO MOTVS, sic dicimus cadaver fieri ex homine.
- SVBIECTIVVM, sic forma fit ex materia.
- CONSTITVTIVVM, sic compositum naturale fit ex materia & forma.
- PRIVATIVVM, ex calido fit frigidum.

EXISTERE
- REALIS, quam res habet à parte rei existens extra causas.
- OBIECTIVA, quam res habent prout sunt cognitæ intellectu.

EXPVLSIO
- FORMALIS, ex qua vna formâ in subiecto producta seipsa aliam excludit; vt albedo expellit nigredinem.
- EFFECTIVA, est quando vnum accidens agendo in subiectum alterius illud ejicit, quo pacto calor existens in igne, expellit frigus ab aqua.
  - PHYSICA, sit per realem & physicam efficientiam, seu CAVSALITATEM: sic frigus expellit calorem.
  - DEMERITORIA: sic peccatum expellit gratiam.

EXTENSIO
- SVMITVR PRO
  - IPSA QVANTITATE, seu DIMENSIONE.
  - EFFECTV FORMALI QVANTITATIS.
  - RESPECTV consequente quantitatem extensam, & eius effectum formalem, qui respectus fundamentaliter est de genere SITVS, seu POSITIONIS, seu formaliter in genere Relationis.
- ENTITATIVA in eo posita est, quod res aliqua constet pluribus partibus entitatem componentibus, quarum vna non sit alia: Quod videre est in substantia corporis humani: alia enim pars est substantia capitis, alia pedis, alia cæterorum membrorum.
- QVANTITATIVA est per ordinem ad ipsum totum quantum, quâ videlicet plures illæ partes ita ordinantur inter se, vt præter quàm quod sint plures; ita affectæ existant, vt servent inter se ordinem, quo v. g. primo loco sit caput, deinde collum, tertio pectus, &c.
- APTITVDINALIS IN ORDINE AD LOCVM, est quâ duæ partes eiusdem corporis, aut duo corpora ita se excludunt, vt necessario vendicent diversas partes loci: quod cernitur in cuiuslibet corporis partibus, alteri enim loco respondet caput, alteri pedes, &c.
- ACTVALIS IN EODEM LOCO correspondet prædictæ aptitudini; estq; proprius illius actus: Duas autem has vltimas extensiones, diversas esse deprehenditur in corpore Christi in Sacramento altaris existente, quod aptum cùm sit ratione quantitatis locum divisibilem occupare, ab eoque omne aliud corpus excludere, actu neutrum habet. siquidem omnes partes corporis eidem puncto respondent, & in eodem spatio cum quantitate hostiæ persistunt. *Hac Conimbricenses.*

F

FATVM
- VIRTVALITER, est divina voluntas, moderans & disponens causas secundas ad productionem fatalium effectuum.
- FORMALITER, est dispositio ipsa secundarum causarum ad effectum fatalem, id est, infallibilem reducta in divinam voluntatem. *Ex Bassolio.*

FIENDI

FIENDI MODI sunt quinque,
- TRANSFIGVRATIONE, vt statua fusilis.
- APPOSITIONE. seu AVGMENTATIONE, vt quæ augmentantur, sicuti flumina ex diversis rivis; pictura aggestu colorum.
- SVBSTRACTIONE, seu ABSTRACTIONE, vt ex lapide figura Mercurij, sculpendo & excindendo superflua.
- COMPOSITIONE, vt domus.
- ALTERATIONE, vt ex aqua fit aer.

FIERI vel ESSE à voluntate,
- CAVSALITER, seu PRINCIPIATIVE, sic Sortes ædificat domum suâ voluntate.
- CONCOMITANTER, vt cùm quis occidit alium ignorans esse inimicum, volens si adesset, occidere: & Filius in divinis à voluntate paterna producitur concomitanter.

- NATVRALIS, vt centrum rerum gravium, hominis vivere ex rationis modulo.
- SVPERNATVRALIS, vt Deus.
- PROPORTIONATVS, qui rei naturæ commensus est, vt virtus respectu hominis.
- NON PROPORTIONATVS, ad quem comparandum non suppetunt rei vires connaturales.
- PROXIMVS, seu MINVS PRINCIPALIS, vt sumptio medicinæ in ægroto.
- REMOTVS, seu PRINCIPALIS, vt sanitas in eodem.

VLTIMVS
- SIMPLICITER, vt Deus.
- IN GENERE OPERATIONVM, vt beatitudo.

- CONSVMMANS, est perfectio & complementum rei, vt Deus est complementum vniversi, & forma est perfectio materiæ.
- CONSVMMENS, est vltimum cuiusque rei à quo nihil extra reperitur, vt superficies sunt fines corporis, lineæ sunt fines superficierum, corpus stellatum, vltimum vniversi.

- VERVS.
- APPARENS.
- PRAEFIXVS, seu PRAESTITVTVS A VOLVNTATE. *Ex Licheto.*
- SIMPLICITER, seu VLTIMATVS in quo operans conquiescit & sistit.
- SVB FINE, seu NON SIMPLICITER. *Ex D. Bonav.*

FINIS
- INTERIOR, sive FINIS INTRA, sicut appellat *Herveus*, sic forma est finis materiæ, item operatio est finis.
- EXTERIOR, sive FINIS EXTRA, sic homo est finis omnium, & obiectum est finis.
- OPERIS, seu REI OPERATAE, seu rationis OPERANDI, sic finis ædificij est habitatio.
- OPERANTIS, quem operans intendit.
- GENERATIONIS, seu actionis, vt forma est finis generationis, & generaliter terminus per actionem productus, vt compositum.
- REI GENITAE, seu REI FACTAE, est operatio cujus gratia vnumquodque esse dicitur, aut ejus ad quem ipsa ordinatur.

TERMINATIONIS REI, vt punctus respectu lineæ, & instans respectu temporis { POSITIVVS, vt in exemplis allatis. PRIVATIVVS, vt mors & corruptio.

MOTIONIS AGENTIS, vt sanitas ambulationis.

INTENTVS, intentione { PRIMARIA, est propter quem ageus agit, vt sanitas. SECVNDARIA, est ille quo agens agit, vt ambulatio & vniversim media, quatenus ferunt ad finem.

EVENTVS: vt inventio thesauri, nam præter finem intentum à fodiente evenit.

OBIECTIVVS, vt Deus ab *Hervæo* dicitur FINIS VT RES.

FORMALIS, vt est beatitudo ipsa seu visio beatifica, ab eodem dicitur FINIS VT ASSECVTIO REI.

SVBIECTIVVS, vt homo beatus, qui est obiectum beatitudinis. *Hæc Ingen.*

EFFICIENDVS, seu PRODVCENDVS, seu EXISTENS POTENTIA, vt vult *Soncinas*, qui non existit, sed fit ab operante, vt ædificium respectu Architecti.

OBTINENDVS, seu NON PRODVCENDVS, seu ACTV EXISTENS, vt idem *Soncinas* appellat, qui non fit ab operante: sed ante existebat, sic aurum est finis avari, item Deus finis hominum.

CVIVS GRATIA, est cujus gratia aliquid fit, vt sanitas medicinæ.

CVI, seu vt à quibusdam appellatur, FINIS IN QVO, est ille in cujus gratiam expetitur FINIS CVIVS GRATIA, sic ægrotus est finis medicinæ.

QVI, vt à *Capreolo* appellatur, seu ab *Hervæo* FINIS VT RES, seu FINIS QVOD, vt alijs dicitur, non forte absque solœcismo, idem est qui OBIECTIVVS, & est res ipsa quæ expetitur, vt aurum respectu avari.

QVO, vt à *Capreolo* appellatur, seu vt ab *Hervæo* FINIS VT ASSECVTIO REI, ab alijs FINIS MEDIANTE QVO, est idem qui FORMALIS, nimirum actio ipsa quâ res possidetur. Ideo ab alijs appellatur FINIS VT VSVS REI seu FRVITIO, seu ADEPTIO, seu POSSESSIO REI.

IN QVO QVIESCITVR, vt Charitas increata Dei.

QVO QVIESCITVR { SIMPLICITER, vt Charitas creata & consummata in patria, quâ simpliciter quiescimus in Deo. VEL VT NVNC, vt Charitas inchoata in via est finis quo quiescimus pro statu præsentis vitæ. *Ex D. Bonav.*

HABET ESSE { REALE IN REBVS IPSIS. INTENTIONALE, seu INTELLIGIBILE, seu OBIECTIVVM, in mente ægroti vel medici.

SVMITVR, pro { ALTERA PARTE COMPOSITI, seu FORMA PARTIS. QVOCVMQVE REALI ACCIDENTE, quæ dicitur FORMA ACCIDENTALIS. QVACVMQVE DENOMINATIONE, etiamsi sumatur a NON ENTE: sic privatio est forma rei privatæ. FIGVRA REI: sic figura quadrata dicitur forma tabulæ. DEFINITIONIS & REI NATVRA, seu ESSENTIA, quæ dicitur FORMA TOTIVS.

AB-

ABSTRACTA, seu SEPARATA A MATERIA, seu FORMA PER SE SVBSISTENS, seu IMMATERIALIS, vt Deus & Intelligentiæ.
INFORMANS, seu FORMA PERFICIENS MATERIAM, seu FORMA INTRA REM, vt forma substantialis ignis.
ASSISTENS, vt Intelligentiæ assistunt orbibus cœlestibus tanquam formæ.
EXEMPLARIS, seu FORMA EXTRA REM, seu EXTRINSECA, vt idea.
INTENTIONALIS, vt forma lecticæ.

ACCIDENTALIS, est quodlibet accidens { ABSOLVTA, vt candor. / RELATIVA, vt similitudo, paternitas.

TOTIVS, seu FORMA METAPHYSICA, seu LOGICA, seu FORMA DECLARANS QVIDDITATEM REI, seu FORMA QVAE EST TOTA ESSENTIA, & NATVRA REI, seu FORMA RESVLTANS, vt humanitas respectu hominis: comprehendit enim animalitatem, & rationalitatem in se.

PARTIS, seu FORMA PHYSICA, seu FORMA COMPOSITIONIS, eadem est CVM FORMA INFORMANTE, & sumitur pro quacumque parte definitionis, sive illa quæ sumitur à genere, sive illa quæ sumitur à differentia.
MATHEMATICA, de qua agit Mathematicus, & est quantitas.
CORPOREITATIS, est coæva materiæ primæ tanquam prævia dispositio ad propriam & specificam rei formam, quod genus formæ primum Stoici invenêre, & postea Avicenna, Scotus, Henricus & alij recepêre.
PARTIALIS, seu ORGANICA, quales sunt illæ quas nonnulli ponunt in singulis membris corporis humani, vt cor suam partialem formam habeat, cerebrum suam, & sic de alijs. Has formas introduxerunt nonnulli Philosophi propter diversas & contrarias omnino operationes organorum, diversasque partium complexiones & temperaturas.
QVALIFICANS, est quarta species qualitatis. Estque propria rerum animatarum: sic enim definitur, est decor quidam rei animatæ, vt species Priami est forma ejus.
MODIFICANS, est circumstantia aliqua pertinens ad actum virtuosum.
A QVA, est à qua effectus, vt ab agendi principio egreditur.
EX QVA, est qua res constat.

FORMA. AD QVAM, est ad cuius similitudinem aliquid fit, & ea est { EXTRINSECA, vt prototypus Regis. / INTRINSECA, vt idea in mente artificis. Idea autem diversa ratione & est intrinseca & extrinseca; intrinseca respectu eius in cujus mente inest. Extrinseca respectu ideati, seu ejus quod fit ad similitudinem illius. *Hæc Conimbricenses & Suarez.*

INDEPENDENS, secundum { ESSE ET RECIPI, quæ est ipsum suum esse simpliciter, quia nec accipit esse ab alia causa superiori, nec recipitur in alio, vt Deus. / RECIPI, sed DEPENDENS secundum esse, quæ accipit aliunde esse, & non recipitur in materia, vt intelligentiæ.

DEPENDENS, secundum ESSE & RECIPI, quæ vndiquaque finitatem habet, cum esse hauriat à causa superiori, vt in materia, seu subiecto recipiantur, vt sunt formæ elementorum.

EST IN EODEM SVBIECTO cum alia,
- ADAEQVATE, quando sic se habent, quod in quacumque parte subjecti est aliquid vnius, in eadem est aliquid alterius, & è contra: sic albedo & dulcedo sunt in lacte.
- INADAEQVATE, quando in aliqua parte subjecti est aliquid vnius in qua non est aliquid alterius. & è contra; sic sunt in eodem subjecto albedo & nigredo extensæ & diviſæ per duas medietates continui: sunt enim in eadem superficie, sed inadæquatè: quia in aliquo puncto superficiei est aliquid albedinis in quo non est aliquid nigredinis.

VNIFORMITER DIFFORMIS, seu AEQVALITER INAEQVALIS, vt calor ab igne productus in aere, qui certâ lege, & tenore vniformi fit minor, & difformis quo magis ab igne agente aer distat & recedit.

DIFFORMITER DIFFORMIS, seu INAEQVALITER INAEQVALIS, vt calor in subiectum æque distans diversimode impressus, prout illius partes aliter & aliter dispositæ sunt.

DAT ESSE vt QVO, & vt principium intrinsecum: EFFICIENS vero causa, vt QVOD, & in principium extrinsecum.

FORMALITAS, est omnis ratio seu notio, quâ concipitur aliquid.

FORMALITER sumitur pro
- QVIDDITATIVE, vt homo formaliter est animal rationale.
- VT DISTINGVITVR CONTRA VIRTVALITER: sic sol non est formaliter calidus, sed VIRTVALITER, quia vim habet efficiendi caloris: non enim calor est in sole tanquam forma aut qualitas inhærens subiecto.
- RATIONE AGENDI, seu PRINCIPIO ACTIVO: sic homo est FORMALITER animatus, quia habet animam quâ potest agere, sic formaliter intelligit.
- QVOCVMQVE ACCIDENTE INHAERENTE: sic dicimus, homo est formaliter albus.

FVTVRA
- IN CAVSIS SVIS NECESSARIA, vt solem eras oriri.
- VT
  - IN PLVRIBVS, sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi.
  - IN PAVCIORIBVS, sicut casualia & fortuita.
  - AD VTRVMLIBET, seu æqualiter AD ESSE, ET NON ESSE.

GENE-

G

GENERATIO

- SVMITVR
  - SIMPLICITER, & ſic proprie ſubſtantia dicitur generari.
  - SECVNDVM QVID, & ſic accidentia dicuntur generari.
- PRO
  - ALTERATIONE PRAEVIA, quâ diſponitur materia ad formam recipiendam.
  - IPSA INTRODVCTIONE FORMAE, quæ eſt in inſtanti.
  - AGGREGATO, ex alteratione & introductione formæ tanquam ſi eſſet vnus motus.
- ATTRIBVITVR alicui
  - PER SE
    - SVBIECTIVE, quod incipit eſſe ſubiectum alicuius, cuius primo non erat, & ſic materia prima dicitur generari.
    - TERMINATIVE, quod eſt terminus formalis generationis, & ſic forma generatur.
    - COMPLETIVE, quod eſt terminus vltimus, & vltimatè intentus generationis, & ſic compoſitum proprijſſimè generatur.
      - PROPRIE, ei quod primò generatur, ſeu VT QVOD, & ſic compoſitum proprie, primò per ſe generatur.
      - IMPROPRIE, ſeu VT QVO, ſeu CONCOMITATIVE, ſic eſſentia & natura ſeu ESSE dicuntur generari.
  - PER ACCIDENS, ſic accidens dicitur congenerari ad generationem ſubiecti.
  - PER ALTERVM, vt vniverſalia ad generationem ſuppoſitorum.
- CONTRARIORVM, ſeu PVRE DISSIMILIVM, vt cum genitum omnino eſt diſſimile corrupto, ſicut cum fit aer ex aqua.
- DISPARATORVM, ſeu ALIQVO MODO SIMILIVM, cum genitum eſt aliquo modo ſimile corrupto, vt cum ex albo fit rubrum. *Ex Scoto.*
- HABET
  - PRINCIPIVM duplex
    - MOVENS NON MOTVM, & illud eſt anima vegetativa.
    - MOVENS MOTVM, eſt calor ſive ſpiritus.
  - TERMINVM duplicem
    - TOTALEM, ſeu TERMINVM QVI, & eſt ipſum ſuppoſitum quod producitur & quod ſubſiſtit.
    - FORMALEM, ſeu TERMINVM QVO, & eſt forma quæ per generationem acquiritur, vt forma ignis.

GENVS

- PHYSICVM, eſt natura quædam exiſtens à parte rei quæ communis eſt pluribus ſpeciebus, vt natura animalis quæ communis eſt homini & bruto.
- METAPHYSICVM, eſt eadem natura communis pluribus ſpeciebus quatenus eſt intellectu, & habet tantum aptitudinem vt poſſit ineſſe inferioribus.

LOGICVM, est eadem natura cõmunis pluribus speciebus quatenus prædicatur de suis inferioribus. Vnde à Porphyrio definitur: quod est prædicabile de pluribus vnivocè, vt animal respectu hominis & bruti. Estque veluti secunda intentio quæ respondet generi metaphysico, quod est veluti prima intentio.

MORALE, est virtus aliqua communis pluribus virtutibus; & sic Humilitas est quoddam veluti genus ad temperantiam, justitiam, sobrietatem, & prudentiam.

IN GENERE esse
- VT PRINCIPIVM
  - EXTRINSECVM, productivum entitatis quæ in genere est: sic Deus dicitur esse principium omnis generis.
  - INTRINSECVM, sic punctus est in linea, seu in Categoria quantitatis.
- SICVT RES PER SE IN RECTA SERIE, vt genera & species. *Ex Soncinate.*

H

HABERE
- QVALITATEM ALIQVAM, vt vitium, virtutem, scientiam.
- QVANTITATEM, vt cubitum, vlnam,
- VESTIMENTVM, vt ea quæ circa corpus, aut circa partes corporis sunt, & iste modus constituit Prædicamentum habitus, vt vestem, annulum.
- PARTES SVAS INTEGRALES, seu CONSTITVENTES, sicut homo habet manus & pedes, corpus, animam.
- SICVT CONTINENS HABET CONTENTVM, vt vas aquam.
- POSSESSIONEM, vt agros, domum.
- VXOREM, & hic modus improprius est: quia non dicitur quis habere vxorem nisi eo quòd habitent simul vir & vxor. *Hæc Aristoteles.*

HABITVDO est ordo & relatio vnius ad alterum, vt subiecti ad prædicatum, termini ad significatum, accidentis ad subiectum, potentiæ ad obiectum, actus ad potentiam.

HABITVS SVMITVR pro
- OMNI FORMA, seu PERFECTIONE, quam quomodocũque habet res in seipsa. Et duplex est. — NATALIS / ADVENTITIVS.
- RELATIONE REALI, vel rationis, quâ vnum aliquod relativum dicitur habere correlatiuum alterum, vt cum dicitur dominus habere servum.
- VNO EX SEX PRAEDICAMENTIS, & sic est habitudo quædam media inter corpus nostrum, & ea quæ illi adiacent; seu circa illud sunt.

VESTE

VESTE vel aliquo ſimili indumento quod corpori adjacet,
ACCIDENTALI quadam perfectione rei natura ſua durabili, & ſic eſt in prima ſpecie qualitatis, & diſtinguitur contra diſpoſitionem.

SPECIE INTELLIGIBILI, vel QVOLIBET LVMINE, quod eſt principium actus ſecundi, & ſic ſpecies ab Ariſtotele appellantur habitus.

INFVSI, ſeu SVPERNATVRALES, qui à Deo infunduntur, vt Fides, Spes, Charitas, ſuntque duplices apud Cajetanum infuſi,
- PER SE, qui à ſolo Deo produci poſſunt, vt Charitas.
- PER ACCIDENS, qui licet à ſolo Deo infundantur, vim tamen naturalium cauſarum non excedunt, vt ſcientia infuſa.

ACQVISITI, ſeu NATVRALES, quæ ſunt qualitates productæ ex actibus frequentibus inclinantes potentiam ad operandum.

QVIESCENTES.

MOBILES.

INTELLECTVALES, qui exiſtunt in intellectu.
- SPECVLATIVI, vt ſcientia, intelligentia, ſapientia.
- PRACTICI, vt ars, prudentia.

MORALES, qui exiſtunt in voluntate, ideo appellantur APPETITIVI, vt virtutes & vitia.

SCIENTIAE, augeſcit
- INTENSIVE, quando magis perficitur & conſummatur circa eandem concluſionem.
- EXTENSIVE, quando ad plures concluſiones ſe extendit, & ſic dicitur augeri per additionem concluſionis ad concluſionem.

NOBILIOR ALIO, vel quo ad
- EVIDENTIAM: Et ſic Mathematicæ ſunt nobiliores Theologia.
- ASSENTIENDI MODVM: Sic Theologia eſt ſimpliciter nobilior alijs ſcientijs.

Ex Capreolo.

HÆCCEITAS, vel minus barbarè, HAECCITAS, quia eius additione natura communis fit hæc Eſt principium individuationis, & differentia quædam poſitiva, & primo incommunicabilis, quæ adjuncta ſpeciei per ſe conſtituit individuum in eſſe individui: vel, vt definit Fabers, eſt vltima realitas formæ ſeu ſpeciei per quam individuum fit primo & per ſe ſingulare, & hoc aliquid.

I

IDEM SVMITVR pro RE, CVIVS

- ESSENTIA, vel PARS ESSENTIALIS NON VARIAT, vt Deus, cœlum.
- FORMA ESSENTIALI INVARIATA, partes materialis corporis aliæ & aliæ ſuccedunt in eodem ſitu & figura, ſic partes Petri jugiter per nutritionem mutantur.
- PARTES SECVNDVM MATERIAM ET FORMAM mutantur in eodem ſitu & figura; vt Ligeris dicitur nunc idem fluvius qui fuit ante centum annos; licet propriè loquendo forma fluvij vt ſic non ſit mutata, eſt enim idem fluxus aquæ indefinens, prout ab eodem fonte & ſcaturigine emanat.

IDENTITAS

- REPETITIONIS ſit
  - SVB EADEM VOCE, vt Sortes Sortes.
  - SVB ALIA VOCE ET EODEM CONCEPTV, vt Marcus Tullius.
  - SVB ALIA VOCE ET CONCEPTV, vt Sortes homo, animal.
- INDISTINCTIONIS, eſt cum res vnius eſt indiſtincta à re alterius, ſicut cum intellectus non poteſt præciſè concipere circularitatem abſque linea circulari.
- FORMALIS, eſt relatio actualis & requirit vtrumque extremum eſſe formaliter vnum.
- FVNDAMENTALIS, eſt ipſum fundamentum cui non repugnat identitas formalis ad ſeipſum, ſic ens vt diſtinguitur ab vno non eſt idem ſibi ipſi formaliter, ſed tantum fundamentaliter.

IGNORANTIA

- ANTECEDENS, quæ antecedit omnem actum voluntatis quo poſſit eſſe voluntaria
  - CAVSA EFFECTVS (quæ etiam vocatur ANTECEDENS, ſed alia notione) alicuius qui ignoratur, vt ſi ignorem adhibitâ ſufficienti diligentiâ, aliquem adeſſe quem occîdo, alias nullo modo occiſurus.
  - NON CAVSA EFFECTVS quæ (etiam CONCOMITANS vocatur) eſt conjuncta per accidens cum effectu aliquo ignorato, ita vt ipſius non ſit cauſa: vt ſi ignorem aliquem adeſſe, ſufficienti adhibitâ diligentiâ, tamen ſi adeſſet fuiſſem æquè occiſurus.
- CONSEQVENS, quæ ſequitur actum aliquè voluntatis quo ipſa directè, vel indirectè eſt voluntaria
  - CAVSA EFFECTVS (quæ etiam ANTECEDENS, vocatur) qui ſi non laboraſſet ignorantiâ non fuiſſet ſecutus, eſt tamen interpretativè voluntarius in ignorantia quam ſupponimus aliquo modo eſſe voluntariam, vel ob non adhibitam ſufficientem diligentiam, vel ob alium modum.
  - NON CAVSA EFFECTVS (quæ CONCOMITANS etiã vocatur) ſed per accidens illi coniuncta. eo quod æquè fuiſſet ſequutus, ſi non laboraſſet ignorantia, vt cum iacularis ignorans an ibi ſit inimicus, non tamen ex illa ignorantia, ſed ex propoſito iacularis, vt occidas inimicũ.

CVL-

CVLPABILIS, seu VINCIBILIS; quia studio ac diligentia superari potest: est culpabilis cum est eorum quæ quis scire tenetur.

INCVLPABILIS, seu INVINCIBILIS, quæ manet post omnem diligentiam possibilem & debitam, & hæc excusat à peccato.

AFFECTATA, cum quis affectat se ignorare vt libentius peccet, est voluntaria indirectè, quia non est volita in se, sed voluntaria negligentia, vel omissione discendi.

SVPINA, seu NEGLECTA quæ non excusat à peccato si negligentia sit magna. Ignorantia ex ea nascens dicitur Crassa, & est eorum qui ignorant articulos fidei, vel peccata prohibita Decalogo.

IVRIS, quâ ignorat aliquis quid sit statutum, præceptum, vel prohibitum aliquo jure, vt si ignoret vsuram esse prohibitam.

FACTI, quâ factum aliquod secundum substantiam suam, vel ejus circumstantiam ignorat quis, vt scit prohibitum esse occidere Clericum, sed nescit se occcidere, vel nescit hunc esse Clericum.

PVRAE NEGATIONIS, est simpliciter aliquid nescire.
PRIVATIONIS, est ignorare aliquid postquam scire potuit, & tenetur scire.
PRAVAE DISPOSITIONIS, est tenere opiniones aliquas falsas de aliqua re.
SIMPLEX, est nescire aliquid quod tenetur scire, facit tamen aliquid sed non sufficienter.

IMAGO
- AEQVALITATIS, sic in divinis filius est imago patris,
- IMITATIONIS, sic homo est imago Dei.
- REPRAESENTATIONIS, sic mundus est speculum Creatoris, non in quo se Creator, sed in quo creaturæ illum velut architectum in opere speculentur.

IMMEDIATIO
- SVPPOSITI, est cum inter agens & passum nullum aliud suppositum intercedit, quod prius in se recipiat actionem agentis, quam transmutetur in passum, sic aer est medius inter manum & ignem.
- VIRTVTIS, est quando inter agens & passum nulla virtus intercedit tanquam principium agendi, sic inter calorem & manum calefactam nihil intercedit immediatione virtutis.
- CAVSAE, sic immediatè agit vltima causarum subordinatarum, cæteræ agunt mediante vltima.
- EFFECTVS, sic omnes causæ subordinatæ immediatè operantur, quia omnes simul idem efficiunt.
- PERFECTIONIS, sic quælibet forma substantialis immediatè inest materiæ: nam dispositiones ad illam viæ sunt.

TRANSMVTATIONIS, vt cum plures formæ ſubordinatæ ſibi invicem ſuccedunt, vt in homine ſunt formæ mixtionis, anima vegetativa, deinde ſenſitiva, & rationalis ex ſententia multorum, vltima forma non eſt immediata immediatione tranſmutationis, ſed perfectionis tantum.

IMMOBILE DICITVR, quod
- NVLLO MODO poteſt moveri.
- CVM DIFFICVLTATE movetur.
- NON MOVETVR, ET NATVM eſt moveri illo tempore in quo non movetur, vocatur iſtud MOBILE QVIESCENS.

IMMVTABILE
- PRIVATIVE, eſt quod non mutatur, & tamen aptum eſt mutari.
- NEGATIVE, eſt quod non ſolum de facto, ſed nullo etiam modo mutari poteſt.
- REALE, eſt neceſſarium, vt corpus eſt immutabiliter mobile.
- COMPLEXIONALE, eſt quod non poteſt mutari de veritate in falſitatem, vel è converſo, vt ſunt propoſitiones æternæ veritatis.

IMPLICARE CONTRADICTIONEM. His vocibus paſſim vtuntur Philoſophi, vt obiectum omnipotentiæ divinæ ſignificent. Deus poteſt quicquid non implicat aut involuit contradictionem eſſe à Deo. Quibus non intelligitur reſpectus actionis ad potentiam executivam Dei de quâ agitur: ſic enim ſenſus eſſet ineptus: Deum per huiuſmodi potentiam poſſe quicquid non involuit contradictionem, à tali potentia procedere: quod eſt perinde dicere, Deum poſſe quicquid poteſt. Intelligendus eſt ergo in ea propoſitione reſpectus ad alia attributa & perfectiones ſimplices, quæ neceſſario ſunt in Deo: vt ſit ſenſus, Deum poſſe potentiâ executivâ quicquid non involuit contradictionem procedere ab aliis attributis. Sic intelligitur Deum falſæ religioni atteſtari verbo vel miraculo non poſſe, quia hoc repugnat bonitati & veritati ipſius. Quia vero non omnia quæ implicant contradictionem dicunt reſpectum huiuſmodi ad potentiam vel attributa Dei; ideo generalius poteſt dici, illa implicare contradictionem quæ ex terminis, ſeu ex obiecto repugnantiam involvunt. Cum enim vt aliquid fiat, duo requirantur, vnum ex parte agentis, alterum ex parte patientis ſeu obiecti: ex parte illius, vis & potentia agendi, ex parte huius non repugnantia: Primæ conditionis defectu infinita à nobis fieri non poſſunt, etſi natura ſua ſint factibilia: ſecundæ conditionis defectu multa Deus non efficit: quod enim cum affirmatur negatur, impoſſibile eſt: vt cum dicitur, mons ſine valle.

IMPOSSIBILE
- LOGICVM, vt contradictoria eſſe ſimul vera, & huiuſmodi impoſſibilia includunt in ſe contradictionem.
- MATHEMATICVM, ſimiliter includit in ſe contradictionem, quia omne quod eſt impoſſibile in mathematicis eſt contra rationem rei formalem, hoc autem eſt per ſe impoſſibile.
- PHYSICVM, ſeu SIMPLICITER, cum aliquid naturaliter fieri non poteſt.
- MORALE, cum res ex ſua natura poſſibilis eſt, ſed habet magnas difficultates, ita vt penſatis omnibus, videatur impoſſibile: ſic impoſſibile eſt omnes homines eſſe virtuoſos: & vt dicit Ariſtoteles, impoſſibile eſt aleatorem mille iactibus ſemper iactum Veneris facere, cum tamen poſſit ſingulis ſeparatim ſumptis id facere, non tamen omnibus.

IM-

IMPOTENTIA SVMITVR, vel
- NEGATIVE, pro NON POTENTIA.
- PRIVATIVE, pro DEFECTV.
- POSITIVE, pro qualitate quâ ſubiectum imbecillum impotenſque efficitur ad agendum, & ſic eſt in ſecunda ſpecie qualitatis.

INCLINATIO, quando res eſt in potentia
- TANTVM RECIPIENDI, aliud ad quod inclinatur, & hoc modo materia inclinatur ad quamlibet formam ſubſtantialem.
- NON TANTVM RECIPIENDI, ſed etiam agendi, & ſic materia non eſt inclinata ad formam. Potentiæ tamen vitales ſuos actus & producere & recipere natæ ſunt.

INCLVDITVR, aliquid in alio, vel
- SICVT ſuperius in inferiori, & tale incluſum eſt ignobilius includente.
- SICVT ACTVS includitur in propria potentia, & perfectio in perfectibili, & ſic eſſe includitur in eſſentia creaturæ, quia eſſe, eſt actualitas eſſentiæ, & eſſentia eſt tanquam in potentia reſpectu eſſe.

INCOMPOSSIBILE,
- SVBIECTO, vt calidum & frigidum, ſic omnes formæ ſubſtantiales ſunt incompoſſibiles in materia, quia materia non poteſt actuari ab omnibus ſimul, ſed ab vna tantum.
- ESSENTIALITER, vt calor & ſapor: licet enim idem poſſit eſſe calidum & ſapidum, impoſſibile tamen eſt vt calor ſit ſapor. *Ex Hervæo & Soncinate.*

INCORRVPTIBILE
- EX PARTE
  - MATERIAE, ſeu AB INTRINSECO, eo quod
    - NON HABEAT MATERIAM, vt Angelus.
    - HABEAT MATERIAM, quæ non eſt in potentia niſi ad vnam formam, vt cœlum.
  - FORMAE, eo quod rei corruptibili per naturam inhæret aliqua diſpoſitio, per quam totaliter à corruptione prohibetur, & hoc dicitur incorruptibile SECVNDVM GLORIAM, vt anima, ex cuius beatitudine redundat incorruptionis dos.
  - CAVSAE EFFICIENTIS, & hoc modo in ſtatu innocentiæ homo fuiſſet incorruptibilis, quia Deus homini dederat vim quandam per quam poterat corpus ab omni corruptione præſervare, quandiu anima Deo ſubiecta manſiſſet. Et hæc eſt vis ligni vitæ.
- QVOD EST ſubiectum primum tranſmutationis, vt materia prima.
- SPECIE, eſt natura & ſpecies rerum quæ individuis pereuntibus nunquam intercidit.
- NVMERO, ſeu SECVNDVM INDIVIDVVM, vt cœli & alia entia incorruptibilia, ſeu ingenerabilia.

AEQVIVALENTER, sic corpus humanum, si æternum nutriretur, & humidum radicale in perpetuum restauraretur, esset incorruptibile per æquivalentiam, licet non videretur omnino eadem materia semper vna numero, sic navis Theſei eadem duraſſet, ſi deciduas partes perpetim ſuppleviſſent Athenienſes.

INDETERMINATIO

EX
- INSVFFICIENTIA, seu POTENTIALITATE, seu DEFECTV ACTVALITATIS, est quâ materia non habens formam est indeterminata ad actum formæ.
- SVFFICIENTIA SVPERABVNDANTI, seu SIMPLICITER, est ex illimitatione actualitatis, & Deo competit: *Hæc Antonius Andreas & Nicolaus de Orbellis.*

CONTRADICTIONIS, semper est cum contingentia & indifferentia ad alteram partem contradictionis, & competit voluntati reſpectu ſummi boni, imo & dæmonibus reſpectu odij Dei & mali.

ILLIMITATIONIS, seu VIRTVTIS, vel ad
- PLVRES effectus diſparatos producendos, vt ſol ad vermem & plantam, qui tamen ſi inveniat materiam diſpoſitam ita neceſſario producit alterum illorum, ac ſi tantum poſſet in alterum.
- CONTRARIA, vt voluntas poteſt velle & nolle.

PER
- PRAEDICATIONEM, vt tranſcendentia, ens, vnum, verum: &c. ſic Deus non eſt indeterminatus.
- PERFECTIONEM, ſecundum quam Deus eſt indeterminatus, quia omnes perfectiones in ſe continet.

DE
- INESSE EX PARTE CAVSAE, est quâ cauſa est indeterminata ad agere non agere.
- POSSIBILI est quâ cauſa est indeterminata ad poſſe agere, & poſſe non agere: quia nimirum poteſt recipere potentiam agendi vel non agendi, v. g. Aqua est indeterminata ad calefaciendum, vel non calefaciendum, homo ex ſe nude ſpectatus est indeterminatus ad merendum cœlum, vel non merendum. *Hæc Gulielmus de Rubione.*

PRIVATIVE DICTA, quæ opponitur determinationi per materiam & ſuppoſitum, quâ indeterminatione bonum in vniverſali est indeterminatum, quia non exprimitur nec cujus ſit bonum, nec quod ſit in particulari.

NEGATIVE DICTA, quæ opponitur determinationi ſimpliciter dictæ, est quæ nullo modo determinari poteſt neq; vt HVIVS, neq; vt HOC, id est, neq; per materiam, neque ſuppoſitum, neque particulare aliquod, quo modo bonum increatum est indeterminatum negativè. *Hæc Henricus.*

PASSIVA, qualis est in materia prima.

ACTIVA, qualis est in agente libero.

PRIVATIVA, quâ aliquid natum aptum est determinari ab alio, vt animal à rationali & irrationali.

NEGATIVA, qua aliquid non est aptum amplius determinari ad aliud, vt Socrates, Sortes. *Ex Henrico.*

IDEN-

- **INDIFFERENTIA**
  - IDENTITATIS, est inter ea quæ sunt eadem, eo modo quo sunt eadem; prout enim eadem non differunt.
  - COMMVNITATIS, quam habent superiora respectu inferiorum.
  - RECEPTIONIS quam habet materia respectu formarum.
  - ACTIONIS, quam habet agens indifferens ad hanc vel illam actionem, vel agentia naturalia ad hoc vel illud individuum producendum.
- **INDIVIDVATIO**
  - DISIVNCTIONIS, quam habent propositiones hypotheticæ disiunctivæ.
  - PRAEDICAMENTALIS, oritur ex principio individuationis, seu ex materia signata, vt voluit *D. Thomas*.
  - TRANSCENDENTALIS, reperitur in angelis.
- **INDIVIDVVM**
  - PROPRIVM, vti sunt propria nomina, vt Plato & Cæsar.
  - DEMONSTRATIVVM, quod constat ex nomine demonstrativo, vt hic homo.
  - VAGVM, quod ad vnum certum mentem non dirigit, vt aliquis homo.
  - SVPPOSITIVVM, seu ex hypothesi, cum vnum necessario intelligitur, vt Mariæ filius, id est, Iesus.
- **INDIVISIBILE**
  - SVMITVR pro
    - RE INCORRVPTIBILI, & INFRANGIBILI, vt cœlum.
    - MINIMO NATVRALI, vt atoma.
    - RE NON HABENTE PARTEM, vel SITVM, vel POSITIONEM, vt intellectus vel intelligentia.
    - TERMINO
      - QVANTITATIS, vt punctus in linea.
      - QVALITATIS, vt gradus in latitudine, seu intensione caloris.
  - IN GENERE
    - QVANTITATIS, seu ALTERI INHAERENS, seu SECVNDVM QVANTITATEM, est punctus qui est terminus continui.
    - SVBSTANTIAE, seu INDIVISIBILE PER SE SVBSISTENS, seu SECVNDVM SVBSTANTIAM & QVIDDITATEM, vt Deus, anima, angeli.
  - SECVNDVM
    - CONTINVITATEM, quod est actu indivisum, potentiâ tamen divisibile, vt magnitudo ideo appellatur indivisum privativum.
    - SPECIEM, quod est vnum secundum speciem, nec est amplius divisibile in plures species, vt homo.
    - ACTVM & POTENTIAM, seu INDIVISIBILE SIMPLICITER, seu INDIVISIBILE NEGATIVVM quod non potest dividi neque actu, nec potentiâ, vt punctum, mutatum esse, momentum. *Ex Tatareto.*
  - PROPTER
    - INEXISTENTIAM MVTVAM, vt cum vnum est in alio, sed neutrum potest existere sine alio, sic subjectum & accidens proprium sunt indivisa.
    - INEXISTENTIAM NON MVTVAM, vt cum vnum est in alio, sed alterum potest existere sive alio, sic subjectum & accidens commune, sunt indivisa.
    - VNITATEM CONSTITVTIVAM, seu ESSENTIALEM, quando duo simul vniuntur, & per se constituunt vnam essentiam tanquam vnum ens per se, sic materia & forma sunt indivisa inter se. *Ex Soncinate.*

SIM-

INFINITVM
- SIMPLICITER, seu INFINITVM IN GENERE ENTIS, seu INFINITVM ENTITATE, seu ESSENTIA, seu PERFECTIONE, seu VNIVERSALITATE, seu EXTRA GENVS PRAEDICAMENTALE, & sic solus Deus est infinitus.
- RADICALE, quod Mayronis ponit in solo Deo.
- EX PARTE
  - FORMAE, sic etiam Deus.
  - MATERIAE, vt quantum.
- PER PRIVATIONEM SPECIFICAE DETERMINATIONIS, seu SECVNDVM INTERMINABILITATEM, seu PER INDETERMINATIONEM AD RECIPIENDVM, vt materia prima.
- CATEGOREMATICVM, seu ACTV, tantum valet quantum NON TERMINATVM, vt Deus.
- SYNCATEGOREMATICVM seu NON TOT QVIN PLVRA, quod æquivalet huic orationi ALIQVANTVM, & QVANTVMLIBET MAIVS, & tale infinitum est quadruplex,
  - DVRATIONE, idque dupliciter.
    - A PARTE POST, seu INFINITVM INFERIVS, non SVPERIVS, vt Angeli & anima.
    - A PARTE POST, & ANTE, seu SVPERIVS, & INFERIVS, vt Deus.
  - SVCCESSIONE, vt motus, tempus.
  - DIVISIONE, seu SECVNDVM MAGNITVDINEM, seu DIMINVTIONE, seu DETRACTIONE, vt magnitudo.
  - ADIECTIONE, seu APPOSITIONE, seu INFINITVM SECVNDVM MVLTITVDINEM, seu INFINITVM NVMERALE, vt numerus.
- EXTENSIVVM, quod se extendit non ad tot quin ad plura & plura in infinitum, sic valor meritorum Christi ad minimum fuit infinitus extensivè.
- INTENSIVVM, vt si esset aliqua qualitas infinite intensa, sicut multi existimant gravitatem peccati mortalis esse infinitam intensivè.
- QVANTITATIVVM, quod congruit quantitati dimensivæ.
- VIRTVALE, seu FORMALE, seu INFINITVM VIGORIS, VIRTVTIS & PERFECTIONIS, quod congruit Deo.
- NEGATIVVM, quod nullo modo natum aptum est finiri, seu quod non est capax finitionis, sicut vox dicitur invisibilis.
- PRIVATIVVM, quod est natum quidem finiri, etiamsi actu infinitum esset, vt linea etsi infinita esset, finiri tamen semper à punctis posset.
- POSITIVVM, seu DISPARATVM, seu CONTRARIVM, quod per naturam, seu entitatem aliquam positivam illimitatum est, vt nullo modo finiri possit, quomodo Deus est infinitus secundum essentiam.
- PER IMPOTENTIAM TRANSEVNTIS, sic transitus ob oriente ad occidentem dicitur infinitus respectu nostri, quamvis eius quantitas sit finita.

PHY-

PHYSICVM, idem quod QVANTITATIVVM, vt CONTINVVM diuiſibile infinitum.
METAPHYSICVM, idem quod INFINITVM SIMPLICITER IN GENERE ENTIS, vt Deus.
MATHEMATICVM, vt numerus mente conceptus.
FORMALITER, dicit negationem non priuationem FINITATIS, ſicut inviſibilitas dicit negationem viſus.
FVNDAMENTALITER, eſt ipſa entitas cui repugnat finitas, ſicut inuiſibile eſt illud quod impoſſibile eſt videri. Hæc *Guilielmus de Rubione.*

INHÆRENTIA
- EST proprius modus accidentis: ADIACENTIA autem eſt applicatio reipſe exiſtentis ad aliam rem. & hæc conuenit ſubſtantiæ, ſicut veſtimentum adiacet corpori.
- POSITIVA, eſt habere illum modum vnionis cum ſubiecto quem vocamus INHABRENTIAM. Hoc modo ſunt in ſubiecto omnia accidentia realiter ab eo diſtincta.
- NEGATIVA eſt, non eſſe ſeparatum à ſubiecto. Hoc modo ſunt in ſubiecto, ea quæ formaliter tantum ſeu modaliter ab eo differunt, vt relationes, & alii modi accidentarii, quorum maior eſt cum ſubiecto vnitas quam per inhærentiam. Hæc autem non dicuntur propriè inhærere, ſed inniti & ſuſtentari, vt Durandus animadvertit.
- ACTVALIS, eſt ipſa vnio accidentis exiſtentis cum ſubiecto exiſtente.
- APTITVDINALIS, eſt ipſa dependentia, ſiue eſſentialis ordo accidentis ſecundum ſuam quidditatem ad ſubiectum, à quo non actu ſed aptitudine dependet. *Ex Iandumo.*

INHAERERE OBIECTO
- NEGATIVE, nihil aliud eſt, quam non conſiderare obiectum nec vt referibile alteri, nec vt non referibile, quatenus poteſt abſtrahere ab vtroque: Sic homo per libertatem contradictionis non volendo obiectum inhæret negative obiecto, id eſt, nec illud proſequitur nec fugit.
- CONTRARIE, eſt amare obiectum propter ſe, appretiando illud eſſe amabile propter ſe. *Ex Licheto.*

INNITI ALITER
- SICVT
  - EFFECTVS cauſa efficienti præcipue conſervanti: Sic omnia nituntur Deo, & lumen ſole, actus vitalis potentiæ & forma educta materiæ.
  - PARS, vel modum partis habens innititur ei cuius eſt pars.
- PER INHAERENTIAM, ſicut accidens innititur ſubſtantiæ mediatè, vel immediatè. *Ex Hervæo.*

INSTANS
- SECVNDVM
  - RATIONEM MENSVRAE, & ſic eſt menſura qua mobile menſuratur.
  - ESSE REALE, eſt ipſum mutatum eſſe mobilis ſecundum actum: dicitur enim inſtans reſpectu temporis, mutatum eſſe reſpectu motus.
- INITIATIVVM futuri.
- CONTINVATIVVM, præteriti & futuri.
- TERMINATIVVM præteriti. Hæc *Aureolus.*

INTRINSECVM, seu PRIMVM ESSE REI, quo res ita est vt immediatè ante non fuerit. quod Scotus appellat INSTANS per affirmationem præsentis & negationem præteriti. Dicitur etiam VLTIMVM ESSE REI, quo res ita est, vt immediatè post non sit; quod Scotus appellat AFFIRMATIONEM PRAESENTIS, & negationem futuri.

EXTRINSECVM, seu VLTIMVM NON ESSE REI, quo res ita non est vt immediatè post sit, quod Scotus appellat per negationem præsentis, & affirmationem futuri. Appellatur etiam PRIMVM NON ESSE REI, quo res ita non est, vt immediatè ante fuerit, quod Scotus appellat negationem præsentis & affirmationem præteriti.

TEMPORIS
- CONTINVI, caret omnino partibus, quia raptim fluit, & immediate post evanescit, vt mutata esse.
- DISCRETI, & huiusmodi metitur operationes angelorum. *Ex D. Thoma.*

NATVRAE, est antegressio quædam, quâ ea quæ vtcumque rationem seu modum causæ habent, vel aliàs supponuntur, effectus suos, seu quasi effectus suos præceduut, quamvis omnia simul in eodem puncto indivisibili temporis esse incipiant. Vnde in vno eodemque temporis instanti includuntur multa naturæ instantia, ratione quorum alia priora, alia posteriora natura vocantur. v.g. prius naturâ quamvis non tempore competit Petro esse substantiam quam vivens, vivens quam animal, & hominem quam Petrum.

ORIGINIS, est inter Originans & Originatum, vt in divinis inter Patrem & Filium. Et instantia ista hoc ordine se habere possunt, vt in vno instanti temporis, possint esse duo vel plura instantia naturæ, in vno instanti naturæ possint esse duo instantia Originis. *Ex Conimbricensibus.*

INSTRVMENTVM
- CONIVNCTVM, vt manus.
- SEPARATVM, vt baculus.
- ANIMATVM, vt minister.
- INANIMATVM, non habet aliquam intentionem respectu effectus, sed loco intentionis est motus quo mouetur à principali agente.

INTELLECTVS
- DICITVR
  - INTELLECTVS, prout est — POTENTIA INTELLECTIVA, COGNOSCITIVVS ABSQVE DISCVRSV.
  - RATIO, prout est discursivus
- SPECVLATIVVS, qui quod apprehendit non ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem.
- PRACTICVS, qui quod apprehendit ordinat ad opus.
- PASSIVVS, dicitur ipsa imaginatio, & est materialior omnibus aliis.
- POSSIBILIS, qui omnes formas recipit vniversaliter.
- IN ACTV, dicitur illa species quæ est apud intellectum, id est species intelligibilis recepta intellectu possibili.

SPE-

SPECVLATIVVS, qui eſt compoſitus ex intellectu poſſibili, & intellectu actu.
ADEPTVS, eſt quando recipit omnes ſpecies & ſimilitudines omnium rerum.
AGENS, eſt ille qui facit intellectum poſſibilem eſſe in actu omnia ad quæ eſt in potentia, & eſt formalior omnibus. Hæc ſex membra ſunt ex ſententia Averrois, in quibus multa ſunt contra communem ſententiam Philoſophorum; quia exiſtimavit intellectum agentem eſſe ſeparatum.

ABSTRACTIO
- ACTIONIS, eſt deductio phantaſmatis de potentia ad actum: nam ante irradiationem intellectus agentis phantaſma eſt intelligibile in potentia, & poſt irradiationem eſt intelligibile in actu.
- DEPVRATIONIS eſt productio ſpeciei intelligibilis ex phantaſmate.
- SEPARATIONIS, quâ intellectus poſſibilis elicit conceptum communiorem à conceptu minus communi, vt abſtrahendo à Sorte conceptum hominis, animalis: & ſic vſque ad conceptum tranſcendentem.
- SPECIFICATIONIS, qua intellectus elicit ſpecies ſecundæ intentionis ex ſpeciebus primæ intentionis, vt cum percipit naturam humanam communicari multis individuis, & vocat illam ſpeciem.
- DEDVCTIONIS, quâ intellectus venit in notitiam cauſæ, per effectum, aut è contra.
- COMPOSITIONIS, qua intellectus ex conceptibus ſimplicibus format conceptus compoſitos, vt homo eſt albus, homo eſt anima.

Hæc Paulus Venetus, qui tamen (vt opinor) fallitur, cum membrum hoc quod vocat compoſitionis videatur omnino repugnare abſtractioni. Nec ſimili cenſura vacat penultimum membrum DEDVCTIONIS, cum nihil affine habeat cum abſtractione. Præterea quarta ſpecies quam vocat ſpecificationis, rectius diceretur INTENTIONALIS.

IN INTELLECTV eſt aliquid
- SVBIECTIVE, cum in intellectu eſt tanquam in ſubiecto, ſic habitus ſunt in intellectu.
- OBIECTIVE
  - TANTVM, ſeu PVRE OBIECTIVE, ſic omnia entia quatenus ſunt intellecta & cognita.
  - CONSEQVENTER, vt entia rationis & ſecundæ intentionis.
- VIRTVALITER, ſeu CAVSALITER, ſic arte facta ſunt in intellectu, & conſilia, & huiuſmodi quæ producuntur ab intellectu.

INTELLIGIBILITAS SVMITVR
- ABSOLVTE, & ſic intelligibilitas ſe habet vt genus, & dicitur de multis differentibus ſpecie, vt de intellectu angelico & humano, & ſic non tribuit vnitatem ſpecificam noſtro intellectui.
- VT CONCERNIT MODVM IMMVTANDI POTENTIAM, & ſic intelligibilitas eſt ſpecies infima, eoque pacto vnitatem ſpecificam confert noſtro intellectui.

INTENTIO
- SVMITVR pro
  - ACTV MENTIS, seu pro ACTV VOLVNTATIS, eaque est triplex.
    - ACTVALIS, vt cum quis actu cogitat de re & fertur ad illam.
    - HABITVALIS, est cũ quis frequenter intendit ac proponit se quidpiã facturum, licet nondũ fecerit.
    - VIRTVALIS, est cum quis ita intendit, vt operi se accinxerit, iamq; illud inceperit ea animi certitudine, ac firmo proposito, vt cœpta persequatur & perficiat.
  - RATIONE, quam significat definitio.
- FORMALIS, est ipsa intellectio quæ duplex est.
  - PRIMA, est intellectio rei prout est à parte rei, vt hominis, arboris.
  - SECVNDA, est actio quâ mens fertur in rem prout sub artem cadit, vt relatio quâ concipitur Genus.
- OBIECTIVA, nihil est aliud nisi obiectum intensionis formalis, primæ, vel secundæ.

INTENTIONALE esse.
- OBIECTIVVM, excludendo entitatem realem, sic secundæ intentiones habent esse intentionale.
- REPRAESENTATIVVM, ordinatum ad præsentandum aliquid, sic lumen, species colorum in medio vel organo, & aliæ species habent esse intentionale, præsertim intelligibiles.

INTRINSECVM alteri
- DEFINITIVE SOLVM, vt punctus lineæ, & subiectum suæ propriæ passioni: quia non est de essentia eius, sed solum ingreditur definitionem eius.
- REALITER, & ESSENTIALITER TANTVM, vt partes quantitativæ & integrales principales hominis, quia licet non ponantur in definitione eius, tamen sunt de essentia eius, vt caput, cor, hepar, &c.
- ESSENTIALITER, & DEFINITIVE SIMVL, vt genus & differentia respectu speciei, & materia & forma respectu compositi naturalis.

INVOLVNTARIVM seu INVITVM
- SIMPLICITER
  - VIOLENTVM, cuius principium est extra: eo quod patitur nihil conferente, id est, repugnante per appetitum ei internum.
    - ELICITVM, & vocatur COACTVM, reperiturq; solum in hominibus, spiritibus, & brutis, vt cum quis voluntate repugnante rapitur ad supplicium.
    - NATVRALEM, & est violentum à COACTO distinctum, vt cum lapis sursum proijcitur.
- SECVNDVM QVID, tale est illud quod fit ex metu, EX IGNORATIONE SINGVLORVM in quibus est actio, id est circumstantiarum, inquit *Aristoteles 3. Ethicorum*, vt cum quis occidit amicum putans esse inimicum.

IVSTIFICATIO
- PRIMA
- SECVNDA

est qua homo fit ex
- INIVSTO IVSTVS.
- IVSTO IVSTIOR.

DIS-

IVSTITIA
- DISTRIBVTIVA
  - REMVNERATIVA,
  - PVNITIVA.
- COMMVTATIVA, ſecundum proportionem Arithmeticam ſuum cuique reddit: DISTRIBVTIVA vero ſecundum proportionem Geometricam.
- LEGALIS, quæ reſidet in Republica vel Monarcha, cuius vi & authoritate effectus commutativæ & deſtributivæ ſæpe vel inhibetur, vel ſuſpenditur, vt in caritate annonæ ne frumentum veneat, vt diſtrahatur à Domino privato.

L

LATITVDO
- EXTENSIVA, eſt ſuperficies, ſeu quæcumque alia quantitas menſurativa, & exceſſus in huiuſmodi latitudine attenditur ſecundum diſtantiam & ſitum extremorum.
- INTENSIVA, eſt in perfectione rei non in quantitate continua, ſic albedo quæ eſt in pedali nivis, æqualis extenſionis eſt cum albedine quæ eſt in pedali parietis, ſed non eſt æqualis intenſionis, quia non eſt adeo perfecta albedo.

Hæc Soncinas.

SVMITVR VT OPPONITVR
- SERVITVTI NECESSITATI COACTIONI
  - CVLPAE, ſeu PECCATI & LEGIS VETERIS, & hæc eſt libertas gratiæ,
  - POENAE
  - MISERIAE
  - } vtraque eſt libertas gloriæ.

LIBERTAS
- A NECESSITATE, ſeu A NATVRA, ſeu A NATVRALI DETERMINATIONE, ſeu AB IMMVTABILITATE, ſeu vt appellatur à Ræda, LIBERTAS ESSENTIALIS, ſeu FORMALIS, ſeu OPPOSITIONIS, vt appellat *Ingen*, ſeu CONTINGENTIAE, ſeu INDIFFERENTIAE, definitur à Durando quædam indifferentia vel contingentia ad vtrumque oppoſitorum, id eſt, facultas agendi, & non agendi, vel agendi contrarium, ideo dividitur in libertatem contrarietatis & contradictionis.
- A COACTIONE, ſeu A VIOLENTIA, quam ſimiliter definivit Durandus eſſe eam quâ quis non poteſt violentari ad faciendum aliquid vel patiendum contra naturalem inclinationem: Convenit Intellectui & brutis, quia ſponte actus ſuos edunt.
- CONTRADICTIONIS, ſeu QVOAD EXERCITIVM, eſt ad contradictorios actus, vt velle, & non velle, quamvis non velle non ſit proprie actus, ſed cujuſvis actus privatio & ſuſpenſio.
- CONTRARIETATIS ſeu QVOAD SPECIFICATIONEM, verſatur inter duos actus contrarios & poſitivos reſpectu alicuius, vt velle & nolle, aut ex duobus propoſitis vnum eligere præ alio.

ORDINATIONIS
- SERVILIS, quando quis ordinatè agendo primaria intentione agit gratiâ alterius.
- FINALIS, quando agit gratiâ sui ipsius, idque cum requisita deliberatione & consilio.

Hæc Ingen.

COMPLACENTIAE, quâ voluntas complacet sibi in aliquo. *Ex Rada.*

EXPEDIENTIAE, seu CONSILII, ad faciendũ quod expedit. *Hæc Mediavilla.*

LIBERVM ARBITRIVM. LIBERVM EST
- AB ALIQVO, libertate.
  - A NECESSITATE DETERMINANTE. Hæc maxime convenit libero arbitrio.
  - A CVLPA INCLINANTE, seu A PECCATO.
  - A MISERIA IMPELLENTE.
- AD ALIQVID libertate
  - ARBITRII, ad faciendum id quod licet.
  - CONSILII, ad faciendum id quod expedit.
  - COMPLACITI, ad faciendum id quod libet. *Hæc Mediavilla.*

LOCVS SVMITVR, pro
- SPATIO, quod corpus locatum replet.
- SVPERFICIE EXTREMA corporis continentis ambiente locatum.
- PRAESENTIA REI AD LOCVM, seu pro VBI.
- SPATIO IMAGINARIO,
- LOCO TOPICO, vnde eruitur.

COMMVNIS, est qui cum alio corpore continet alia, vel aliquid aliud, sic cœlum est locus communis aeris.

PROPRIVS, est qui nihil aliud continet quàm corpus cuius est locus, sic ignis est locus aeris: dicitur etiam locus ORIGINIS.

MATERIALIS, est corpus continens locatum, & sic elementa superiora continent inferiora tanquam locus, & cœlum dicitur locus elementorum.

FORMALIS, seu MATHEMATICVS, est tantum vltima superficies corporis continentis, ET differt à loco physico, quia FORMALIS abstrahit à virtute, seu qualitate conservativa locati, quam physicus essentialiter includit.

EFFICIENS, est virtus conservativa locati existens in superficie locantis. Distinguitur autem à loco formali, quia formalis dicit tantum superficiem formaliter; Hic autem formaliter dicit virtutem conservativam in superficie, & sic distinguitur à loco physico, quia physicus includit & superficiem & virtutem conservativam.

FINALIS, est id propter quod alia dicuntur naturaliter locari, vt centrum mundi. *Ex Paulo Veneto.*

EXTER-

EXTERNVS PHYSICVS, ſeu QVI, eſt ſuperficies immobilis affecta quibuſdam qualitatibus ad tuenda corpora ſua locata idoneis: Immobilitas autem iſta accipienda eſt per habitudinem, vel immutabilem diſtantiam ad centrum & Polos mundi, quatenus ij fixi ſunt & immobiles termini vniverſi. *Ex Conimbricenſibus.*

INTERNVS, eſt VBI, ſeu MODVS CORPORIS IN LOCO CONSTITVTI, tametſi contendant Philoſophi, vtrum VBI, ſit modus rei intrinſecus an extrinſecus; ſed vtcumque ſit, VBI, non male dici poteſt locus internus locati; præcipuè ſi accipitur pro fundamento relationis quæ inde exoritur, non pro relatione ipſa formali.

QVI, idem eſt qui PHYSICVS.

QVO, eſt illud per reſpectum ad quod aliquid in mundo naturaliter ſituatur, ſic centrum mundi dicitur eſſe locus elementorum & ſphærarum cœleſtium.

IN ACTV
- PRIMO, poteſt eſſe ſine locato, quia ſaltem virtute divina poteſt eſſe vacuum & conſervari corpus continens in ſua ſuperficie & lateribus diſtantibus ſeipſis, & non per aliquid poſitivum medium interiacens.
- SECVNDO, non poteſt eſſe ſine locato, quia non poteſt eſſe locans vel locare in actu ſine locato. *Ex Paulo Veneto.*

IN LOCO ESSE
- COMMENSVRATIVE, ſeu DIMENSIVE, CIRCVMSCRIPTIVE, OCCVPATIVE, QVANTITATIVE, ſeu CONTINVE, cum partes loci commenſurantur partibus locati, ita vt pars loci reſpondeat parti locati, & ſic propriè accipiuntur voces iſtæ, & ſolis corporibus convenit ſic eſſe in loco.
- DEFINITIVE, ſeu TERMINATIVE, ſeu DETERMINATIVE, ſeu PRAESENTIALITER, ſeu INDISTANTER, eſt rem ita exiſtere in loco, vt pars loci non reſpondeat parti locati, ſed ſit tota in toto, & tota in qualibet parte, ita tamen vt non ſit extra illum locum in aliis locis. ET hic modus SI PROPRIE ACCIPIATVR, vt definitus eſt, convenit tantum ſubſtantiis immaterialibus, vt Angelis; eſſe enim DEFINITIVE IN LOCO, nihil aliud eſt quam eſſe in aliqua re præſentialiter & indiſtanter, ſine occupatione ſpatii.
- REPLETIVE, ſeu IMMENSIVE, ſeu IMPLETIVE, vt loquuntur, *Ingen. & Hugo*, ſeu SVPEREXCEDENTER, ſeu CONSERVATIVE, ſeu ATTINCTIVE, vt vult *Argentina*, iuxta illud Sapient. 7. Attingit Deus vbique, ſeu MANIFESTATIVE, ſecundum Sanctorum propter manifeſtationem eminentem virtutis. Dicitur Deus omnibus hiſce modis eſſe in loco.
- SACRAMENTALITER, vt corpus Chriſti in Sacramento Euchariſtiæ, nec vllum aliud ſimile exemplum dari poteſt quod nequit dici eſſe definitive, quia ſicut eſt in hoſtia, ita & extra illam in ſemoto altari.
- COMPARATE, ſeu METAPHORICE, vt accidens quod comparatione ſubiecti corporis eſt in eodem loco cum corpore cui inheſt.

SECVN-

- SECVNDVM
  - SVBSTANTIAM.
  - OPERATIONEM, seu SECVNDVM VIRTVTEM, seu CONTACTVM VIRTVTIS, quo modo secundum D. Thomam Angelus est in loco. *Ex Gabriele Biel.*
  - FORMAM, sic anima est in loco, quia est forma corporis, quod est in loco.
  - SITVM, sicut punctus est in loco.
  - CONTACTVM MATHEMATICVM, sicut cœlum est in loco.
  - ACTVM.
  - POTENTIAM.
- PER ESSENTIAM / PRAESENTIAM / POTENTIAM & sic Deus est vbique: quia omnia PERVADIT. / PERVIDET. / PERAGIT.

LOGICA
- VTENS, seu CVM REBVS CONCRETA, non separatur à rebus aliarum Scientiarum, sed illis identificatur.
- DOCENS, seu A REBVS AVVLSA, ab aliarum Scientiarum materia sejuncta est, & nudas differendi formas per se contemplatur, & præscribit. Estque modus & instrumentum scientiarum.

LY, est terminus denotans suppositionem seu acceptionem materialem.

M

MAGIS & MINVS suscipit aliquid.
- MATERIALITER, idque vel
  - SVBIECTIVE, vt materia, & sic vna substantia, est maior altera ratione entitatis materialis quâ duæ guttæ aquæ vnam excedunt.
  - EXTENSIVE, & sic quantitas quodam modo dicitur suscipere magis & minus: datur enim maior linea, maior superficies, maius corpus, &c.
- FORMALITER aut
  - PER SE, vt sola qualitas in concreto, vt magis vel minus album: Ex Aristotele enim qualitati id proprium est.
  - PER ACCIDENS, vt actio & passio ratione quantitatis: Nam ferrum candens vtionem ob densitatem fortius imprimit.

MAGNVM ex parte
- MODI AGENTIS, vt creatio quâ ex nihilo aliquid fit.
- MAGNITVDINIS REI QVAE FIT, vt iustificatio impii quæ terminatur ad bonum divinæ participationis, & maius opus, quàm creatio cœli & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis, sic incarnatio est etiam opus maius creatione.

SVMITVR

MATERIA
- SVMITVR pro
  - ALTERA PARTE SVBSTANTIAE, quæ recipit formam, & cum qua facit compositum.
  - EX QVO ALIQVID FIT, quomodocumque, vt panis ex farina.
  - EO
    - IN QVOD ARTIFEX introducit formam, vt lignum est materia artis lignariæ.
    - IN QVO, seu CIRCA QVOD ALIQVA RES VERSATVR, vt oratio est materia Grammaticæ; Et hoc est idem quod objectum.
- CONSIDERARI POTEST, vel quoad
  - ESSENTIAM SVAM, & sic est pura potentia.
  - ESSE
    - ACTVALE, quod communicatur sibi à forma.
    - DISTINCTVM IN PARTES EIVSDEM RATIONIS. Primum esse habet à se. Secundum à forma formaliter, effectivè autem à generante. Tertium habet à quantitate.
- IN QVA, seu INHAESIONIS, est subiectum recipiens in se aliquod accidens.
- EX QVA, est illa ex qua cum forma constituitur compositum, estque,
  - TRANSIENS, seu EXTERNA, sic lignum est materia ex qua fit ignis, sed extrinseca.
  - MANENS, seu INTERNA, est propria cuiusque rei materia quæ cum forma constituit essentiam rei, tanquam principium intrinsecum.
  - PARTIM MANENS, PARTIM TRANSIENS, Manens quidem secũdum materiam, sed transiens secundum formam: Sic res fiunt ex Elementis quorum formæ non manent actu in mixtis, sed virtute.
  - PRIMA, respectu futuræ formæ, seu PER negationem prioris & respectum ad secundam. Estque —
    - PRIMOPRIMA, quæ caret omni forma speciali & completa: Stat tamen sub forma corporeitatis quæ est materiæ coæterna, secundum Albertum.
    - SECVNDOPRIMA, quæ est prima in genere & primum subiectum rerum naturaliũ, sed hæc communiter à Philosophis appellatur MATERIA PRIMA absolute, eo quod formæ substantiales immediate inhæreant in materia prima, & forma illa corporeitatis coæva materiæ è Lyceo iam pridem exulare cœperit.
  - SECVNDA, respectu formæ præsentis, seu quæ prius subiectum supponit, seu quæ affecta est dispositionibus accidentalibus, sic elementa sunt materia mixtorum.

MATERIA

- CIRCA QVAM, est obiectum, seu subiectum habitus aut potentiae alicuius circa quod versatur, sic corpus naturale est subiectum, seu materia circa quam versatur Physica; sic color obiectum visus.
- COMPOSITIONIS, vt lapides respectu domus.
- ALTERATIONIS, seu TRANSMVTATIONIS, vt farina respectu panis.
- COMPOSITIONIS, & ALTERATIONIS simul, vt elementa respectu mixti, acetum & mel respectu oxymelis.

- COMMVNIS, vt caro, ossa.
- SIGNATA, seu INDIVIDVALIS, seu PARTICVLARIS, vt hae carnes, haec ossa. & est materia, quatenus determinata est per quantitatem ad certam aliquam formam in particulari recipiendam. Huius autem materiae singularis duplex est vnitas.
  - PROPRIA, & INTRINSECA, & ESSENTIALIS, quam materia ex se sibi vindicat, in eo etiam naturae momento quo formam antecedit: cum enim sit ens aliquod, ei convenit vnitas.
  - ADVENTITIA, seu EXTRINSECA, est quae ipsi ex formis quas induit advenire consuevit: sicut enim cum ab illis ioforma- tur & perficitur, aliquod ab eis esse mutuatur: ita & aliquam entitatem. sed ea est duplex.
    - SVBSTANTIALIS, à forma substantiali.
    - ACCIDENTALIS, à forma accidentali.
- SVBSTANTIALIS, vt materia prima.
- ACCIDENTALIS, vt subiectum respectu accidentium.
- SIMPLEX, vt materia prima.
- COMPOSITA, vt elementa quae sunt composita ex forma & materia.
- PHYSICA, quae est propriè & simpliciter materia.

- METAPHYSICA, quam quidem Logicam vocant: Est genus respectu differentiae, sed dicitur materia analogice tantum. Analogia autem in hoc consistit, quod genus sit indifferens, differentia determinans: quia forma substantialis dum adjungitur materiae facit vnum per se. Genus autem & differentia eodem modo sese ad invicem habent In eo vero differunt 1. quod materia non sit tota in singulis; genus contra. 2. eadem numero materia suscipit successive plures formas oppositas, eadem numero natura generica. v. g. animalitas Petri non suscipit plures differentias. 3. Materia & forma realiter distinguuntur, realem compositionem faciunt, non autem genus & differentia.

- SENSIBILIS, est materia prima non nude sumpta: sed vt est affecta accidentibus sensibilibus, scilicet calido & frigido, duro, molli, & huiusmodi. Idque vel in
  - PARTICVLARI, seu SINGVLARI
  - COMMVNI, seu VNIVERSALI.
- INTELLIGIBILIS, est quantitas continua, quae ideo materia appellatur, quia vt per materiam sensibilem insunt accidentia in toto, ita per quantitatem insunt in materia sensibili. Intelligibilis autem vocatur, quia per se ab intellectu tantum percipitur, licet simul cum aliis qualitatibus etiam cadat sub sensum: Materia prima prout soli quantitati subest, dicitur etiam materia intelligibilis, quia per rationem intellectualem abstracta est à motu.
- PARTIS.
- TOTIVS.

TER-

MAXIMVM QVOD SIC, est internus
MINIMVM QVOD NON, est externus } TERMINVS MAGNITVDINIS

- Sub quo res salua potest consistere.
- Sub quo res salua non potest consistere.

MINIMVM QVOD SIC, est externus
MAXIMVM QVOD NON, est internus } TERMINVS PARVITATIS

- RERVM NATVRALIVM
- Sub quo res salua potest consistere, seu quem potest obtinere.
- Sub quo non potest consistere.

MEDIVM
- PER
  - PARTICIPATIONEM, seu SECVNDVM FORMAM, ex *Ianduno*, seu SECVNDVM RESVLTATIONEM, seu MEDIVM FORMAE, sic rubedo est medium inter album & nigrum.
  - NEGATIONEM, VTRIVSQVE EXTREMI, seu SECVNDVM PRIVATIONEM, seu PRIVATIVVM. *Ex Ianduno*, sic lapis non est cæcus nec videns.
- REI, quod æqualiter influit alijs partibus, vt in homine cor est medium rei, quia æqualiter omnibus partibus corporis secundum exigentiam cuiusque membri influit calorem.
- MAGNITVDINIS, seu MEDIVM POSITIVE, quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium circuli: sic autem cor non est medium magnitudinis, quia plus declinat sursum, & in sinistrum, quam deorsum & ad dextrum.
- TEMPORIS, sic Catulus ante nonum diem mediat inter visum & cæcitatem.
- NATVRAE, seu SECVNDVM NATVRAM, seu EX NATVRA REI, sic sunt colores medij respectu albedinis & nigredinis.
- MORALE, seu SECVNDVM RATIONEM, seu METAPHORICE, quo pacto virtus dicitur esse in medio.
- IMAGINATIONIS, seu SECVNDVM IMAGINATIONEM, *Ex Bassolio*. Quod plus distat ab extremis quam extrema à se invicem, sicut, inquit, operatio est tale medium inter obiectum & potentiam: quia secundum illum & reliquos Scotistas potentiæ animæ sunt idem realiter cum ipsa animæ substantia: ita vt obiectum & potentia sunt in genere substantiæ, operatio autem est accidens, plus autem distat accidens à substantia, quàm vna substantia ab alia, aut ab eo cum quo est idem realiter.
- IN
  - ESSENDO, quod secundum esse absolutè mediat inter duo, vt tepidum inter calidum & frigidum.
  - CAVSANDO, quod mediat inter causam & effectum, tanquam immediatum causans effectum: sic homo generans est medius inter solem & hominem generatum.
  - PRAEDICANDO, seu SECVNDVM COMPARATIONEM, quod de alio, & de quo aliud prædicatur: sic species subalternæ sunt mediæ inter genera generalissima, & speciem specialissimam.

EFFICIENS.
DISPONENS. *D. Bonavent.*
ESSENTIAE.
INTELLIGENTIAE.
SVFFICIENTIAE.
EXCELLENTIAE. *D. Bonavent.*

SECVNDVM { DIGNITATEM NATVRAE.
CAVSALITATEM INFLVENTIAE. *D. Bonavent.*

CONGRVENTIAE, ſic pulchritudo facit ad decentem conjunctionem matrimonij. *D. Bonavent.*

NECESSITATIS, ſine quo conjunctio extremorum eſſe non poteſt, ſicut lumen conjungitur aeri mediante diaphaneitate.

COLLIGANTIAE, ſeu INTERPOSITIONIS, ſic caluus colligans duas tabulas, ſic annuli catenarum vniuntur inter ſe, vt vult Bonaventura.

DISPOSITIONIS, ſeu ACTIONIS, DISPOSITIVAE, ſeu PERFECTIVAE.

PRAESVPPOSITIONIS, ſic quantitas mediat inter formam ſubſtantialem, & materiam. forma enim ſubſtantialis ad ſui introductionem requirit, & præſupponit materiam quantam.

MEDIVM

ARITHMETICVM, quod æqualiter excedit numerum minorem & exceditur à maiori ſecundum exceſſum quantitatis, non ſecundum proportionem. ſic ſenarius ternarium ternario excedit, & exceditur à novem, ternario: non autem ſecundum eandem proportionem, quia proportio ſex ad tria eſt proportio dulpa, ad novem autem eſt proportio ſeſquialtera, ideo medium arithmeticum non conſtituit proportionem propriè dictam, ſed tantum improprie.

GEOMETRICVM, cum vnum exceditur alio ſecundum eandem proportionem (quæ ſit proportio propriè dicta) ſecundum quam excedit; ſic ſex excedunt tria in proportione dupla, & exceduntur à duodecim in eadem proportione dupla: Ideo medium hoc conſtituit veram proportionem & propriè dictam.

HARMONICVM, ſeu MVSICVM, cum medium ſecundum proportionem non ſecundum quantitatem excedit differentiam quæ eſt inter ipſum & minus extremum, ſecundum eandem proportionem (inquam) quâ majus extremum excedit minus. Sic ternarius eſt medium inter duo & ſex: quia ternarius excedit differentiam quæ eſt inter ipſum & duo, nimirum vnitatem ſecundum eandem proportionem quâ ſex excedunt duo, per triplam nimirum: non autem excedit ſecundum quantitatem, quia inter duo & ſex interſunt quatuor vnitates, inter vnum autem & tria tantum duæ, & ideo medium harmonicum compoſitum eſt ex medio Arithmetico ſimul & Geometrico, ſicut docent Mathematici in 5. Euclidis, *Ex Boetio.*

QVOD, ſeu MEDIVM SVPPOSITI, quando ſuppoſitum aliquod intermediat inter agens & patiens, quod prius recipiat in ſe actionem agentis quam perveniat ad paſſum, ſic aer mediat inter ignem & manum.

QVO

QVO, seu MEDIVM MEDIATIONE VIRTVTIS, est virtus seu forma aliqua in agente quâ agit, sic calor est medius inter ignem & aerem calefactum. *Ex Gabriele Biel.*

IN QVOD, est forma prius acquisita, sic forma embryonis est forma media respectu formæ animalis.

PER QVOD, est transitio ad formam, seu motus per quem acquiritur forma.

QVO, vt species impressa.

SVB QVO, lux, seu lumen in aere.

IN QVO, vt speculum. *Hæc Capreolus.*

MENSVRA

ACTIVA, seu MENSVRANS, est quæ apta est mensurare aliud, sic vnitas mensurat numerum, vlna pannum.

PASSIVA, seu MENSVRVTA, seu FORMALIS, vt à nonnullis appellatur, est quæ mensuratur ab alio.

INTRINSECA, mensurat rem intrinsecè, seu inexisti in re quomodolibet; sic vnitas est mensura intrinseca numeri, quia licet non sit pars numeri propriè dicta, tamen est principium numeri, & aliquo modo existit in numero.

EXTRINSECA, non est in mensurato, estq; duplex { FLVENS, vt tempus quod est mensura extrinseca motus actionum humanarum. MANENS, vt locus, est enim extrinseus locato & est immobilis; SED VBI, si est modus intrinsecus locati, vt multi volunt, esset mensura intrinseca, non extrinseca, quia existeret intrinsece aliquo modo in locato.

PROPORTIONATA, seu HOMOGENEA MENSVRATIS, est ejusdem rationis cum illis, sic quantitas mensurat quantitatem.

IMPROPORTIONATA, seu HETEROGENEA quando mensura non est ejusdem denominationis cum mensuratis, sed excedit illa in dignitate & perfectione naturæ: sic substantia excedit & mensurat accidentia, homo cætera animalia, albedo cæteros colores.

EMINENS, propria est Dei qui continet in se eminenter omnem perfectionem creaturarum.

EXCEDENS, PROPTER PERFECTIONEM, sic Deus est mensura creaturarum, sic homo reliquorum animalium.

AEQVALIS PER ADAEQVATIONEM, seu DETERMINATIONEM, seu PER APPLICATIONEM, æqualis ad æquale.

DEFICIENS, seu EXCESSA PER REPLICATIONEM, sic vna hora sæpius replicata potest demetiri totum diem.

PERFECTIONIS, seu QVIDDITATIVA, seu PER CONTINENTIAM VIRTVALEM, sic perfectissima species cujuslibet generis dicitur mensurare cæteras; vt albedo cæteros colores, perfectissimus angelorum cæteros inferiores, sicut Idea Platonica cæteros homines.

EXTENSIONIS, duplex est per { REPETITIONEM seu PER REPLICATIONEM, sicut pars aliquota alicuius numeri aliquoties sumpta mensurat totum. ACCOMMODATIONEM, sic stadium est mensura viæ adæquatæ. *Ex Burleo.*

MVLTITVDINIS, & NVMERI, vt vnitas.

- DVRATIONIS, seu mensura quæ duratio, vt tempus est mensura motus, est vel
  - REALIS VT
    - AETERNITAS.
    - AEVVM.
    - TEMPVS
      - CONTINVVM.
      - DISCRETVM, quo mensurantur intellectiones angelorum.
    - INSTANS temporis
      - FLVENTIS, quo mensurantur actiones instantaneæ.
      - PERMANENTIS, quo mensurantur intellectiones humanæ. *Ex Soncinate.*
  - IMAGINARIA SECVNDVM INSTANS
    - NATVRAE, sic subiectum præcedit passiones, & partes totum.
    - NATVRALIS INTELLIGENTIAE, quo mensurantur quidditates secundum quod vna nata est apta intelligi sine alia: vt relativa sunt simul naturâ, secundum instantia naturalis intelligentiæ.
    - ORIGINIS; secundum quam mensuram principium antecedit principiatum prioritate originis. *Hæc Canonicus.*
- CAVSATIONIS, vt Scibile est causa & mensura scientiæ.
- COORDINATIONIS quo primũ in vnoquoque genere est mensura aliorum, secundum coordinationem aliquam vel in entitate vel in dignitate.
- INNOTESCENTIAE, vt per vlnam cognoscimus quantitatem panni. *Ex Canonico.*

MERITORIVM.

- HVMANORVM ACTVVM
  - PROXIMA, & HOMOGENEA, est ratio recta.
  - SVPREMA, & EXCEDENS, est Deus, seu voluntas Divina, seu potius ratio æterna.
- ANTECEDENTER, seu DISPOSITIVE, & CONDITIONALITER, vt habere gratiam, & vsum liberi arbitrij: Conditionaliter respectu liberi arbitrij seorsum sumpti; Antecedenter & dispositivè sumpti cum gratiâ.
- FORMALITER, & ESSENTIALITER, sic actus voluntatis dicitur meritorius assistente gratia.
- EFFECTIVE, seu CONSECVTIVE, quod est à merito formali & essentiali causatum, & sic dare Eleemosynam est meritorium, & vniversaliter omnes operationes imperatæ à voluntate quæ fiunt secundum legem divinam. *Hæc Holcbot.*

MIRVM QVOAD

- SVBSTANTIAM FACTI, vt duo corpora sint simul in eodem loco, quod sol retrocedat.
- SVBIECTVM, seu MODVM FACTI, vt resuscitatio mortuorum, illuminatio cæcorum. Potest enim natura causare vitam, sed non in mortuo, & præstare visum, sed non in cæco.
- MODVM & ORDINEM FACIENDI, vt cum aliquis subito per divinam virtutem febre curatur, absque curatione & consueto naturæ cursu. Videtur coincidere cum secundo.

MOBILI, POTEST ALIQVID ESSE INTRINSECVM, vel SECVNDVM

- SVBSTANTIAM, & ESSE, vt forma substantialis.
- APPROPRIATIONEM VIRTVTIS, & sic intelligentia quæ movet cœlum est illi intrinseca.

DIF-

SVMITVR PRO — DIFFERENTIIS DIVIDENTIBVS GENVS, quæ ideo dicuntur modi, quia naturam generis quæ ex ſe communis eſt pluribus differentiæ determinant ad ſuas quæque ſpecies; & hæc acceptio eſt ſatis bona, ſed amplior quàm præ ſe ferat vſus.

SVMITVR PRO — EO QVOD { QVOMODOVMQVE ALIVD DETERMINAT, aut AFFICIT, ſic omnia accidentia dicuntur modi Subſtantiæ; ſed accepto iſta eſt etiam ſatis ampla. EX SE NVLLAM ENTITATEM POSITIVAM addit ſubjecto, illud tamen aliquo modo afficit: quales ſunt figura in quantitate, ſeſſio in Petro, exiſtentia, ſubſiſtentia, finitas in creatura, actus, potentia, contingentia, neceſſitas & eiuſmodi. Et commune eſt omnibus hiſce modis quod ſubiectum poſſit exiſtere, ſeu intelligi abſque illis, illi autem nequaquam ſine ſubiecto. Et hæc acceptio eſt maximè propria.

MODVS { SVBSTANTIALIS, qui ſubſtantiam immediatè afficit, ideoque reductive ponitur in categoria ſubſtantiæ, vt ſubſiſtentia, vnio ſubſtantialis præſertim hypoſtatica Chriſti Domini.

ACCIDENTALIS, qui accidens primo afficit, & mediante accidente ſubſtantiam, ſic figura in quantitate, intenſio, remiſſio in qualitate, & inhærentia in accidente.

INTRINSECVS, ſeu GRADVS INTRINSECVS, qui additus alteri non variat rationem formalem conſtituti per ipſum, nec eſt remotus ab illo, propter quod INTRINSECVS dicitur, vt diſtinguatur ab aliis modis accidentariis qui removeri poſſunt. Per rationem autem formalem intelligunt Scotiſtæ definitionem, & naturam quæ non ſit alia per additionem modi intrinſeci. Nam non aliter definitur candor quatuor graduum, quam quinque graduum, nec homo exiſtens, quam non exiſtens. *Ex Scoto.*

MOTOR { EXTRINSECVS, eſt omne accidens afficiens aliquo modo ſubſtantiam.
IMMOBILIS, & MOVENS, vt Deus.
MOVENS, & MOTVS, vt cauſæ ſecundæ.

SVMITVR PRO { TERMINO AD QVEM, à quo non differt, niſi vt imperfectum à perfecto.
FLVXV CONTINVO, quo mobile tendit ad vlteriorem perfectionem.
DVRATIONE TRANSMVTATIONIS CONTINVAE, cuius menſura eſt tempus.

REPERITVR { EFFECTIVE, in Deo & intelligentiis.
SVBIECTIVE, in corporibus.
TERMINATIVE, in formis quæ terminant motum ipſum. *Ex Antonio Andrea.*

MOTVS { ACQVISITIVVS, vt dealbatio eſt motus quo acquiritur albedo in ſubiecto.
DEPERDITIVVS, quo aliquid deperditur, vt per diminutionem deperditur maior quantitas.
PERFECTIVVS, ſicut ſunt intellectiones & volitiones in homine.
CORRVPTIVVS, quo aliqua forma corrumpitur, ſic propriè corruptio eſt motus corruptivus.
NATVRALIS, ſeu PHYSICVS.
ANIMALIS, ſicut motus appetitus ſenſitivi in homine, quos proprie appellant PASSIONES, & ſunt numero vndecim.

VO-

MOTVS
- VOLVNTATIS —
  - PRIMOPRIMVS, qui subito & inopinanter ante omnem rationis considerationem in voluntate exoritur, quem voluntas reprimere non potest, eo quod motus illi proveniant ex naturali dispositione & complexione, & vsum rationis prævenire soleant. Ideo tales motus neque sunt in genere peccati, mortalis, nec venialis.
  - SECVNDOPRIMVS, qui motui primoprimo statim succedit, quem voluntas reprimere potest si diligenter advertat: Ideo tales motus habent rationem peccati, non mortalis, sed venialis tantum, propter imperfectam rationis deliberationem.
  - DELIBERATVS, qui fit post perfectum rationis vsum & advertentiam; Ideoque si sit circa obiectum illicitum & prohibitum à lege diuina, habet rationem peccati mortalis.
- SPECIES sex —
  - GENERATIO, CORRVPTIO } quæ terminantur AD SVBSTANTIAM.
  - AVGVMENTATIO, DIMINVTIO } quæ terminantur AD QVANTITATEM.
  - ALTERATIO, quæ terminatur ad QVALITATEM, LATIO seu MOTVS LOCALIS, qui terminatur ad VBI, estque velTEMPVS, est ille in quo in æquali parte temporis spacium æquale acquiritur, talis est motus cuiuslibet puncti primi mobilis
    - RECTVS, à centro ad circumferentiam, vel è contra.
    - CIRCVLARIS, circa centrum.
    - MIXTVS, circa centrum, sed per ELICEM, seu VOLVTAM.
  - VNIFORMIS seu REGVLARIS, quoad —
    - AB INTRINSECO.
    - AB EXTRINSECO.
  - SVBIECTVM, est quo quælibet pars æque velociter movetur cum suo toto. talis est motus gravium & levium, & cuiuslibet circuli.
    - PVLSIO quæ duplex est { IMPVLSIO. EXPVLSIO.
    - TRACTIO.
    - VECTIO.
    - VERTIGO, quæ est motus compositus ex pulsu & tractu.
  - VNIFORMITER DIFFORMIS, quoad —
    - TEMPVS, est quo acquiritur spatium vniformiter difformiter à puncto velocissime moto. talis est motus primi mobilis: quo enim partes ab æquatore, qui celerrime movetur, plus minusve recedunt, eo plus minusve iuxta rationem illius recessus moventur. *Ex Paulo Veneto.*
    - SVBIECTVM, est quo partes mobilis invicem vniformiter difformiter moventur, talis est motus primi mobilis.
- DIVISIBILIS AD DIVISIONEM { MOBILIS. TEMPORIS.

MOVENS
- PER SE PRIMO, vt medicus sanat ægrotum.
- PER ACCIDENS, vt musicus sanat.
- SECVNDVM PARTES, vt homo percutit, quia manus percutit.
- PER ALIVD QVOD VTITVR INSTRVMENTIS, vt anima potentiis suis; faber dolabrâ, asciâ, securi.

QVIA

MOVETVR aliquid

- PER ACCIDENS
  - QVIA
    - MOVETVR IN ALIO CVIVS NEC EST PARS, NEC ACCIDENS, sic homo in naui mouetur per accidens ad motum nauis.
    - MOVETVR AD MOTVM ALICVIVS CVIVS EST PARS, & sic pars mouetur per accidens ad motum totius.
  - SICVT accidens dicitur moueri ad motum sui subiecti. Et sic indiuisibile potest moueri per accidens.
- A SE, quod est principium actiuum immediatum motus, vt anima mouetur à se, quia ipsa est principium motus in animali, licet moueatur per accidens ad motum corporis.
- PER SE, quod mouetur & non ad motum alicuius impertinentis, sic corpus animatum quamuis sit graue, & ideirco pronum ad motum deorsum. tamen ab anima eleuatur ad motum etiam contrarium graui prædicto, & sic mouetur per se.
- EX SE, quod mouetur per principium aliquod intrinsecum, sic animalia mouentur ex se. *Hæc Paulus Venetus.*

MVLTA

- PARTIBVS.
- ACCIDENTIBVS.
- NVMERO.
- SPECIEBVS.
- PROCESSIBVS.

SVNT VNVM

- TOTO.
- SVBIECTO.
- SPECIE.
- GENERE.
- PRINCIPIO.

MVLTIPLICATIO

- PHYSICA.
- METAPHYSICA.
- LOGICA.

FIT PER

- MATERIAM, & FORMAM, & QVANTITATEM.
- HABCCEITATEM.
- DIFFERENTIAS.

MVLTIPLICARI potest MATERIA, vel per

- RAREFACTIONEM, vt cum ex aqua fit aër.
- ADDITIONEM ALTERIVS REI, vt cum multiplicatur ignis per additionem lignorum.
- CREATIONEM NOVAE MATERIAE.

MVNDVS

- ARCHETYPVS, siue INTELLIGIBILIS, est diuina mens in qua sunt omnes formæ & exemplaria rerum faciendarum.
- ANGELICVS, est qui ex triplici Angelorum hierarchia constat.
- ELEMENTARIS, est qui componitur ex quatuor Elementis, & corpore cælesti.
- MAGNVS, quod proprie VNIVERSVM vocatur, est tota creaturarum collectio.
- PARVVS, est homo, eo quod omnium in vnum confluentium naturam, possessionem, & totius vniuersalitatis summam in se contineat.

MVTATIO

SVMITVR

- LATE, prout idem est cum motu quo res aliter se habet nunc ac prius, siue ea mutatio versetur inter positiuos terminos, vt ab albo in nigrum, siue à termino positiuo in negatiuum, vt ab albo in non album, siue à negatiuo in positiuum, vt à non albo in album.
- STRICTE, pro progressu à termino à quo negatiuo, in terminum ad quem positiuum.

DISTINGVITVR À MOTV, ex Aristotele quia

- MVTATIO, est in instãti sicut generatio & corruptio.
- MOTVS, est cum successione, vt alteratio & motus localis.

NATVRALIS, est quando acquiritur qualitas aliqua sensibilis, vt in calefactione acquiritur calor.
INTENTIONALIS, seu SPIRITVALIS, vt quando recipitur species visibilis in oculo, aut intelligibilis in intellectu.

FIT AVT DE
- SVBIECTO IN SVBIECTVM, sic ex semine fit homo, quatenus scilicet semen continet in se priuationem formæ humanæ, alioqui non erit propria acceptio mutationis vt definitur ab Aristotele.
- NON SVBIECTO IN SVBIECTVM, & hæc est proprie generatio, vt ex non homine fit homo.
- SVBIECTO IN NON SVBIECTVM, & hæc est corruptio, vt ex homine fit non homo.

Et hæ sunt duæ solæ species mutationis proprie dictæ.

CVIVS TERMINVS.
- INTRINSECVS, in alteratione est qualitas aliqua.
- EXTRINSECVS, secundum aliquos est forma substantialis ad quam terminantur præuiæ alterationis in materia.

MVTATVM esse
- IN ACTV, est terminus motus terminans & non copulans, vt mutatum esse acquisitum in fine motus.
- IN POTENTIA, est mutatum esse in medio motu, quod copulat mutatum esse antecedens & consequens, Mutatum enim esse perinde se habet in motu ac punctum in quantitate continua, punctum enim inter medium copulat id quod antecedit cum subsequente vt magnitudo sit continua, sic mutatum esse intermedium idem facit in motu continuo. Ideóque hoc mutatum esse in medio motu non est in actu sed potentia, sicut puncta sunt in linea.

Ex Paulo Veneto.

N

MENTE DIVINA, quæ dicitur NATVRA NATVRANS.
TOTA RERVM VNIVERSALITATE, quæ dicitur NATVRA NATVRATA.
SVBSTANTIA, QVIDDITATE, & ESSENTIA cuiusque rei tametsi essentia, quidditas, & natura aliquo modo differunt: nam
- ESSENTIA
- QVIDDITAS
- NATVRA

IMPORTAT ORDINEM AD.

ESSE REI CVIVS EST, DEFINITIONEM quâ quid res sit explicatur.
OPERATIONEM.

NATVRA SVMITVR pro
- CAVSIS NATVRALIBVS, quatenus secundum propensionem insitam agunt.
- NATIVO CALORE, ac cuiusque animalis temperamento.

NATVRALE DICITVR quod
- GENERATIONE, & PRODVCTIONE VIVENTIVM.
- MATERIA PRIMA.
- MATERIA PROXIMA, cuiusque generis & speciei entium.
- FORMA, quæ in vnoquoque est principium motus.
- OPPONITVR
  - VOLVNTARIO, sic primi motus hominis dicuntur supernaturales.
  - VIOLENTO.
  - FORTVITIS EVENTIBVS.
  - ARTIFICIOSO.
  - SVPERNATVRALI, & est id quod est debitum alicui naturæ creatæ. sic dicimus, Angelis naturale esse, intelligere se.
- FIT AB AGENTE non habente cognitionem.
- EST REBVS INGENITVM.
- CONSTAT EX NATVRIS, nempe materia & forma.

NECESSARIVM
- SVMITVR per eo quod
  - OPPONITVR
    - IMPOSSIBILI
    - POSSIBILI
    & vtraque acceptio est Logica.
  - EST
    - NATVRALE, seu DEBITVM.
    - VIOLENTVM, seu COACTVM.
    - VTILE, sic iter suscipienti necessarius est equus & viaticum.
    - CONGRVVM, seu CONVENIENS, sic necessarium fuit Verbum diuinum incarnari.
    - INCORRVPTIBILE, sic cœli sunt entia necessaria.
- SIMPLICITER, & non habitâ ratione alterius cuiuscumque rei, sic solus Deus est necessarius.
- EX SVPPOSITIONE
  - CAVSAE ALICVIVS
    - EFFICIENTIS, vt sole existente in hemisphærio nostro, necesse est diem esse.
    - MATERIALIS, sic necesse est animal sanguineum respirare & omnia composita ex elementis esse corruptibilia.
    - FORMALIS, vt necessarium est hominem esse animal rationale, & necesse est viuere, si habet animam.
    - FINALIS, vt nauis ad transmittendum mare est necessaria.
  - VOLVNTATIS DIVINAE EFFICACIS, sic omnia sunt necessaria, id est, non possunt non esse quę Deus efficaciter decreuerit.
  - CONCVRSVS DIVINI GENERALIS, seu ORDINIS NATVRALIS RERVM, seu POTENTIAE DEI ORDINARIAE, sic causæ secundæ quæ aguntâ naturâ, necessario operantur; non autem illæ, quæ agunt ex proposito, sic ignis necessario comburit, aqua frigefacit, ET HOC NECESSARIVM ab aliis appellatur NECESSARIVM EX NATVRA REI.
  - EXISTENTIAE ALICVIVS REI, sic dicit Aristoteles, omne quod est, dum est, necessario est.

NECESSITAS

- ALIVD EST, VT
  - IMMVTABILE, quod non potest de hoc mutari in oppositum, quamuis absolutè potuisset esse oppositum, & necessarium istud potest stare cum contingenti: Sic dicunt Theologi id quod Deus præscierit, efficaciterque decreuerit, immutabile esse quantum est ex parte decreti diuini, contingens tamen esse respectu voluntatis & liberi arbitrij humani.
  - INEVITABILE, quod non potest euitari, sic mors est inevitabilis & primi motus in voluntate.
- INCOMPLEXVM, quod non potest non esse, vt Deus.
- COMPLEXVM, quod non potest non esse verum, sicut sunt propositiones primi & secundi modi dicendi per se.
- ABSOLVTA, seu SIMPLEX
  - SVPERNATVRALIS, seu INDEPENDENTIAE, seu IMMVTABILITATIS, seu DIVINA, sic est simpliciter absoluta necessitas ponendi Deum, sine quo omnes causæ secundæ & effectus cadunt.
  - NATVRALIS, seu FINITA, quæ oritur ex parte
    - EFFICIENTIS, & appellatur NECESSITAS COACTIONIS, seu VIOLENTIAE, seu COMPVLSIONIS, quæ est contra naturalem inclinationem rei, eaque vel esse potest in—
      - NATVRALIBVS, vt cum lapis iactatur sursum.
      - VOLVNTARIIS, vt cum Rex cogit seruum.
      - INTELLECTVALIBVS, vt cum ratio cogit intellectum contraria opinantis: si enim euidens sit opposita ratio, determinatur quoad speciem actus intellectus, etiamsi voluntas contrario affectu renitatur.
    - MATERIALIS, eaque vocari potest
      - INDIGENTIAE INEVITABILITATIS, vt mors.
    - FORMALIS
      - EXIGENTIAE, quam nonnulli impropriè attribuunt finali, tali necessitate dispositiones præuiæ exiguntur ad formam quæ etiam est finis ipsarum.
      - IMMVTABILITATIS, largè dicta quam alij attribuunt efficienti, vt *Argentina*; Alij materiali, quæ sumitur à causis intrinsecis, vel ab aliquo quod est de essentia rei, vt necesse est hominem esse rationem. Ideo à Durando *naturalis* dicta est, strictè sumpto vocabulo.
- RESPECTIVA, seu CONDITIONALIS, seu EX HYPOTHESI, seu PRAESVPPOSITIONIS, seu CASVS seu SECVNDVM QVID. seu DIMINVTA, quæ oritur ex parte causæ finalis. Estque vel
  - CONGRVENTIAE seu CONVENIENTIAE sic necessaria fuit incarnatio Verbi ad redemptionem hominum.
  - EXPEDIENTIAE, vt vult *Ales*, seu VTILITATIS, sic media sunt necessaria ad obtinendum finem.

Quia

Quia autem omnes fere neceſſitates conditionales reduci poſſunt ad neceſſitatem ex parte cauſæ finalis, nec tamen commode intelligi poſſunt abſque correlatiua ſua neceſſitate, earum aliquot diſtinctiones, ſeorſim hîc explicare neceſſarium duximus.

CONSEQVENTIS, eſt qua aliquid in ſe conſideratum non poteſt non eſſe, ſeu quia Prædicatum neceſſario competit ſubiecto, qualis eſt nexus attributorum eſſentialium & propriæ paſſionis: vocatur Conſequentis, quia peculiari ratione illam diſtinguimus contra NECESSITATEM CONSEQVENTIAE, quæ vi tantum formæ & illationis valet: Alias tam in antecedente, quàm in conſequente eiuſmodi neceſſitas reperitur.

CONSEQVENTIAE, eſt qua aliquid non eſt ex natura ſua neceſſarium, ſed tantum ex ſuppoſitione alicuius Antecedentis. Ideo Neceſſitas iſta ſtare poteſt cum contingentia proprie dicta: vt ſuppoſito quod Deus præſciuerit Petrum peccaturum Petrus neceſſario peccaturus eſt, tamen libere peccat: Sic ſuppoſito quod omnes homines ſint docti, neceſſario ſequitur, ergo Ioannes eſt doctus, vi illationis.

SENSVS COMPOSITI, eſt quando aliquid cum alio coniunctum aut additum facit propoſitionem neceſſariam, quæ alioqui ex natura ſua non eſt neceſſaria; vt omnis prædeſtinatus glorificabitur, coniungendo prædeſtinationem cum homine, oritur neceſſitas quædam ſenſus compoſiti quam ſi diuidas ab homine, deſinit eſſe neceſſarium. Ideóque propoſitiones iſtæ ſenſus compoſiti ſolent explicari per reduplicatiuam QVATENVS, vt prædeſtinati, quatenus prædeſtinati, neceſſario ſaluabuntur: beati quatenus beati ſunt impeccabiles.

NECESSITAS

SENSVS DIVISI, eſt quando aliquid ſumitur vt diſiunctum & diuiſum ab alio: Vnde deſtruitur neceſſitas, quę alioqui fuit in ſenſu compoſito, ſi ſumeretur vt coniunctum cum illo, Ideóque SENSVS DIVISVS, reſoluit propoſitionem illam quæ eſt neceſſaria in ſenſu compoſito in duas propoſitiones, & reddit eam contingentem. Et generaliter ſi vera fuit in ſenſu compoſito, falſa eſt in diuiſo: ſic enim iſta propoſitio, Omnes prædeſtinati ſaluabuntur, per ſenſum diuiſum reſoluitur in haſce duas, Omnes ſunt prædeſtinati, & omnes ſaluabuntur, quæ vtraque falſa eſt: Aut in hanc formam. Omnes qui ſunt prædeſtinati ſaluabuntur, quæ propoſitio eſt compoſita ex duabus prædictis & falſa in ſenſu diuiſo.

ANTECEDENS, ſeu PRAECEDENS, ſe tenet ex parte cauſæ quæ præcedit effectum: Ideóque omnimode tollit omnem contingentiam in effectu ſi cauſam prædeterminet.

SEQVENS, ſeu COMITANS ſe tenet ex parte effectus, & illum aut ſequitur aut comitatur. Vnde ſtare poteſt neceſſitas hæc comitans cum contingentia proprijſſime dicta, effectus enim contingens poſtquam eſt, quandiu eſt, neceſſario eſt: Idcóque NECESSITAS SEQVENS ſic definitur à nonnullis, EST QVAM FACIT RES ANTECEDENS, quæ facit rem neceſſariam.

DE RE eadem eſt cum neceſſitate conſequentis, quam res habet ex ſe abſolutè. *Ex D. Thoma.*

DE DICTO, eadem eſt cum neceſſitate conſequentiæ; ex eodem D. Thoma, ratione tantum, ſeu ſecundum connotata differunt, quia hæc reſpicit ſuppoſitionem factam per enuntiationem, quâ poſitâ per conſequentiam

tiam illatiuam, necessarium est aliud admittere: Ille autem supponit aliquid positum esse à parte rei ex quo aliud necessario sequatur: Aut breuius, hæc dicit suppositionem in actu signato, illa in actu exercito.

INTERNA in
- NATVRALIBVS, cum potentia aliqua naturaliter determinata est ad vnum tantum oppositorum, vt ignis ad calefaciendum.
- VOLVNTARIIS, cum obiectum voluntatem ex necessitate determinat, siue ad specificationem actus, siue ad exercitium, sicut Deus clare visus determinat voluntatem necessario ad amorem sui.

EXTERNA, est cum remanet in voluntate vera indifferentia & indeterminatio ad vtrum libet oppositorum, sed tamen fieri non potest vt eligat non seruare præceptum, quoniam regitur & gubernatur à Deo, qui semper illi obijcit ea media ad seruandum præceptum quæ videt eam accepturam.

CONTINVA, est secundum quam aliquid habet esse in quolibet tempore & quolibet instanti temporis, sic homo secundum speciem habet necessitatem continuam, quia in omni tempore habet esse.

DISCONTINVA, seu INTERCISA duplex est
- DETERMINATA, quoad naturam & quoad nos. Quando aliquid est in extremis partibus temporis, sed in medio tempore non est, & tamen determinatè scitum est, & quoad nos, & quoad naturam: vt eclypsis lunæ est necessaria necessitate discontinuâ determinatâ naturæ & nobis, quoniam aliquando est, aliquando non est, ex ordinario & naturali luminarium motu tali tempore futura est, & Astrologus id perfecte cognoscit.
- INDETERMINATA QVOAD NOS, & DETERMINATA NATVRAE, quando aliquid certum est naturæ quando futurum est, sed nobis est incertum, vt quod aliquis fodiens inueniat thesaurum. *Ex Ianduno.*

QVOAD
- SPECIFICATIONEM. Quando potentia necessario elicit actum secundum vnam speciem actus, non autem contrariũ, sicut voluntas respectu vltimi finis; necessario enim expetit summum bonum nec potest illud respuere, Actus contrarij sunt velle, nolle, assentire, amare, odisse.
- EXERCITIVM, quando potentia necessario elicit actum in indiuiduo, sic visus præsente obiecto, necessario videt.

PRAEDICATI, vt vult *Biel*, seu obedientiæ, *Vult D. Thomas*, seu OBLIGATIONIS, sed TENTIONIS.

MEDII, vt ea quæ sunt absolute necessaria ad finem consequendum, & sine quibus non acquiritur finis.

PRAECEPTI, & MEDII, quæ necessitatem acceperunt à Legislatore aliquo, & sunt media necessaria ad finem consequendum, sic est Baptismus ad vitam æternam consequendam, & Sacramentum Pœnitentiæ in adultis post peccatum mortale, vel in re, vel in voto.

NEGATIO — DISTINGVITVR PRIVATIONE & CONTRARIETATE: Quia,
- NEGATIO, neque ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum.
- PRIVATIO, ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum ad quod denotat aptitudinem, vt cœcitas ad oculum.
- CONTRARIETAS, aliquid ponit, & determinat sibi subiectum & speciem aliquam, sic nigrum est in specie coloris.

NEGANS, seu EXTRA GENVS, est quæ proxime posita est ante copulam & proprie facit propositionem negantem, vt homo non est lapis.
PRIVANS, seu IN GENERE, est in subiecto apto, vt cœcitas.
INFINITANS, quæ comprehendit omnia tam entia quam non entia præter suum oppositum, sicut non lapis dicit omnia illa quæ sunt præter lapidem; fit autem infinitum per oppositionem particulæ negatiuæ NON, ante vocem finitam, homo, non homo: lapis, non lapis.
MIXTA, partim affirmans partim negans, vt non omnes currunt, indicatur enim aliquos currere, aliquos non currere.
DISPARATA, est negatio alicuius quæ includitur inter disparata, vt lapis non (est lignum
NEGATA, est quando negamus propositionẽ negatiuam, vt loquitur *Lychetus*.
OPPOSITA NATVRAE cui additur, vt non homo, particula illa NON, destruit naturam humanam. Ideo negatio sic definita est à nonnullis, est pars malignantis naturæ, quæ quicquid post se inuenit destruit, & eius oppositum ponit.
NON OPPOSITA NATVRAE CVI CONIVNGITVR, sed eam conseruans, qualem negationem vnum addit supra rationem entis, qui ens quatenus est vnum est indiuisum in se, & diuisum ab omni alio; si autem non esset vnum diuideretur, si diuideretur, destrueretur.

NON ENS
SVMITVR pro
EO QVOD EST NIHIL SIMPLICITER, sic ex non ente nihil fit.
PRIVATIONE, quæ est vnum ex tribus principijs, & sic per accidens res fiunt ex non ente.
MATERIA, quę non est ens actu sed tantum potentia, & sic ex non ente fit aliquid per se.
INCOMPLEXVM, idem est quod nihil
COMPLEXVM, idem est quod falsum.

NOTITIA
INFVSA. ACQVISITA.
ACTVALIS, cum quis actu speculatur.
HABITVALIS, cum quis habet habitum alicuius scientiæ, etsi actu non speculetur, sed potest cum vult.
INTVITIVA, est rei præsentis & coram oculis positæ, & immediate terminatur ad ipsam vt in se est.
ABSTRACTIVA, est rei absentis mediante specie, siue rei non positæ ante oculos vnde semper innititur alicui cognitioni præuiæ, siue eiusdem rei, vt in memoria rerum visarum, siue alterius.
CONFVSA, quando cognoscitur aliquid in suo vniuersali, vt homo in substantia aut ente.
DISTINCTA, quando cognoscitur per definitionem propriam & essentialem, vt homo per animal rationale.
APPREHENSIVA. INCOMPLEXA, est simplicium terminorum, & prima operatio mentis.
COMPLEXA, est enunciatio quâ verum aut falsum affirmamus, & est secunda operatio.
IVDICATIVA, seu ADHAESIVA, seu ASSENSVS, aut DISSENSVS, est animi existimatio, & iudicium quod de re aliqua habetur. *Hæc Almain.*
DISCVRSIVA, seu ARGVITIVA, seu RATIOCINATIVA, est tertia mentis operatio, quando à notis ad ignota procedimus.
CREDITIVA, seu FIDES, quâ assentimur articulis fidei reuelatis à prima veritate.
SPECVLATIVA, seu CONTEMPLATIVA, quæ sui gratia reperitur, nec dirigitur ad vllam operationem aut actionem vlteriorem tanquam ad finem, sicut sunt scientiæ speculatiuæ.

PRA-

PRACTICA, quæ dirigitur ad aliquam operationem tanquam ad finem.
IN PROPRIO GENERE, quâ res cognoscitur in seipsa.
DICTATIVA, quæ dictat aliquid esse eligẽdũ, vel dimittendum, sicut est prudentia.
OSTENSIVA, quæ ostendit quomodo res possit aut debeat fieri, si aliquis vellet eam esse faciendam; sic artes mechanicæ sunt practicæ. *Ex Tartareto.*
IN ALIO VT
QVOD, quod & cognoscitur & est ratio etiam cognoscẽdi aliud, vel in
SPECVLO, sic beati vident omnia in verbo.
CAVSA, sic effectus cognoscitur in causa.
QVO, quod non proprie cognoscitur cognitione directa licet reflexa cognoscatur: sed est ratio tantum cognoscendi aliud sicut sunt species intelligibiles & sensibiles.

NOTIVS
NATVRA, seu SIMPLICITER, quod SIMPLICIVS, sincerius & magis immixtum est (vt vult *Simplicius*) vel id quod magis participat de actualitate intelligentiæ, idque vel secundum
PERFECTIONEM, sicut quid principalius est intentum à natura.
NOBIS, quod est magis sensibile & materiale & compositum (vt vult *Auerroes*,) & quod est singulare: seu quod propter conditionem nostri intellectus postulat, aut saltem potest prius & facilius cognosci.
GRADVM NATVRAE, sicut quod propinquius est agenti.

NVMERALIS DIVERSITAS
ACCIDENTALIS, est qua homo albus diuersus est à seipso nigro accidentaliter.
SVPPOSITALIS, est qua Sortes & Plato differunt numero.
ESSENTIALIS, est quâ duo Angeli differunt numero, & duę species intentionaliter sumptæ.

NVMERVS
TRANSCENDENTALIS, vagatur per omnia genera, & reperitur in omnibus entibus quæ aliquo modo sunt plura: Nihil enim aliud est quam multitudo, seu pluralitas, quæ est passio quædam entis.
ACCIDENTALIS, seu PRAEDICAMENTALIS, seu IN GENERE QVANTITATIS, est in habentibus magnitudinẽ ex diuisione continui qui secundum veteres Philosophos reperitur tantum in substãtijs præditis quantitate, minime in substantijs separatis à materia, duplex autem est.
ESSENTIALIS, est eorum quæ aliquo modo sunt vna, vnitate essentiæ secundum speciem & formam, Ideo dicitur SPECIFICVS, seu FORMALIS, sed alia de causa quam MATHEMATICVS dicitur FORMALIS. Hic enim sic dicitur à forma physica, ille à mathematica. Reperitur ex sententia *Henrici.* eum in substantijs separatis à materia; tum in
MATHEMATICVS, seu ABSTRACTVS, seu ARITHMETICVS, seu FORMALIS, seu ABSOLVTVS, seu EXPOLIATVS A REBVS, vt loquitur *Auicenna.* Est ille quo numeramus, vt binarius, ternarius qui proprie potest appellari NVMERVS ACTIVE SVMPTVS, vt vult *Philippus Faber*, seu NVMERANS, quamuis Plato appellauerit animam numerũ numerantem, eamque sic definierit: Anima est numerus seipsum mouens: & ab alijs. Anima dicta fuerit: NVMERVS INTENTIONALIS.
MATERIALIS, seu PHYSICVS, seu SENSIBILIS, seu NATVRALIS, seu NVMERATVS, seu NVMERVS PASSIVE SVMPTVS, (vt
teria

teria, tum in materialibus. *Biel* tamen & alij ſtrictius accipiunt numerum eſſentialem, & dicunt poſſe attribui ijs ſolum rebus quæ nullo modo poſſunt facere vnũ numero: vt tres Angeli, vel vt alij attribuunt tantum ſubſtantijs ſeparatis à materia, materialibus autem nequaquam, ſeu non eſt illa diuerſitas inter authores hoſce, quam latioris & ſtrictoris acceptionis vocabuli; Ideo non eſt magnopere laborandum de diſſenſione eorum, ſed vnuſquiſq; abundet in ſenſu ſuo. *Ex Ochamo, Henrico & aliis.*

vult *Faber*) ſeu CONCRETVS, ſeu NVMERVS, qui eſt vt accidens (*Ex Auerroe*) ſeu QVI EST IN REBVS, *D. Thoma.* Quem tamen *Albertus*, improprie appellauit Formalem, & *Lincolnenſis*, proprijſſimè QVAE NVMERVS, ſeu RES IPSAE ſenſibiles, vt duo homines.

AGGREGATVS, non eſt propriè nec verè NVMERVS, vt numerus granorum in acerno.

DIVINVS, ſeu SVBSTANTIALIS, ſeu SVPEREMINENS, quem aliqui appellant TRANSCENDENTALEM, nihil aliud eſt quam res ipſæ diuinæ, vt vult *Rubion*, quę ſicuti nullam veram compoſitionem faciunt, ſic neque vllum numerum qui ſit diſtinctus à rebus ipſis; & hi ſolum reperiuntur in diuinis, videlicet

- VNITAS, in eſſentia.
- DVALITAS, in emanationibus.
- TRINITAS, in perſonis.
- QVATERNITAS, in relationibus.
- QVINARIVS, in notionibus.

DIGITVS, eſt omnis numerus denario minor, vt octo.

ARTICVLVS, eſt omnis numerus diuiſibilis in decem partes æquales. ita vt nihil reſiduum ſit; vt viginti, triginta.

COMPOSITVS, ſeu MIXTVS, eſt qui conſtat ex digito & articulo, eſtque ille qui eſt inter omnes articulos, vt quindecim.

O

OBIECTVM

MATERIALE, eſt id quod potentia primo cognoſcit, vt corpus naturale eſt obiectum QVOD materiale phyſicæ.

- PRIMARIVM, vt corpus naturale in phyſica.
- SECVNDARIVM, quod conducit aliquo modo ad cognitionem primarij, ſic Categoriæ in Logica, Cauſæ in phyſica.

FORMALE, ſeu RATIO FORMALIS OBIECTI, eſt id quod eſt ratio vt ipſum & obiectum materiale cognoſcatur; Cuius ſpecies adeo confuſè ab omnibus fere authoribus traditæ ſunt, vt difficile fuerit omnium explicationes, & ſententias

- INCOMPLEXVM, eſt ipſum ſubiectũ præciſum à paſſione, ſeu ratione formali, vt corpus naturale.
- COMPLEXVM, eſt ſubiectum vna cũ paſſione per formam enunciationis, vt corpus naturale eſt mobile.

propter diuersissimas & confusas terminorum appellationes in ordinem vllum dilucidũ reducere. Ideo satiùs esse existimaui ex omnibus meo iudicio optimũ, facillimũq; quod fuerit seligere, breuiterq; sub sequenti hoc tenario explicare. Ratio igitur formalis

QVAE, seu RATIO QVIDDITATIVA, seu vt vult *Soncinas*, quæ se tenet ex parte scientiæ, seu vt vult *Caietanus* OBIECTI VT RES EST, est ratio illa obiecti quæ à scientia directè consideratur. Ideo solet semper exprimi per reduplicatiuam QVATENVS, sicut dicimus ENS VT ENS esse obiectum Metaphysicæ; Deum vt Deum Theologiæ; corpus naturale vt naturale physicæ. Aliquando autem ratio ista formalis QVAE, est ipsa obiecti essentia, aut pars aliqua essentiæ, & tam latè patet ac ipsum obiectum, vt patet in exemplis allatis. Aliquando non est ratio aliqua essentialis, nec tam latè patet ac obiectum, sed est ratio quædam accidentalis, quâ obiectum materiale à potentia aut habitu directè attingitur, sicut in corpore humano, SANABILITAS est ratio formalis QVAE, secundum quem consideratur à medico, & sic de alijs, hæc ratio formalis est semper vna à qua vnitas scientiæ & habitus totalis desumitur.

OBIECTVM

- EXTENSIVE, ad cuius omnes ac solas partes subiectas potẽtia quomodolibet extẽdi potest, quo pacto luminosum potest dici obiectum visus noctuæ: quia potest attingere aliquo modo quodcumque corpus luminosum, etiam ipsum solem, sic ens est obiectum nostri intellectus.
- AD AEQVATVM, seu TOTALE — INTENSIVE, quod solum ea complectitur in quæ potentia ferri potest perfectè: sic lumen nocturnum est obiectum visus noctuæ, sic ens corporeum est sensibile obiectum nostri intellectus.

Hæc Caietanus.

- SECVNDVM
  - PRAEDICATIONEM, sic vna potentia habet tantũ vnum obiectũ quod prædicetur de omnibus sub eo contentis.
  - PERFECTIONE, sic vna potentia potest habere plura obiecta æqualis perfectionis cũ seipsa, imo etiam maioris. *Hæc Sonci.*

QVA, seu PER QVAM, seu MOTIVA, seu MEDIATIVA, seu OBIECTVM VT QVO, seu RATIO FORMALIS TENENS SE EX PARTE SCIENTIS, *Vt vult Soncinas*: est medium cujus gratia intellectus assentitur conclusioni scientificę, seu medium per quod deuenimus in cognitionem obiecti, & communiter in primis & immediatis demonstrationibus solet esse forma, vel definitio subiecti: vt habere naturam est causa quare motus insit corpori naturali, sed in aliis demonstrationibus mediatis, potest esse aliud accidens, sed in omnibus necessarium est, vt sit ratio vera ex parte rei ob quam passio insit subiecto, sicut risibilitas per rationale: Hæc ratio formalis est multiplex pro varietate conclusionum, & habituum partialium vnius & eiusdem scientiæ

SVB QVA, seu OBIECTI VT OBIECTVM EST, vt loquitur *Caietanus*, seu RATIO TENENS SE EX PARTE OBIECTI, vt loquitur *Soncinas*, seu RATIO

- INADAEQVATVM. seu PARTIALE
  - PRINCIPALE, vt Deus & ſubſtantiæ ſeparatę in Metaphyſica, Demonſtratio in logica, primus motor in Phyſica, Deus in Theologia.
  - MINVS PRINCIPALE, vt Syllogiſmus Dialecticus in Logica. Res humanæ in Theologia, Categoriæ in Metaphyſica.
- NATVRALE duplex
  - ATTINGENTIAE, quod potentia poteſt viribus ſuis naturalibus attingere, vt ſenſibile ſenſus.
  - INCLINATIONIS, ad quod natura aliquo modo inclinatur, tametſi nõ poſsit præciſe ſuis viribus illud attingere, ſicut multi dicunt eſſe inclinationẽ aliquam in homine ad cognoſcendum Deum tanquã finem vltimũ.
- SVPERNATVRALE vt Deus ſide cognitus reſpectu hominum.
- PER SE
  - PRIMO, vt color viſus.
  - SECVNDO, vt quãtitas, diſtantia, & eiuſmodi, quæ appellantur obiecta ſenſus communia.
- PER ACCIDENS ſicut ſunt negationes & priuationes reſpectu intellectus.
- PRIMVM quod primario à potentia, vel habitu cognoſcitur, eſt primũ vel PRIMITATE
  - VNIVOCATIONIS, quod eſt vnius rationis vniuocæ reſpectu omnium aliorum, vt ſubſtantia.
  - COMMVNITATIS, ſeu PRAEDICATIONIS TRANSCENDENTALIS, quod eſt cõmune ad omnia quæ continentur ſub ſubiecto licet nõ vniuoce, ſic ens eſt obiectũ intellectus. *Ex Ianduno.*
  - PERFECTIONIS, ſeu PRINCIPALITATIS, ſicut eſt perfectiſſima ſpecies obiecti, videlicet primus motor in Phyſica, Deus in Metaphyſica. *Ex Ianduno.*
  - ORIGINIS, vel GENERATIONIS, eſt id quod primo terminat cognitionem, ſeu id quod primo obijcitur potentiæ, ſic multi contendunt ſingulare eſſe primum obiectum Intellectus, poſt quod minus vniuerſale: Alij contra, magis vniuerſale eſſe primum obiectum Intellectus, deinde minus vniuerſale. Ex *Ockamo.*
  - VIRTVTIS, eſt illud virtute cuius omne aliud intelligitur à (potentia.
  - ADAEQVATIONIS, vt in Phyſica eſt ENS MOBILE.
  - ATTRIBVTIONIS, vt in Phyſica CORPVS MOBILE, ſeu CORPVS NATVRALE quatenus omnia quæ in Phyſica tractantur pertinent ad corpus naturale, vel tanquam principia, paſſiones aut ſpecies.

DENOMINATIVA, eſt reſpectus, ſeu habitudo illa quam obiectum non quatenus eſt res aliqua, ſed quatenus eſt ſcibile dicit ad potentiã, ſeu eſt proportio inter potentiam & obiectum in ratione ſcibilis, ita vt ratio illa nihil reale & poſitiuum ponat in obiecto, quatenus eſt res aliqua, ſed tantum eſt in eo denominatio quædam extrinſeca ab habitudine quam dicit ad potentiam, ſicut corpus naturale conſideratur à Phyſico, quatenus eſt abſtractum à materia ſingulari, tanquam ſub ratione formali SVB QVA: Sic Mathematicus quantitatem quatenus abſtrahit à Materia ſenſibili, Metaphyſicus ens quatenus abſtrahit ab omni materia, Theologia Deum, quatenus eſt reuelatus, conſiderat: ſic etiam in ſenſibus color eſt obiectum viſus, ſed ſub iſta ratione formali, SVB QVA, quatenus eſt illuminatus. Hæc ratio formalis eſt tantum triplex in ſcientijs per quam tres ſcientiæ theoreticę à ſe mutuo diuiduntur, ſuis cuilibet per tria abſtractionum genera præſtitutis limitibus.

INTENTIONIS, vt in Metaphysica, substantiæ separatæ, quia primo intenduntur tanquam obiectum nobilius.

SECVNDARIVM, seu SVBIECTVM DIVISIONIS, est quando species alicuius generis non directè & primo per se pertinent ad eandem scientiam ad quam pertinet genus, sed ad aliam. Nihilominus tamen ad ampliorem cognitionem generis aliquo modo explicantur, tunc species illæ sunt subiectum secundarium & diuisionis, sic in Metaphysica obiectum primarium est ENS QVATENVS ENS. Quoniam autem non potest perfecte cognosci absque aliqua cognitione specierum, ideo ens in Metaphysica diuiditur in decem genera generalissima, de quibus singulis aliquo modo tractatur; Cum tamen aliqua ex illis vt quantitas & substantia sibi peculiares scientias vendicent.

MOTIONIS, seu EXTENSIONIS, seu AGGREGATIONIS, est omne id quod quomodolibet potest mouere potentiam, siue perfecte, siue imperfecte: sic ens respectu Intellectus humani qui attingit aliquo modo omnia entia: Quædam enim perfectius attingit vt accidentia, & substantias materiales, quædam imperfectius vt substantias separatas, & modo imperfectissimo Deum.

PROPORTIONIS, est id omne quod potentia tantum potest perfecte attingere, sic QVIDDITAS MATERIALIS, est obiectum proportionatum Intellectui humano.

EXCLVSIONIS vt loquitur *Burleus*, & sic vniuersale est obiectum Intellectus, quia nulla potentia cognoscit vniuersale præter Intellectum, vnde aliæ potentiæ excluduntur.

Idem apparet cum ens diuiditur in ACTVM & POTENTIAM, oportet multas tradere de materia prima, cum tamen *Materia, vt materia*, proprie sit considerationis Physicæ non Metaphysicæ.

MOTIVVM, seu à QVO, est illud à quo potentia aliqua ratione mouetur, seu id quod habet rationem principij non termini. Idque, vel esse potest vt

- QVOD, vt res seu obiectum extra existens, v. g. paries qui proprie cognoscitur.
- QVO, sic est species intentionalis quæ non proprie cognoscitur cognitione directa, sed reflexa tantum.

TERMINATIVVM, seu AD QVOD, seu DE QVO, est id ad quod

- QVOD, & QVO, Quod & cognoscitur, & est ratio quâ aliud cognoscitur, vt statua Cæsaris.

operatio potentiæ terminatur, seu quod habet rationem termini ad quem tendit & terminatur operatio. Sic obiectum extra existens proprie est obiectum terminatiuum, non species intentionalis. tametsi nonnulli alij latius accipiendo, voces istas OBIECTIVI MOTIVI, & TERMINATIVI aliter definuerint, vt MOTIVVM sit id quod non fit ab intellectu, sed quod mouet illum, TERMINATIVVM sit id quod fit ab intellectu; & non mouet Intellectum

lectum, ſicut ſecundæ intentiones. Et alij etiam aliter definiuerunt, ſed tantum diuerſitas eſt prout diuerſimode accipiunt voces. Nos autem ſic hîc definimus ex eo quod obiectum reſpectu Intellectus poſſit habere triplicem reſpectum, nempe *Principij*, quia ſpecies procedunt ab obiecto ad potentiam; *Termini*, quia intellectus intelligendo tendit ad obiectum & ad illud finitur, ſeu terminatur; *Perfectiui*, quia ſpecies intentionalis eſt actus primus. Omnis autem actus alicuius perfectiuus eſt, Ideóq; obiectum vnde oriuntur ſpecies habet rationem perfectiui reſpectu intellectus.

INTELLECTVS HVMANI
- EX PARTE potentiæ eſt ens vniuerſaliſſime ſumptum, vt dicit Scotus, vel dicit D. Thomas quidditas materialis.
- PRO STATV PRAESENTI, quandiu eſt coniunctus cum corpore eſt quidditas ſenſibilis. *Ex Scoto.*
- IN ACTV
  - EXERCITO, eſt ens.
  - SIGNATO, eſt verum.

OBLIGATIO eſt præfixio enunciabilis ſecundum ſtatum ſuſtinendi: Eſtque
- DEPENDENS, quæ fit ſub aliqua conditione, quę quidem non tenet niſi adimpleta conditione.
- CADENS, quæ fit vſque ad præfinitum tempus, vt ſi quis dicat pono tibi hanc, quoad vſquę tua reſponſio fuerit negatiua.
- RENASCENS, in qua præfinitur tempus ceſſationis & reuerſionis.

OPPOSITIO
- PHYSICA, eſt repugnantia rerum ſecundum ſe, qualis reperitur inter album & nigrum, calidum & frigidum.
- LOGICA, eſt repugnantia aliorum comparatione eiuſdem ſubiecti non in exiſtendo, ſed in prædicando: & ſub hoc genere continentur omnes formæ abſtractæ, ſi inter ſe vel cum ſubiectis comparentur. *Ex Conimbric.*
- MORALIS qualem multi exiſtimant reperiri inter peccatum & gratiam, non autem oppoſitionem phyſicam. Moralis igitur eſt illa quæ eſt inter aliqua non ex natura, ſed ſecundum aliquid extrinſecum, ita vt non ſe mutuo expellant, per mutationem vllam phyſicam, ſed tantum demeritorie, vt patet in gratia & peccato.

OPVS
- OPERANTIS, eſt quod vim habet ex bonitate & deuotione eius qui operatur.
- OPERATVM, quod præciſe ex ſe valet, & vim habet, modo fiat ſicut lex præſcribit, quicquid ſit de bonitate aut malitia miniſtri.
- EST habitudo prioris ad poſterius, & è contra. Ideóque vbicumque eſt ordo, ibi eſt aliquid prius & poſterius.

ORDO
- DOCTRINAE, eſt in diſpoſitione partium alicuius ſcientiæ proceſſus à notioribus nobis, ſiue ea ſint naturâ ignotiora, ſiue notiora, ad ignota nobis: eſtque vel
  - COMPOSITIVVS, per modum componendi à partibus ad totum: vt ſi primo explicarentur termini propoſitionis ſubiectum & prædicati, deinde propoſitio, & poſtea ſyllogiſmus; aut in phyſica, principia, deinde corpus naturale. Ad hunc modũ pertinet etiam progreſſus ab vniuerſalibus ad particularia, à genere ad ſpecies, à corpore naturali ad cœlũ & elemẽta

NATVRAE, eſt progreſſus ab ijs quæ ſunt naturâ notiora ad ignotiora naturâ. Contingit autem vt ea, quæ notiora ſunt naturâ ſint etiam notiora nobis. Vnde accidit vt vterque ordo aliquando in eundem coincidat, ſed id ſit ex accidente, de quo non eſt ſcientia.

SVCCESSIONIS NATVRALIS, ſeu PRIMORDIALIS, qui eſt inter non eſſe & eſſe vniuſcuiuſque rei.

menta, & hic ordo eſt proprius ſcientiarum ſpeculatiuarum.

RESOLVTIVVS contra, per modum reſolutionis, cum totum reſoluitur in partes & incipimus à definitione totius & progredimur ad partes; ſic Ariſtoteles in prioribus analyticis reſoluit Syllogiſmum in partes à capite 32. vſq. finem; ita vt primo proponat definitionem Syllogiſmi, deinde propoſitionis, poſtea termini, aut cum incipimus à definitione finis, & progredimur ad media. Quo modo Ariſtoteles in Ethicis incepit à definitione fœlicitatis, & poſtea progreſſus eſt ſequentibus libris ad explicationem virtutum. Et hic ordo eſt proprius ſcientiarum practicarum, vt probè videtur docuiſſe *Zabarella*.

EXISTENTIALIS, eſt in exiſtentijs rerum ſecundum quod eſſe vnius præſupponit eſſe alterius, & non è contra.
Et ſic dicitur prius natura ſecundo modo ab Ariſtotele in Poſtprædicamentis.

GRADVS, ſeu DIGNITATIS NATVRALIS, eſt inter partes vniuerſi quarum aliæ alijs dignitate præcellunt, ſuperiora inferioribus, mixta ſimplicibus, animata inanimatis, intelligentiæ corporibus cœleſtibus, & ſic de alijs. Digniora autem ſunt priora indignioribus, nobiliora ignobilioribus.

INTENTIONIS, ſic finis eſt prior ijs quæ ſunt ad finem, & hæc eſt PRIORITAS à CONSILIO, ſeu INTENTIONIS, ſic vniuerſaliter perfecta ſunt priora imperfectioribus.

EXECVTIONIS, ſeu GENERATIONIS, ſic ea quæ ſunt ad finem ſunt priora fine, & vniuerſaliter imperfecta perfectis.

CAVSALIS, ſeu NATVRAE, eſt inter cauſam & effectum quæ aliquando poſſunt eſſe ſimul tempore, cauſa tamen ſemper eſt prior naturâ quam effectus.

ORIGINIS, qualis eſt lucis ad ſplendorem in igne, & proprie ordo iſte perſpicitur in diuinis, vbi ordo originis præciſus eſt ab ordine naturæ, in creaturis autem non ſeparantur: ſed ea quæ ſunt priora prioritate originis propriè ſumpto vocabulo non confundendo cum prioritate durationis aut generationis, ſunt etiam priora naturâ. Ideo non facile diſtinguitur vna ab alia, niſi ſecundum rationem.

RATIONIS, cum vnum præſupponitur ad cognitionem alterius ſine quo non poteſt intelligi, & non è contra; Sicut inter ens, bonum, verum, & vnum, & vniuerſaliter inter ſubiectum & paſsionem: ſubiectum enim poteſt intelligi abſque paſsione, paſsio autem non ſine ſubiecto, vt volunt nonnulli.

DVRA-

DVRATIONIS, qualis est æternitatis ad æuum, æui ad tempus, & etiam eorum quæ fiunt in tempore.

CONTINVITATIS, est inter partes corporis continui, vt inter caput, humeros, pectus, & cætera hominis organa.

SITVALIS, seu LOCALIS, est inter partes loci inter se, vel inter partes loci respondentes partibus locati, ita vt alia pars loci respondeat capiti, alia pedibus, alia manibus: Item sic est dextrum, sinistrum, sursum, deorsum in cælo.

NATVRÆ, qui pertinet ad res & distinguitur ab ordine naturæ de quo suprà: qui pertinet ad dispositionem scientiarum, vt patet ex definitione illius ibidem. Hic autem ordo aut est

- MATERIALIS, seu ORDINATVS, qualis est inter species vel differẽtias eiusdẽ generis, quarum vna dignitate nobilior est aliâ, vt rationale dignius irrationali.
- ELICITIVVS, seu ORDINANS, qualis est inter florem & fructum, quem ordinem natura in ipsis existens sic ordinauit, vt primo producerentur flores, deinde fructus.
- SVBIECTIVVS, qualis est inter illa quæ in eadem natura ordinatè disposita sũt, idque vel in eadem natura
  - SPECIE, DIFFERENTE tamẽ numero, qualis est inter patrem & filium, Socratem & Sophroniscum.
  - SINGVLARI, omnino indifferente, qui ordo solũmodo reperitur in Deo. *Hæc Henricus.*

P

PARS

- ESSENTIALIS
  - PHYSICA, vt materia & forma.
  - QVASI PHYSICA, vt punctus lineæ, instans temporis, & mutata esse motus.
  - METAPHYSICA, vt genera & differentiæ respectu specierum
- INTEGRALIS
  - HOMOGENEA, seu COGNATA, seu SIMILARIS, vt partes carnis.
    - FORMALIS, vt caro quandiu coniungitur toti seu formæ substantiali viuenti
    - MATERIALIS, vt eadem caro & cæteræ partes post animæ abscessum in cadauere residuæ.
  - HETEROGENEA, seu MVLTIGENA, seu DISSIMILARIS, vt caput, cor, &c.
- QVANTITATIVA, quę constituit totum quantitatiuum, quod differt ab integrali toto, in hoc quod integrale aliquid superaddit quantitatiuo, nimirum certam partium dispositionem in ordine ad totum, quod non dicit quantitatiuum.

ENTI-

ENTITATIVA, quâ partes alicuius ſubſtantiæ ante aduentum quantitatis aut formæ intelliguntur eſſe ita diſpoſitæ, vt vna ſit extra aliam, cuiuſmodi partes imprimis attribuunt materiæ primæ, quia materia ante aduentum formę ſubſtantialis aut quantitatis intelligitur diſtincta & diuiſa in ſe aliquo modo.

SVBIECTIVA, vt homo reſpectu animalis, Petrus reſpectu hominis.
ALIQVOTA, quæ aliquoties per ſe ſumpta exęquat totum, vt duo quater ſumpta, efficiunt octo.
NON ALIQVOTA, quæ aliquoties ſumpta non reddit ſuum totum, vt tria reſpectu octo.

PARTICVLARE

SVMITVR pro { SPECIE SPECIALISSIMA, vt homo. / INDIVIDVO SIGNATO, vt Petrus.

DIFFERT A SINGVLARI, eo quod — { PARTICVLARE, / SINGVLARE. } — { significat partem ſumptam ad modum } — { PARTIS, vt Petrus reſpectu hominis. / TOTIVS, vt Petrus per ſe ſpectatus. }

PARTICIPARE aliquo.

PERFECTE, quando res aliqua aliâ participat in totum, ſed non totaliter: ſic Petrus participat ſpecie humanâ ſed non totaliter, quia reperitur in alijs.

PERFECTISSIME, & EMINENTER, quando aliquid alio participat in totum & totaliter cum nulla omnino differentia, excepto ſolum ordine Originationis, ſic Filius & Spiritus Sanctus participant diuinâ eſſentiâ.

IMPERFECTE, ſeu DIMINVTE, ſic creaturæ participant bonitate Dei, in qua participatione etiam eſt magna latitudo vt alia alijs perfectius participent, ſuperiora quàm inferiora, digniora quàm ignobiliora, Angeli plus quàm homines, animata plus quàm inanimata.

SVBIECTIVE, ſeu TANQVAM SVBIECTVM, ſic materia participat formâ, ſubiectum albedine.

EFFECTIVE, ſeu TERMINATIVE, ſeu ABIECTIVE, vt impropriè loquitur *Baſſolis*, ſicut effectus participat cauſſa: non enim effectus abijcit cauſſam, ſed potius æternum retinet id quod cauſa ſibi dederit, nimirum eſſe ſuum.
PARTIALITER, ſicut totum partibus.

PRO-

PROPRIETATE PROVENIRE ab essentia rei quæ duplex est
- SIMPLEX, vt risibile à natura hominis.
  - INCONVERTIBILIS, secundum vnum membrum, nisi sumantur coniunctim, vt par vel impar: non enim omnis numerus est par; sed vel par vel impar.
  - CONVERTIBILIS secundum vnum membrum, sic vnum est proprietas entis, vnum enim reciprocatur cum ente.
- DISTINCTA, vt par & impar à numero, estque duplex.

POENA INFLICTA, vt passio Christi.

EFFECTV AGENTIS, quatenus est in passo, qui pronest ab agente dicitur actio

SVMITVR pro

QVACVMQVE IMPRESSIONE, quæ fit absque alteratione sensibili, quomodo sæpissime ab Aristotele attribuitur sensibus & intellectui & speciebus intentionalibus, cùm sæpe dixerit intelligere & sentire esse quoddam pati; & hæc acceptio est analoga non omnino æquiuoca.

MOTV APPETITVS, qui ideo dicitur passio seu PERTVRBATIO animi, quoniam eiusmodi appetitus sensitiui solent fieri per alterationem aliquam corporis, vt per calefactionem aut rarefactionem, sanguinis dilatationem, aut contractionem spirituum vitalium aut per eiusmodi alias passiones. Ideóque hæc acceptio non est impropria, sed appropriata, & passionis sic acceptæ duæ sunt species.
- PASSIO, proprie dicta cum mens perturbatione victa à recta ratione deflectit, & sic secundum principium motus est in parte inferiore, seu sensualitate, secundum vero terminum est in parte superiore & voluntate.
- PROPASSIO, solum est in parte inferiore, cum quis à perturbatione, tristitia, cupiditate, timore, aut ira sic afficitur, vt mens à rectitudine rationis non deflectat; quales propassiones reperiebantur in Sanctis & martyribus.

PASSIO

ABIECTIONE, qualitatis naturalis, & IMPRESSIONE, qualitatis extraneæ & contrariæ. & hæc acceptio est propriissima ex D. Thoma pleriſque in locis.

RATIONEM.

ANTECEDENS, qua mens velut perstringitur & obtenebratur.
- REDVNDANTIAE, quia scilicet cum superior pars animæ intensè mouetur in aliquid, sequitur motum eius etiam pars inferior.
- ELECTIONIS, quando scilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua passione: hæ autem duæ Virtuti & bonitati morali famulantur.

CONSEQVENS, per modum.

CORRVPTIVA, quę fit à contrario, vt calor expellitur à frigore.

PERFECTIVA, per quam acquiritur aliqua qualitas, quę est perfectio potentię, absque amissione alterius qualitatis, sicut est illuminatio.

NOTIONALIS, solum reperitur in diuinis. *Ex Dominico de Flandria.*

FLVENS, à principijs essentialibus, seu ab essentia rei, reperitur in creaturis, vt disciplinabile, risibile à forma humana.

DIVISIBILIS, secundum { SPECIEM, vt passiones hominis. / SVBIECTVM, vt partes aliæ calidæ, aliæ frigidæ, &c.

TRANSCENDENS, est negatio defectus cuiusque rei in suo genere, sic cælis nulla perfectio deest quæ requiratur ad perfectionem corporis cælestis; sic etiam intellectui humano in suo genere nihil deest.

NATVRALIS, est forma quædam naturalis perficiens aliquo modo subiectum, vt forma ignis.

MORALIS, est secundum rectam agendi rationem, sicut sunt virtutes morales.

SIMPLICITER SIMPLEX, seu FORMALIS, quæ in quolibet ente vt ens est melior est ipsa quam non ipsa. *Ex D. Anselmo.* Illud autem NON IPSA, nõ est sumendum neque infinitè neque contradictoriè; sed contrariè, sicut esse hominis melius est quam non esse sumptum contrariè, nimirum quàm esse bruti, non tamen est melius quam non esse sumptum infinitè aut contradictoriè, eo quod esse Angeli, aut esse Dei, quod comprehenditur sub non esse hominis sumpto infinitè aut contradictoriè, simpliciter melius est quam esse hominis. Aut breuius sic posset definiri. Perfectio simpliciter simplex est illa quæ in conceptu suo formali nullam inuoluit imperfectionem, & omnes eiusmodi perfectiones sunt in Deo formaliter, vt esse, sapientia, iustitia, bonitas, &c.

SECVNDVM QVID, seu IN GENERE CERTO, quæ in conceptu formali aliquam imperfectionem includit. Et eiusmodi perfectiones sunt in Deo eminenter non formaliter.

PERFECTIO { INTRINSECA, quam causæ intrinsecæ & rei natura tribuunt. / EXTRINSECA, quam causæ extrinsecæ vt finis & efficiens afferunt } VTRAQVE EST { PERMISSIVA, sicut animal in quantum est genus est perfectius musca, eo quod permittitur, animalis natura inueniri in homine qui est longe perfectior musca. / POSITIVA, sic musca est perfectior quam animal, quatenus est genus, quia vnaquæque species propriam addit perfectionem generis. Hæc tamen distinctio satis inepta est quâ *Fonseca*, & alij vtuntur.

DISPOSITIONIS, est in materia disposita ad recipiendam formam, sic materia ignis disponitur per calorem, siccitatem, leuitatem tanquam per inchoatas perfectiones ad recipiendam formam.

ACTVS PRIMI, seu FORMAE, seu SECVNDVM ESSE, seu SECVNDVM NATVRAM, seu PERFECTIO PRIMA quando res constituitur in esse per formam substantialem, vt ignis per formam ignis.

ACTVS SECVNDI, seu OPERATIONIS, seu SECVNDVM ACCIDENTIA, seu PERFECTIO VLTIMA, quando res actu operatur, vt ignis cum comburit est in vltima perfectione.

EXISTENTIAE, cum res actu existit extra causas, & haec est quasi perfectio media, primo enim res habent essentiam: deinde existentiam, denique operantur.

HABITVS, vt cum quis perficitur nouo aliquo habitu, vt Astrologus acquisito habitu Astrologiae.

FINIS, quando res attingit finem & eo fruitur.

LOCI, seu QVIETIS, vt cum elementa quiescunt in locis suis naturalibus.

TOTALITATIS, quâ totum perficitur in esse totius cum antea esset tantum in esse partiali, seu imperfecto, seu diminuto.

TEMPORIS, sic vir est perfectior puero.

IN
- ESSENDO, sic inquit *Henricus*, maior est perfectio creaturarum in supposito quàm in essentia, & consequenter rationes veri, boni & vnius sunt maiores in supposito creato quam in essentia.
- SVPPONENDO, sic maior est perfectio in essentia Dei quàm in subsistentia, quia essentia id est quod per se est, subsistentia autem est id quod habet in se essentiam & consequenter rationes veri & boni sunt maiores in essentia Dei quam in substantia. *Ex Henrico.*

PER SE

SVMITVR, prout opponitur.
- PER ALIVD, sic sol est lucidus per se, luna per aliud, & illud PER SE appellatur METAPHYSICVM, seu SECVNDVM SE, seu PER ESSENTIAM, seu PER SE ENTITATIVVM, Quia Metaphysicus considerat entitates rerum non praedicationes.
- PER ACCIDENS, & appellatur per se LOGICVM, seu PRAEDICATIVVM, sic sol est lucidus per accidens, quia lux est accidens illius, & facit propositionem per accidens, secundum considerationem logicam: Quia Logicus non tam considerat naturam rerum quàm praedicationem.

MODI SVNT QVATVOR CVM
- PRAEDICATVM ponitur in definitione subiecti, vt genus & differentia in definitione speciei.
- SVBIECTVM ponitur in definitione praedicati, vt subiectum in definitione propriae passionis, & hi duo sunt veri & proprij modi perseitatis.
- ALIQVID per se existit, sicut substantiae per se subsistunt, accidentia in alio & per aliud, & hic modus non est praedicandi, sed essendi.
- EFFECTVS FORMALIS praedicatur de causa sua formali, vt albedo albeficat, calor calefacit; Aut de subiecto, vt paries est albedine albus, & hunc modum Aristoteles appellauit PROPTER SE, potius quam PER SE.

PERTINERE AD ALIQVID
- PRAESVPPOSITIVE, seu ANTECEDENTER, sicut operationes virtutum pertinent ad beatitudinem.
- CONCOMITATIVE, seu CONSEQVVTIVE, sicut delectatio ad beatitudinem pertinet.
- MINISTERIALITER, sicut diuitiæ beatitudini inseruiunt.
- ESSENTIALITER, sic visio diuinæ essentiæ ad beatitudinem pertinet. *Ex Capreolo.*

POSITIO SVMITVR, pro
- ORDINE PARTIVM IN TOTO, in ordine ad locum, & sic est vnum ex prædicamentis.
- EXISTENTIA alicuius indiuisibilis inter duas lineas contiguas, vel inter partes lineæ, & sic punctus habet positionem.
- SIGNIFICABILITATE, seu SENSIBILITATE, partium quantitatiuarum in suo toto, & hoc modo pertinet ad quantitatem continuam.

POSSIBILE
- DISTINGVITVR à contingenti in hoc quod
  - POSSIBILE est id quod quando non est potest esse.
  - CONTINGENS, quod potest esse & non esse.
- RESPECTV AGENTIS
  - NATVRALIS.
  - SVPERNATVRALIS.
- POTENTIA
  - OBIECTIVA
  - SVBIECTIVA
  - EX PARTE
    - AGENTIS, vt alterius mundi creatio à Deo.
    - MATERIAE, seu SVBIECTI, seu RECEPTIBILIS, vt possibile hominem videre Deum.
- LOGICVM, sic omne id est possibile quod non repugnat, seu inuoluit contradictionem.
- PHYSICVM, respectu tantum cursus naturalis rerum.

POTENTIA
- SVMITVR pro
  - SVBIECTO, quocumque recipiente.
  - QVALITATE, quâ patiens resistit agenti, sic frigiditas est potentia.
  - PROPRIA PASSIONE.
  - DISPOSITIONE ACCIDENTALI, quâ aliquid faciliter vel difficulter patitur, mutatione
    - CORRVPTIVA, vt mollities, in cera.
    - PERFECTIVA, sicut raritas in aëre est potentia ad illuminandum.

ACTIVA,

ENTITATE ALIQVA ABSOLVTA, seu pro FVNDAMENTO RATIONIS, & sic ex sententia quorundam, est de essentia materiæ.

RELATIVA, seu RESPECTV, sic non est de essentia materiæ.

PRINCIPIO ACTIVO, quo agens agit, seu quod est principium transmutandi aliud quatenus est aliud, sic calor est potentia calefactiua.

PRINCIPIO PASSIVO, quod est principium transmutandi ab alio. Et hæc comes est materiæ. Hæ duæ acceptiones sunt principaliores, & magis propriæ. *Ex Arist. 9. Metaph.*

ACTIVA, quâ agens agit tanquam principio QVO, & est in agentibus.—

- INANIMATIS, vt calor in igne est potentia calefactiua.
- INTELLECTVALIBVS seu COGNOSCITIVIS, eaque vel est.
  - IMMATERIALIS quoad esse & operari, vt sunt potentiæ Angelorum.
  - MATERIALIS quoad esse & operari, vt sunt potentiæ sensitivę.
  - PARTIM MATERIALIS, partim IMMATERIALIS. MATERIALIS, quoad esse aliquatenus. IMMATERIALIS, quoad operari, vt intellectus & voluntas in homine.

POTENTIA

PASSIVA, quâ aliquid aptum est pati. quam multi ponunt esse de essentia materię ideóq; omnis talis potentia secundũ illos est potentia CONTRADICTIONIS, estque vel——

- CONIVNCTA CVM PRIVATIONE seu ABIICIENS ACTVM, seu POTENTIA ad formam vnam secundum genus, *Ex Caietano*, quæ reperitur in materia corporum inferiorum.
- SEPARATA A PRIVATIONE, seu STANS CVM ACTV, seu *Ex Caietano*, POTENTIA AD VNICAM FORMAM, qualis est potentia materię cœli ex multorum sententia.
- PVRE RECEPTIVA, quę nulla actione aut passione recipit formam. Hanc potentiam habet materia cœli, ex eorundem sententia.
- RECEPTIVA, & PASSIVA simul quę media actione & passione recipit formam ab agente, cuiusmodi potentia est in materia inferiorum.
- SVBIECTIVA, qua aliquid potest esse subiectum formę substantialis vel accidentalis. Differt à receptiua, quia receptiua includit subiectum, & supra illam addit respectum ad diuersas formas; quamuis enim ex multorum sententia ambę sint ipsa materia prima, tamen receptiua plus distinguitur quàm subiectiua, quia receptiua proprie est in prædicamento relationis, subiectiua est plane essentialis materię.

METAPHYSICA, seu POTENTIALITAS seu POTENTIA improprie dicta, proprie est in omnibus intelligentijs solo excepto Deo, quâ intelligentię possunt recipere in se noua accidentia v. g. nouas intellectiones, aliaque accidentia spiritualia quæ intellectus humanus nunquam intelligendo fuit.

OBIECTIVA, qua aliquid est producibile ab agente. Hæc est excogitata à *Scoto* qui dicit res eam habere ante quam actu sint extra causas, & propter quam potentiam res habent esse aliquod reale diminutum quod plus est quàm esse cognitum: esse enim cognitum est ens rationis ex eius sententia, sed esse hoc in potentia obiectiua est esse quoddam reale sed diminutum.

OBEDIENTIALIS, seu SVPERNATVRALIS, quæ respondet potentiæ Dei infinitę quâ omnis creatura obedit Deo eaque vel est—

ACTIVA, quâ res eleuatur à Deo ad actionem supernaturalem, sicut per lumen gloriæ eleuatur intellectus ad videndum Deum, per gratiam ad eliciendum actus charitatis, fidei, spei, & pœnitentiæ.

PASSIVA, quâ eleuatur ad recipiendum tantum. Ideóque ab alijs appellatur POTENTIA AD RECIPIENDVM, & conuenit omnibus potentijs receptiuis. *Ex Capreolo.*

LOGICA seu RATIONIS, est non repugnantia terminorum, ideo ab alijs appellatur COHAERENTIA TERMINORVM, & recte appellanda est POSSIBILITAS,

AD ESSE & NON ESSE, qua omnes res quæ sunt à potentia Dei absoluta possunt redigi ad non esse, & contra ea quæ non sunt, possunt esse. Sed acceptio hæc licet fortasse sit vera, tamen in rigore non est admittenda, eo quod per illam ponere oporteat potentiam hanc esse in non erit, quod difficile est dictu aliquid esse in non ente tanquam in subiecto: Et communiter nunc solet potentia obedientialis accipi prout dicit respectum ad actionem aut passionem, supposita entitate rei tanquam fundamento.

NATVRALIS, quæ respicit agens naturale, seu vt alij, quæ respicit formam naturalem, siue fiat ab agente naturali, siue supernaturali, seu fortasse melius QVAE RES ALIQVA HABET PROPENSIONEM & inclinationem naturalem ad aliquid, vt ignis ad ascensum.

VIOLENTA, quæ rei repugnat, seu quæ est contra inclinationem naturalem rei, vt igni descendere.

NEVTRA, quâ res neque habent inclinationem naturalem ad aliquid, neque naturalem repugnantiam: sicut inquit *Scotus*, igni naturale est ascendere, violentum descendere, moueri autem in orbem, quomodo multi existimant trahi ab orbe lunæ proximo, neque esse naturale neque violentum, sed præter naturam & ei conuenire EX POTENTIA NEVTRA: sic inquit in superficie est potentia neutra ad albedinem aut nigredinem. Hanc omnino Thomistæ negant, sed admittunt Conimbricenses in artificialibus tantum, sicut ex ligno potest fieri mensa vel lectica.

MATHEMATICA metaphorice dicta, sic dicitur quadratum, quod sit ex diametro aliquo in se ducto, esse potentiam diametri, de qua potentia loquitur Euclides 10. Elementorum.

DEI

DEI
- ABSOLVTA, quâ absolutè potest facere quicquid non involuit contradictionem: seu est potentia Dei, quatenus consideratur sine vlla habitudine ad aliud, quatenus potest facere omne id quod vult.
- ORDINARIA, quę respicit communem & vsitatum cursum ordinémque rebus insitum.

RATIONALIS, quæ est oppositorum, quâ aliquid potest facere & non facere, facere aliquid & ipsius oppositum, omnibus similiter se habentibus: & hæc si proprie accipiatur, reperitur solummodo in libero arbitrio, vt homo potest velle, & non velle aliquid; Item velle & nolle, id est, potest exercere tam actus contradictorios, quam contrarios.

IRRATIONALIS, quæ est vnius tantum, vt ignis tantum calefacit: Quod autem calor ignis indurat lutum & molliat ceram, contingit illud ex dispositione ceræ & luti, non ex natura & potentia ignis. *Ex Aristot.*

PRÆCOGNITA
- SVBIECTVM, cui Aristoteles attribuit duas præcognitiones QVID & QVOD sit: per QVID autem oportet intelligere QVID NOMINIS non QVID REI.
- PASSIO, cui attribuit solam præcognitionem QVID SIT, nimirum QVID NOMINIS.

PRINCIPIA, quibus attribuit solam prænotionem quod sint vera.

PRÆCOGNITIO
- QVID EST
  - REI, seu DEFINITIO, seu QVIDDITAS.
  - NOMINIS.
- QVOD EST
  - COMPLEXA, quod res sit vera.
  - INCOMPLEXA quod existat.

PRÆCEPTA DECALOGI
- NEGATIVA obligant semper & ad semper.
- AFFIRMATIVA obligant semper, sed non ad semper.

PRÆDICABILE

IDEM cum reipsa cum vniuersali, differunt tamen ratione, quia
- VNIVERSALE, est id quod est in pluribus.
- PRAEDICABILE, est id quod dicitur de pluribus, aut aptum est vt prædicetur.

IN
- QVID
  - LATE, sic OMNE quod est essentiale rei prædicatur in quid, vt genus, & differentia & species.
  - STRICTE, quod per modum totius, sed determinabilis prædicatur, vt sola genera & species, non differentiæ.
- QVALE
  - ESSENTIALE, vt solæ differentiæ specificæ.
  - ACCIDENTALE, vt sola accidentia tam communia quam propria, separabilia quam inseparabilia.

EST

PRÆDICAMENTVM

- EST ORDINATA quędam series generum & specierum sub vno communi genere contentarum, cuius vocabuli author inter latinos primus fuisse videtur *Boetius*.
- SPECTAT AD
  - METAPHYSICVM, intentionaliter primo, id est quatenus res cohibet.
  - LOGICVM intentionaliter secundo, id est, quatenus res, vt habent rationem prędicati & subiecti complectitur.
- IN ILLO ALIQVID PONITVR
  - PER SE, vt genera & species sibi subordinatæ.
  - PER ALTERVM, seu collateraliter, seu indirecte vt differentię.
  - REDVCTIVE vt PER ACCIDENS vt-
    - MOTVS ad prædicamentum sui termini ad quem.
    - PRIVATIO AD HABITVM.
    - IMPERFECTVM AD PERFECTVM.
    - PRINCIPIVM AD PRINCIPIATVM
      - EXTRINSECVM, vt Deus, sed valde improprie.
      - INTRINSECVM, vt pũctum aut vnitas.

PRÆDICATIO

- NATVRALIS quę rei naturę conuenit, eaq; est, vel--
  - IDENTICA, in quo idem prędicatur de seipso, vt Sortes est Sortes; gladius est ensis; vestimentum.
  - DIRECTA, est in quâ id quod est quasi forma prædicatur de eo quod se habet illius comparatione, vt materia, vt cum animal enunciatur de homine: album de niue.
- NON NATVRALIS quę rei naturę non conuenit, eaque est vel--
  - CONTRA NATVRAM, seu INDIRECTA, in qua id quod subijcitur est veluti forma eius quod prędicatur, vt animal est homo, album est nix.
  - PRAETER NATVRAM, siue per ACCIDENS, cum videlicet nec id quod prędicatur est tanquam forma eius quod subijcitur, neque è contra, sed ambo sunt quasi formę vnius tertij, vt album est dulce, vel dulce est album.
- EXERCITA, est in qua verbum EST, genuinam naturamque retinet significationem, vt Iustitia est virtus.
- SIGNATA, est quę fit per hęc verba SIGNIFICO, PRAEDICOR, DICOR, AFFIRMOR, & similia secundarum intentionum verba, vel per verbum EST, loco ipsorum positum. *Ex Fontano.*

PRÆSENTIA

- SVMITVR PRO
  - RELATIONE, & sic est in Categoria ad aliquid.
  - FVNDAMENTO RELATIONIS, & sic est in Categoria VBI si sit prędentia localis, &c.
- COGNITIONIS, est quâ obiectum dicitur esse in potentia cognitiua quando actualiter cognoscitur, licet ab eo realiter distet.

INDI-

INDISTANTIAE, est quâ vnum non distat localiter ab alio.
LOCALIS, quæ est inter duo corpora existentia in locis, aut qualis est corporis locati ad locum.
SACRAMENTALIS, quomodo Corpus Christi Domini est præsens Sacramento Eucharistiæ.

PRÆTERITVM { FORMALITER, est ipsa præteritio. / DENOMINATIVE, est res quæ præterit.

PRÆTER NATVRAM, id est naturali inclinatione, nec inclinante, nec repugnante. Et sic animæ præter naturam est viuere extra corpus.

PRIMO DIVERSA, sunt illa quæ nihil idem includunt, & quæ in nullo conueniunt, seu QVAE primo diuidunt genus generalissimum tanquam species immediatæ, vt substantia & accidens, tametsi *Scotus* & eius sequaces paulo strictius ea accipiant.

PRIMVM aliquid dicitur, vel quia est { ANTE ALIVD, id est, PER RELATIONEM quam habet ad aliud { SIMPLICITER, vt Deus. / IN GENERE, vt substantia. } / AB IPSO ALIVD, id est, PRO RELATIONE quam alia habent ad primum.

PRINCIPIVM { FORMALITER est relatio principij ad principiatum. / DENOMINATIVE est res cui relatio principij aduenit. } DICITVR { EX QVO { QVOD CVMQVE INITIVM SVMIT. sic punctum est principium lineæ, & vnitas numeri. / INCIPIT MOTVS, sic Priuatio est principium generationis. / FACILIVS incipit motus, vt siccitas ligni, respectu combustionis. / INEXISTENTE aliquid fit. Et sic materia & forma sunt principia. / ALIQVID fit tanquam ex parte quantitatiua quod est commune fundamentum aliorum. Et hoc modo cor dicitur principium animalis. } / VNDE MOTVS, & sic efficiens dicitur principium motus & mutationis. / QVOD PRIMO COGNOSCITVR, & per quod alia cognoscuntur, & sic dicitur de principio doctrinæ.

PRIMVM primitate { CAVSALITATIS, sic finis est primus primitate causalitatis: est enim prima causa absolute qua substracta cęteræ oriantur. / PRAEDICATIONIS, vt forma & priuatio in genere sumpta quę analogice reperiuntur cum in substantia tum in accidentibus: & sic forma & priuatio sunt communia omnibus mutationibus substantialibus & accidentalibus.

CONSTITVTIONIS, seu COMPOSITIONIS, seu ESSE ex quo res constant, sic sola materia & forma sunt principia.

TRANSMVTATIONIS, seu GENERATIONIS, seu IN FIERI, sic sunt tria principia, materia, forma & priuatio.

CONSTITVTIVVM, idem est cum principio constitutionis.

DISTINCTIVVM, quo aliquid distinguitur ab alio. In creaturis idem est principium distinctiuum, & constitutiuum, cum per idem vnumquodque distinguatur per quod constituitur: In diuinis tamen multi dubitant, cum prima persona constituatur in esse Patris per generationem actiuam, non autem per eam formaliter distinguatur à Spiritu Sancto, sed per spirationem actiuam.

PRINCIPIVM

IMMEDIATVM GENERATIONIS { QVOD, est generans. / QVO { PRIMARIVM, vt est forma substantialis generantis. / SECVNDARIVM, vt est forma accidentalis in generante.

ACTIVVM { QVOD, seu PRINCIPALE, est cui principaliter tribuitur actio, quale est compositum ipsum, seu suppositum. / PER QVOD, seu DIRECTIVVM, est per quod dirigitur principale agens in sua actione, sic forma substantialis rei est principium per QVOD. / QVO, seu INSTRVMENTALE, est ratio instrumentalis quâ agens agit, sic formæ accidentales sunt principia QVIBVS, seu instrumenta substantiæ.

PASSIVVM est, vel { MATERIA IPSA. / DISPOSITIONES PRAEVIAE IN MATERIA.

ESSENDI, vt materia & forma.

FIENDI, vt priuatio & materia & forma.

COGNOSCENDI, sicut AXIOMATA, seu DIGNITATES, & vniuersaliter principia respectu conclusionum.

PER ACCIDENS per se { PVRE, vt musicum esse respectu ædificij. / NON PVRE, est quod in aliquo sensu potest esse principium PER SE, vt priuatio quatenus est coniuncta materiæ, quatenus vero secundum se consideratur est principium per accidens.

PER MODVM { SVBIECTI, sicut materia. / ORIGINIS, seu TERMINI à QVO, sicut priuatio.

GENERATIONIS, seu PRODVCTIONIS.

PERFECTIONIS, sic substantia est prior accidente.

ADAE-

PRIORITAS seu PRIMITAS

- ADAEQVATIONIS, vt loquitur *Scotus*, seu CONVERTIBILITATIS, sic illud est prius quod adæquat aliud secundum totum ambitum sui, & illud est posterius quod non adæquat. Hæc autem prioritas est vel
  - EXTENSIVA, vt animal respectu hominis, quatenus est totum vniuersale.
  - INTENSIVA, vt homo quatenus est totum essentiale, & componitur ex animali & rationali; sic enim cohibet totam essentiam animalis & amplius.
- IMMEDIATIONIS, seu PRAECISIONIS, est quando aliquid immediatius inest alicui quam aliud, vt albedo immediatius inhæret superficiei, quàm parieti, ideo superficies erit subiectum albedinis primum, prioritate Immediationis.
- PRINCIPALITATIS, sic suppositа principalius agunt quia agunt VT QVOD, quam formæ, seu rationes agendi, quia agunt tantum VT QVO.
- LOCI, seu SITVS, seu LOCABILITATIS, vt loquitur *Arimineñsis*, sic ignis est prior aëre: quia propinquior primo loco, nimirum circumferentiæ cœli.
- MOTVS, quâ illud est prius, quod est propinquius primo mouenti.
- ORDINIS, in
  - NATVRALIBVS, sicut superiora sunt priora inferioribus: dextrum sinistro, anterius posteriore.
  - POLITICIS, sic dux prior est milite: & qui propinquior est Regi prior est remotiore.
  - ARTIFICIALIBVS, sic fundamentum est prius tecto.
- COGNITIONIS, seu IN DISCIPLINIS, sic partes definitionis sunt priores definito: principia conclusione.
- DEFINITIONIS, cuius definitio prærequiritur ad definitionem alterius, sic substantia est prior accidente.
- NATVRAE, secundum causalitatem; sic causa est prior effectu. Hic est primus modus prioritatis naturæ, quem posuit Aristoteles in Postprædicamentis.
- CONSEQVENTIAE, seu COMMVNITATIS, à quo non conuertitur subsistendi consecutio, vt vnum est prius duobus: & hic est secundus modus prioritatis naturæ quem posuit Aristoteles in Postprædicamentis.
- SECVNDVM CAVSAM
  - EFFICIENTEM, seu PRIORITAS potentiæ actiuæ seu PRINCIPII ACTIVI, seu CAVSALITATIS, EFFECTIVAE, seu EFFICIENTIAE.
  - MATERIALEM, seu EX GENERE CAVSAE MATERIALIS. Et hoc modo imperfectiora sunt priora perfectis.
  - EXEMPLAREM, seu SECVNDVM FORMAM.
  - FINALEM, à qua sic aliæ causæ dependent, vt hæc sublatæ desinant influere & operari.
- EMINENTIAE, vt vult *Bassolis*, seu NOBILITATIS, seu EXCELLENTIAE, seu DIGNITATIS, sic ea quæ sunt nobiliora sunt priora.
- INDEPENDENTIAE, sic illa sunt priora à quibus alia dependent, ipsa autem non dependent ab illis.
- ORIGINIS, si proprie accipiatur distinguitur à prioritate temporis & naturæ quia latiùs patet, cum reperiatur in diuinis, in quibus nulla est prioritas, neque naturæ, neque temporis, neque durationis.
- DVRATIONIS, latius patet quam temporis prioritas, si proprie accipiatur, eo quod communis sit cum æternitate, tum æuo, tum tempori.

TERMINI à QVO, seu PRIVATIONIS à quo progreditur generatio.
ATTRIBVTIONIS, vt vult *Ariminensis*, seu PRAEDICATIONIS, sic genera superiora sunt priora inferioribus.
POTENTIAE, sic ea quæ sunt imperfectiora sunt priora.
ACTVS, sic ea quæ propius accedunt ad actum & perfectionem sunt priora.
RADICATIONIS, sic cor est primum membrum corporis humani, quia est id quod primo generatur, & in quod cetera membra radicantur.
CONSILII, seu à CONSILIO, seu AB INSTITVTO, reperitur in his quæ non sunt priora ex natura, sed ab institutione humana.
VIRTVTIS, secundum quam inter obiecta intellectus illud est prius prioritate virtutis, virtute cuius cætera omnia cognoscuntur.
INTENTIONIS, sic finis est prior ijs quæ sunt ad finem,
EXECVTIONIS, sic media sunt priora fine.
NVMERI, sic vnum est prius duobus.

IN { ESSENDO. / FIENDO. / COGNOSCENDO.

IN QVO, seu PRAECESSIONIS.
EX QVO, est quâ aliquid est ab alio originaliter. *Ex Aureolo*, qui non aliter explicat hanc distinctionem.

SVMITVR PRO { ALTERA PARTE contrarietatis quæ est minoris perfectionis, & sic nigrum est priuatio albi. / FORMA { TENDENTE ad non esse, & sic forma quæ corrumpitur est priuatio formæ generandæ. / DIMINVTA, tendente ad vlteriorem perfectionem. } / CAECITAS vnius cum aptitudine ad illud, & sic cæcitas est priuatio visus.

PRIVATIO { INPRIVARI, seu FIERI, seu COMMIXTA cum habitu, quæ non totaliter remouet habitum, sed est via ad eius corruptionem, sicut ægritudo est priuatio sanitatis, & ab ista datur regressus ad habitum. / INPRIVATO ESSE, seu PRIVATIO SIMPLICITER, quæ totaliter corrumpit habitum, multiplex est, quædam quæ { HABET IMMEDIATVM ordinem ad subiectū, sicut se habent tenebræ ad aërem. / NON HABET ORDINEM IMMEDIATVM ad subiectum nisi mediante alio, eo quod habitus ei cōueniat per se, priuatio vero tantum per accidens, sic sunt cæcitas & mors. }

PROCESSVS { COMPOSITIVVS à causa ad effectum, & dicitur demonstratio διότι, seu potissima, seu propter quid. / RESOLVTIVVS ab effectu ad causam, & dicitur demonstratio ὅτι, seu QVIA.

PROPRIE

PROPRIE est habitudo inter duas quantitates continuas siue discretas, sed transfertur tamen ad alia, vt ad substantiam, qualitatem, actionem, & alia multa, vt videre licet in speciebus allatis. PROPORTIONALITAS autem est habitudo duarum proportionum inter se: Ideo dicitur proportio proportionum.

ASSIMILATIONIS, quando extrema proportionabilia habent aliquam assimilationem.

AEQVALITATIS, quando extrema habent æqualitatem.

PERFECTIONIS, quæ aliquoties sumpta adæquat aliud.

COMMENSVRATIONIS, seu MOVENTIS ad motum, seu mobile.

COGNITIONIS ad COGNITVM, qualis est inter species abstractas à phantasmatibus ad substantias separatas.

ATTINGENTIAE, qualis reperitur inter actum & potentiam, finitum & infinitum.

AGENTES & PASSI, est inter omnia illa quæ aliquo modo agunt & patiuntur.

TOLLIT simul habitum & potentiam à qua nullus datur regressus.

TOLLIT habitum solum, non autem potentiam, cui ille insidet, & ab hac datur tantum regressus; sic tenebræ lumen quidem aëris tollunt, non autem potentiam recipiendi, seu diaphaneitatem: sic licet morte hominis facultates omnes corporeæ depereant & euanescant, non tamen potentia ad illas. Vnde animæ in corpus regressus possibilis: quâ ratione detegitur radix resurrectionis ex parte rei contra philosophos veteres, nec excluditur vis diuina.

PROPORTIO.

HABITVDINIS

NATVRALIS, ORDINIS, qualis est inter obiectum & potentiam, & generaliter, inter agens & passum, quatenus agens aptum est agere, & passum aptum est pati, secundum potentiam & vires naturales.

OBEDIENTIALIS, quæ oritur ex potentia obedientiali creaturarum, respectu omnipotentiæ Dei, quæ ex rebus potest facere quæcumq; voluerit, & eas eleuare ad quoscunque effectus supernaturales, modo non inuoluant contradictionem, ideóque hæc proportio non oritur ex principijs naturalibus rei, sed ex dicta potentia obedientiali. Et aliter ab alijs dicitur NON REPVGNANTIAE seu ACCOMMODATIONIS, quia nimirum aliqui existimant potentiam obedientialem nihil aliud formaliter dicere quam non repugnantiam ad tales vel tales effectus. Talis autem proportio est inter finitum & infinitum, inter naturam humanam & diuinam in Christo.

ARITHMETICA consistit in æqualitate excessus & defectus, vt sex æqualiter superant tria, & superantur à nouem.

GEOMETRICA consistit in æqualitate proportionum: vt sicut se habent 8. ad 4. sic 12. ad 6.

IMMEDIATA IMMEDIATIONE.

- CAVSAE, seu SECVNDVM SE & RATIONE sui PRAEDICATI, est illa quæ non habet aliam propositionem per quam à priori possit demonstrari prædicatum inesse subiecto, seu est illa inter cuius prædicatum & subiectum nulla mediat causa per quam demonstrari possit; quia prædicatur immediate, & non per causam inest subiecto.
- CONCLVSIONIS, est inter quam & conclusionem, nulla alia mediat per quam conclusio demonstretur, sicut ista, Homo est admiratiuus, est immediata respectu huius: Homo est risibilis, cum inter illam & hanc nulla alia intermediet: sic homo est rationalis: ergo capax disciplinæ.
- SVBIECTI, est in qua nullum aliud mediat subiectum per quod prædicatum conueniat huic subiecto de quo affirmatur, vt cum passio affirmatur de suo proprio & adæquato subiecto, sicut RISIBILITAS quæ nulli alij subiecto medio conuenit quam homini.

PROPOSITIO

- INSOLVBILIS seu REFLEXIVA, seu INEXTRICABILIS, est quę assertiue significat se esse falsam, vt hæc: DICO ME NIHIL DICERE: & posito quod omnes propositiones essent falsæ, tum hæc propositio, Omnis propositio est falsa, esset insolubilis. *Hæc Dominicus à Soto*, dilemmaticam seu argumentum cornutum, sed improprie appellat. Eius autem species sunt istæ.
  - SE FALSIFICANS.
  - SE IMPOSSIBILITANS.
  - DESTRVENS SVAM
    - NECESSITATEM.
    - CONTINGENTIAM.
- OFFICIALIS, est cuius dictum vel oratio determinatur aliquo termino modali, vel aliquo concernente actum mentis: vt si quis ita dicat, stellæ sunt pares vt mihi videtur, aut quid simile.
- PRAEIACENS est, quæ ante modalis fuit, sed amotæ sunt notæ quæ modalem constituerant. *Ex Fontano.*
- CATEGORICA, seu SIMPLEX est, quæ habet subiectum & copulam, tanquam partes principales, vt hæc, homo est animal.
- HYPOTHETICA, seu CONIVNCTA est, in qua sunt plures categoricæ coniunctæ, per notam coniunctionis, vt, si curris moueris,
- DE INESSE seu ABSOLVTA, est illa in qua prædicatum sine vllo modo, seu sine appositione alicuius termini dicitur conuenire subiecto: vt homo est albus, dicitur de inesse, quia est de simplici inhærentia prædicati ad subiectum. Et est vel de
  - SECVNDO ADIACENTE, vt homo est.
  - TERTIO ADIACENTE, vt homo est albus.
  - VERBO ADIECTIVO, vt homo ambulat.

MODA-

MODALIS, eſt quæ modificatur aliquo ex ſex illis modis qui præcipuè conſiderantur à Logico, nempe contingens, poſſibile, neceſſarium, impoſſibile, verum & falſum. Quamquam Ariſtoteles tantum mentionem faciat priorum quatuor. Igitur hæc propoſitio eſt modalis, Poſſibile eſt hominem currere, neceſſe eſt ſolem oriri, & ejuſmodi propoſitiones habent duas partes: quarum altera appellatur MODVS: & hic eſt, EST POSSIBILE, & altera dicitur DICTVM, quarum vſus eſt vt negatio modi efficiat propoſitionem contradictoriam, non autem negatio dicti: Ideo ex Ariſtotele iſta ſunt contradicentia: Poſſibile eſt Petrum currere: & poſſibile eſt Petrum non currere, & ſic de alijs.

DE EXTREMO CONIVNCTO, eſt, vt Ioannes Grammaticus doctus.

EXPONIBILIS, eſt quæ ratione alicujus termini, obſcurum habet ſenſum, explicabilem tamen per alias clariores, cujus ſpecies vide apud Summuliſtas.

DICITVR ESSE PER ACCIDENS.
- METAPHYSICE, ſic omnis propoſitio eſt per accidens, cujus prædicatum eſt extra rationem formalem & definitionem ſubiecti: Ideóque ſecundum hanc conſiderationem hæc eſt per accidens: Homo eſt riſibilis.
- LOGICE, cujus prædicatum non habet naturam ſubiecti pro cauſa neceſſaria & immutabili: ſic hęc eſt per accidẽs, homo eſt albus: Non autem iſta, homo eſt riſibilis, ſed eſt per ſe ſecundo modo.

PVNCTVS
- TERMINVS CONTINVANS EST QVODDAM INDIVISIBILE
  - VLTRA quod nihil eſt de illa linea.
  - EXISTENS, inter duas partes lineę, ſibi inuicẽ continuas ſine diſtãtia medij, quod partes magnitudinis inter ſe cõnectit, ex qua coniunctione oritur continuitas magnitudinis.
  - A QVO LINEA INITIVM SVMIT.
- INITIANS

Q

QVALITAS
- SYMBOLIZANS, ſecundum quam elementa dicuntur Symbolizantia: ſicut ignis & aër in calore, terra & ignis in ſiccitate, aqua & aër in humiditate.
- NON SYMBOLIZANS, ſicut eſt calor reſpectu terræ & ignis, in quo nimirum non ſymbolizant, & ſic de alijs.

VNI-

VNIFORMIS est illa, cuius omnes gradus sunt æqualiter intensi per totam superficiem.

DIFFORMIS est, cuius non omnes gradus sunt æqualiter per totam superficiem intensi, vt calor cuius vna medietas sit vt quatuor, & altera vt sex. Duplex autem est.

- VNIFORMITER DIFFORMIS, cuius quilibet gradus intrinsecus tantum excedit præcise inferiorem, quantum exceditur à superiori æqualiter distante, vt lux in aëre distans duobus pedibus à luminoso, tantum superat in intensione lumen tribus pedibus ab agente distans, quantum ipsum superatur à lumine vno solum pede distante ab agente.
- DIFFORMITER DIFFORMIS EST, cuius non quilibet gradus intrinsecus tantum excedit inferiorem quantum exceditur à superiori æqualiter distante: hoc patet in igne cuius effectus pro ratione partium subiecti patientis, & actiuitatis accrescentis, vel decrescentis intensior aut remissior est.

GENERATVR, vel
- à SIMILI SIBI, vt calor à calore.
- PER VIAM SEQVELAE, sic multæ qualitates sunt in mixtis, quæ sequuntur mixtionem quatuor primarum qualitatum.

QVANTITAS
- PROPRIA, seu MOLIS, seu DIMENSIVA, quæ consistit in extensione & proprie est in genere quantitatis, ideóque dicitur QVANTITAS PRAEDICAMENTALIS. Estque
  - DISCRETA, seu MVLTITVDINIS, seu ARITMETICA.
  - CONTINVA
    - DVRATIONIS, seu SVCCESSIVA vt tempus, iuxta quam dicitur esse mẽsura omnium corruptibilium & generabilium.
    - EXTENSIONIS, seu EXTENSIVA, seu PERMANENS est magnitudinis extensæ. Et hæc diuiditur in lineam, superficiem & corpus.
- IMPROPRIA, seu TRANSCENDENTALIS, quæ consistit in perfectione essentiali, vel accidentali vniuscuiusque rei secundum quas res dicuntur esse æquales vel inæquales per analogiam ad quantitatem. Estque vel
  - PERFECTIONIS, seu INTENSIVA, quæ respicit esse rei.
  - VIRTVTIS, seu VIGORIS, quæ respicit agere; sic dicimus Deum esse infinitæ virtutis in agendo, & creaturas esse finitæ & limitatæ.

IN-

IN TERMINATA, seu SIMPLEX, seu IN POTENTIA, quam *Averroes*, & alij dixerunt esse adnexam materiæ tanquam quid ei coæuum, est trina dimensio in genere quantitatis secundum se considerata, quatenus expers est omnis termini. Aliud enim est esse quantitatis: aliud terminus illius. Quod ex eo patet quod aer aut quodlibet aliud corpus potest varijs figuris & terminis circumscribi manente semper eadem quantitate secundum essentiã. Terminus igitur quantitatis differt à quantitate sicut accidens à subiecto.

TERMINATA, est quantitas quatenus actu terminatur aliquibus terminis, bipedali, tripedali, aut ejusmodi.

QVID
- NOMINIS, est quando ratio impositionis nominis tantum per etymologiam aut quid simile explicatur, vt si homo definiretur; esse id quod factum est ex humo, aut lapis, quod pedum læderet.
- REI, est ipsa definitio, seu RATIO ESSENTIALIS explicans essentiam rei, vt homo est animal rationale; lapis mixtum compositum ex quatuor elementis, durum, &c.

QVIDDITAS abstractum eius quod ab Aristotele multis in locis appellatur QVOD QVID ERAT ESSE REI, & sumitur aut pro
- NATVRA ET ESSENTIA REI, sic rationalitas est natura & quidditas hominis, ideo specialiter ponitur in definitione formæ: FORMA est quid quod erat esse rei.
- DEFINITIONE, explicante naturam & essentiam rei, vt animal rationale est quidditas hominis.

QVIDDITATIVVM
- ESSENTIATIVE, vt species infima.
- CONSTITVTIVE, vt materia & forma, genus & differentia.
- SPECIFICATIVE, vt differentia specifica quæ vltimo constituit rem in esse specifico.
- INDICATIVE, seu vt SECVNDA INTENTIO, sicut definitio quæ indicat & explicat essentiam rei.
- PRAEDICATIVE, & APPROPRIATE, est illud quod prædicatur in QVID.
- CONSECVTIVE, vt passiones propriæ quæ consequuntur essentiam.
- REPRAESENTATIVE, vt species intelligibilis. Quia repræsentat intellectui possibili rei quidditatem latentem sub phantasmate. *Hæc Canonicus.*

QVIES
- SVMITVR vel pro
  - SOLA MOTVS priuatione
  - EXISTENTIA MOBILIS IN NATVRALI SEDE: Sic quies est finis & perfectio motus.
- NATVRALIS, ad quam forma naturaliter inclinatur.
- VIOLENTA, quam forma naturaliter abhorret.
- PRIVATIVA, est carentia motus cum aptitudine ad illum.
- POSITIVA, est dispositio apta nata immediate acquiri per motum: seu est forma realis acquisibilis per motum.

R

RATIO

- SVMITVR pro
  - IPSOMET INTELLECTV, & POTENTIA RATIONALI.
  - RATIOCINATIONE, seu DISCVRSV.
  - MODO METHODOQVE TRACTANDI.
  - DEFINITIONE.
  - NATVRA, & ESSENTIA REI.
  - CAVSA, seu EO QVOD aliquam rationē causæ habet, præcipue pro causa formali, aut eo quod habet quomodocumque rationem causæ formalis.
- SVPERIOR / INFERIOR — EST QVAE INTENDIT REBVS
  - AETERNIS.
  - TEMPORALIBVS.
- RATIOCINANS est intellectus quatenus actu ratiocinatur, vel CONCEPTVS FORMALIS, & respondet arti quæ est in mente artificis.
- RATIOCINATA, est cōceptus obiectiuus, seu quidditas in re expressa per definitionem, & respondet operi artefacto.

RATIONALE per

- ESSENTIAM, est intellectus.
- PARTICIPATIONEM, vt reliquæ potentiæ quæ possunt reduci ad appetitum
  - INTELLECTIVVM, qui dicitur VOLVNTAS, & hæc dicitur RATIONALIS, quia sequitur rationem.
  - SENSITIVVM qui appellatur SENSVALITAS, quique ideo dicitur RATIONALIS, quia est aptus regulari per rationem. Estque duplex.
    - IRASCIBILIS.
    - CONCVPISCIBILIS.

RATIONES, seu FORMAE CAVSALES RERVM.

- PRIMORDIALES, seu IDEALES, seu AETERNAE, sunt quæ fuerunt ab æterno in mente diuina.
- SEMINALES, sunt quædam habilitates, seu aptitudines à Deo inditæ rebus naturalibus ex quibus aptæ sunt causare naturales effectus secundum suas potentias actiuas & passiuas; ideóque omnes rationes seminales sunt naturales, licet non è contra.
- OBEDIENTIALES, seu POTENTIAE OBEDIENTIALES, sunt in creaturis respectu Dei tantum. Est enim in omni creatura potentia vt de ea fiat quicquid contradictionem non inuoluit.
- NATVRALES, sunt quæcumque potentiæ, reducibiles ad actum naturaliter & Virtutis agentis naturalis quantum ad effectum & quantum ad modum.

EST

REALITAS

EST DIMINVTIVVM DICTVM À RE. Et distinguitur à *Scotistis*, qui primi huius vocis inuentores fuere, à re: Quod res sit id quod per se potest existere, aut quod habet essentiam aliquam realem plenam & non sit pars rei. REALITAS autem sit aliquid minus re, Ideóque ponunt in vnaquaque re multas realitates, quas alio nomine appellant FORMALITATES, vt in homine sunt realitates esse substantiæ, et viuentis, & animalitas: & vltima denique realitas per quam constituitur in esse hominis tanquam per differentiam vltimam, & ea est rationalitas.

SVBIECTIVA, est qua aliquid est diuisibile per differentias formales, vt animal per rationale.

OBIECTIVA, est quæ non est sic contrahibilis per differentias, sed quæ potest obijci intellectui.

RECIPROCATIO.

PROPRIARVM PASSIONVM, est secundum potentiam, vt quicquid est homo, est risibile & è conuerso.

RELATIVORVM, est secundum actum & dependentiam, vt pater est filij pater, & filius est patris filius.

RELATIO

SECVNDVM

ESSE, seu RELATIO proprie, seu SINPLICITER

AEQVIPARANTIAE, seu AEQVALIS COMPARATIONIS, vt æquale, simile, inæquale.

DISQVIPARANTIAE, seu INAEQVALIS COMPARATIONIS, estque

SVPERPOSITIONIS, seu MAIORIS COMPARATIONIS, seu SVPERABVNDANTIAE, seu PRAECESSIONIS, vt pater, Dominus, magister & cætera quæ sunt digniora ijs ad quæ referuntur.

SVPPOSITIONIS seu MINORIS COMPARATIONIS, vt filius, seruus, discipulus, & alia omnia minus digna ijs ad quæ referuntur.

DICI, seu IMPROPRIE, seu RATIONIS, est qua aliquid secundum naturam suam non ad aliquid aliud refertur, sed tantum secundum rationem. Ideoque huiusmodi non pertinent ad prædicamentum RELATIONIS, sic caput dicitur esse capitati caput, sic membrum, manus, pes, & eiusmodi.

PRAEDICAMENTALIS, reperitur tantum in Categoria Relatorum, nec transgreditur illius limites.

TRANSCENDENTALIS, est qua aliqua nihil aliud essentialiter sunt, quam ipsi respectus ad suos terminos, & in hoc essentialiter differunt relata transcendentalia à prædicamentalibus, eo quod prædicamentalis relatio est accidens alicuius rei ei superueniens de nouo, cum res illa essentialiter aliud sit quam ipsa relatio: vt in patre est substantia, seu natura humana cui superadditur relatio paternitatis, & sic de alijs. Transcendentalis autem est, ipsa essentia rei, ita vt in relatis transcendentalibus non reperiantur duæ res, natura scilicet & relatio superueniens, sed ipsa sola natura rei formaliter ad aliud tanquam ad terminum refertur. Et talis relatio est actus & potentiæ, materiæ & formæ, potentiæ & obiecti.

FVNDATVR in
- VNITATE, secundum quam aliqua sunt eadem in natura vel forma & eius species sunt Relationes.
- MVLTITVDINE, secundum quam aliqua sunt diuisa in natura aut forma, cuius species sunt Relationes.
  - DIVERSITATIS, seu DISTINCTIONIS.
  - INAEQVALITATIS.
  - DISSIMILITVDINIS.
  - DISTANTIAE.

IDENTITATIS, quæ non est realis.
AEQVALITATIS.
SIMILITVDINIS.
PROPINQVITATIS.

ACTIONE, & PASSIONE, per quas non tantum intelligit Aristoteles actiones & passiones proprie & stricte dictas: sed etiam causalitatem illam quæ intercedit inter materiam & formam. Item respectum illum qui fundatur in principio actiuo ad subiectum passiuum antequam detur actio. Et ad hoc genus possumus reducere relationem dependentiæ quæ est in natura humana ad suppositum diuinum.

MENSVRA, quâ vnum Relatorum est mensura aut quasi mensura & exemplar correlatiui sui, & talis relatio reperitur inter scientiam & scibile, visum & visibile, intellectum & intelligibile. Quam relationem Aristoteles docet non esse mutuam, eo quod scientia, visus, intellectus, relatione reali referantur ad scibile, visibile & intelligibile; Ista autem non ideo sunt relata quia ad aliud referuntur, sed quia alia ad se referuntur.

A
- NATVRA.
- FORTVNA.

AB
- ARTE.
- ANIMA *Ex Damasceno.*

MVTVA, vt Patris ad Filium.
NON MVTVA, vt scientiæ ad scibile.

INTRINSECVS ADVENIENS, est quæ posito fundamento & termino necessario resultat, vt posita albedine in duobus parietibus necessario resultat relatio similitudinis. Et huiusmodi relationes existimauit *Scotus*, non differre realiter à fundamento.

EXTRINSECVS ADVENIENS, est quæ posito fundamento & termino non necessario resultat, sicut posito igne & ligno, nõ necessario exurgit relatio combustiui & combustibilis, nisi approximentur & adsint alia requisita. Ideóque huiusmodi relationes existimant ijdem Scotistæ differre.

ferre realiter à fundamento, eo quod vnum possit existere sine altero. Sed sciendum est illos non accipere fundamentum proximum sed remotum. Ideóque non id mirum esse, si posito fundamento relationis & termino non inde resultet relatio. Impossibile autem est vt positis termino & fundamento proximo, non inde exoriatur relatio, vt in dato exemplo, actio est proximum fundamentum, quam alij appellant tantum rationem fundandi quæ intermediat inter ignem & lignum, posita autem actione necesse est oriri statim relationem combustiui & combustibilis inter ignem & lignum.

RES
- DICITVR vel à
  - RATVS, TA, TVM, & sic idem est quod firmum: vnde illa entia tantummodo res dici possunt quæ habent entitatem firmam & realem, Cuiusmodi sunt entia realia, vt lapis, homo, &c.
  - REOR RERIS, per quod importatur respectus ad actum Intellectus: Et sic res dicitur non tantum de entibus realibus, sed etiam de ijs quæ habent esse in intellectu, quales sunt secundæ intentiones & vniuersalia.
- POTEST
  - IN POTENTIA TANTVM, & sic rosa generanda dicitur esse, quia est in potentia passiua materiæ, & reliquarum causarum.
  - IN ACTV COMPLETO, vt Sortes actu existere.
  - FVNDAMENTALITER, & sic vniuersalia nullo intellectu cogitante sunt, quia fundamentum vniuersalitatis est in ipsa natura, licet relatio superaddita, aut id quod est in eo secundæ intentionis, non sit à parte rei, neque in natura, sed in intellectu.
- INCIPIT per
  - PRIMVM sui ESSE, seu INTRINSECE, vt substantiæ, & omnia quæ fiunt in instanti.
  - VLTIMVM sui NON ESSE, seu EXTRINSECE, vt motus, & omnia quæ fiunt cum successione.
- DESINIT per
  - PRIMVM SVI NON ESSE, seu EXTRINSECE, vt substantiæ & motus.
  - VLTIMVM SVI ESSE, seu INTRINSECE, vt indiuisibilia rerum successiuarum momenta, & mutatum esse.

NEGATIVA, consistit in sola incapacitate subiecti ad recipiendam formam, quomodo corpus cœleste dicitur resistere calori ignis cuius est incapax.

PRIVATIVA, seu PASSIVA, est quâ subiectum, tametsi sit aptum ad recipiendam formam ab agente, ei tamen aut neutiquam aut ægrè cedit, & eius actionem remoratur, verum sine vlla actione, vt cum nauis trahere conanti, immota obsistit, & saxum præ durum frangere nitenti.

CONTRARIA, est quâ quidpiam actione sua cum aduersario congreditur, eiusque vim contrapugnando quoad potest, debilitat, vt cum igni resistit aqua per frigiditatem, eius calorem remittendo actiuitatemque retardando.

MOTVS, aut est ex { MOBILI. MEDIO. VTROQVE.

S

SCIBILE { PROPINQVVM, est conclusio quæ demonstratione cognoscitur. REMOTVM, est ipsa res quam tegit conclusio scibilis.

SCIENTIA { SVMITVR, pro { COGNITIONE CERTA, infallibili ex principijs veris, primis immediatis, & per se notis, & sic proprie & in rigore accipitur. OMNI COGNITIONE INFALLIBILI, & certa, quæcumque ea sit causata ex principijs certis, licet non demonstratiuis.

PERFECTA { IN GENERE, est per quam res cognoscitur secundum aliquam determinatam rationem, vt animal, quatenus rationale, aut homo quatenus est risibilis.

IMPERFECTA { SIMPLICITER, est per quam res cognoscitur secundum omnem rationem, vt si cognoscitur animal quatenus est animatum, substantia, corpus, & eiusmodi.

SVBALTERNANS, quæ procedit ex principijs per se notis, quæ in scientia superiore non demonstrantur.

SVBALTERNATA, quæ procedit ex principijs per se notis, sed in scientia superiori, seu subalternante demonstratis: Ideoque scientia alteri potest subalternari. Vel ratione { FINIS, in quantum finis vnius scientiæ ordinatur ad finem alterius: sic omnis scientia practica subalternatur politicæ, sic equestris militari. SVBIECTI, vt cum subiectum inferioris scientiæ se habet ad subiectum superioris tanquam eius species, vel aliquo modo inferius & contrahens illud, & contingit hoc duobus modis { DIRECTE, & PER SE, sicut homo est inferior animali & omnia

PRIN-

PRINCIPIORVM, vt quando principia vnius scientiæ innotescunt ex principijs alterius, sic medicina subalternatur physicæ. Et ex sententia D. Thomæ, Theologia scientiæ Dei & beatorum.

MODI ARGVMENTANDI, sic omnes scientiæ subalternantur Logicæ vt vult *Gratia Dei*.

MODI, quia vna dicit QVIA tantum, & alia PROPTER QVID de eadem conclusione: sic scientia de animalibus quæ tractatur ab Aristot. posset dici subordinari scientiæ de partibus animalium ejusdem, quia in hac datur ratio propter quam animalia has & illas habent partes, in illa quod has & illas habeant.

entia creata sub ente.

INDIRECTE, & PER ACCIDENS, sic perspectiua subalternatur Geometriæ, quia linea non includit visualitatem per se.

DIALECTICA, seu RATIONALIS, est quæ modum recte differendi & argumentandi docet. Ideóque omnibus alijs scientijs inseruit.

MORALIS, est quæ circa virtutes & actus humanos versatur, quæ sola à Socrate, Platone, & ab omni Stoicorum Schola PHILOSOPHIAE nomine per excellentiam cohonestata fuit.

METAPHYSICAM, quæ versatur circa ens cõmunissimè sumptum, complectiturque totam latitudinem entis vt ens est; & ab alijs scientijs distinguitur, eo quod abstrahat ab omni materia, cum sensibili, tum intelligibili.

NATVRALIS, est quæ late sumpto vocabulo extendit se ad. ——————

SVPERNATVRALIS, quæ proprie appellatur Theologia, agit de Deo, & rebus diuinis, quatenus reuelatæ sunt in scripturis.

PHYSICAM stricte sumpto vocabulo, in qua consideratur tantum corpus naturale, seu ens mobile & illius principia & passiones: distinguitur autem ab alijs scientijs: quia abstrahit à materia tantum singulari sensibili.

MATHEMATICAM, quæ abstrahit à materia sensibili singulari & communi. Estque vel

PVRA vt

GEOMETRIA quæ versatur circa magnitudinẽ quam abstrahit ab omni materia sensibili, sed non intelligibili.

ARITHMETICA, quæ versatur circa mundũ quem abstrahit ab omni materia sensibili & intelligibili, vt docet Ari. 2. Phys.

MIXTA vt perspectiua, & musica.

SIM-

- SIMPLICIS INTELLIGENTIAE, est cognitio rerum secundum essentiam & omnes earum modos, affectus & effectus possibiles, siue aliquando de facto existant, siue non.
- PRACTICA, quae est cognitio vel conceptus rei à Deo faciendae, non differt in intrinsecis à scientia simplicis intelligentiae respectu eiusdem objecti (quamvis alioquin illa latius pateat ex objecto, cum etiam sit de peccatis & caetera) sed tantum in intrinsecis, eo quod objectum eius sit actu faciendum: vel quod haec scientia sit actu directura operationem diuinam: aut quod primum est, quod haec scientia superaddat determinationem voluntatis diuinae quâ conceptus rei, ex scientia simplicis intelligentiae determinatur ad opus, (quia Deus vult eam creare) & fit conceptus rei faciendae cum ante esset conceptus rei possibilis tantum indifferentis ad fieri. Quia verò voluntas diuina determinans scientiam simplicis intelligentiae, alia est aliâ specialior, prout opus specialius à Deo amatur, approbatur & intenditur aut procuratur, ideo scientia practica rerum, quas Deus ita specialiter approbat & intendit, specialiter vocatur scientia approbationis.
- DEI
  - VISIONIS, seu INTUITIVA, quâ Deus res videt in certa differentia temporis.
    - ABSOLVTA, quâ videt res existentes vel quae existent. Haec autem est triplex secundum varium effectum voluntatis diuinae ad rem visam
      - APPROBATIONIS, quae est scientia eorum quae Deus videt & approbat, vt iustos & eorum opera.
      - REPROBATIONIS POSITIVAE quâ dicitur nescire & ignorare quae reprobat, vt peccata & peccatores.
      - REPROBATIONIS NEGATIVAE, est eorum ad quae quasi indifferenter se habet, quod ea neque specialiter probet neque improbet, vt actus indifferentes.
    - CONDITIONALIS, est eorum quae quauis conditione posita de facto existerent, siue illa conditio à parte rei ponenda sit vel non.

Comparantur vero hae scientiae inter se hoc modo: prima & secunda scientia sunt Abstractiuae, tertia intuitiua. Secundo, tertia est pure speculatiua, prima & secunda etiam practicae. Sed scientia simplicis intelligentiae in actu primo, vel remotiore: altera vero in actu secundo & propinquiore. Vnde haec sola est causa rerum proximè & propriè. Tertio scientia simplicis Intelligentiae & scientia conditionalis sunt Deo omnino naturales & necessariae, caeterae liberae, quatenus includunt vel supponunt liberam determinationem Dei circa creationem mundi & creaturarum.

NATV-

NATVRALIS, ſeu NECESSARIA, eſt illa per quam ita cognoſcit, vt non potuerit aliter intelligere, v. g. illa per quam cognoſcit & comprehendit propoſitiones æternæ veritatis, vt homo eſt animal rationale, & ejuſmodi.

LIBERA, eſt per quam ita intelligit, vt potuerit aliter intelligere. v. g. illa per quam nouit cras fore ſudum/tempus.

MEDIA, quâ cognoſcit quid acturum eſſet liberum arbitrium pro ſua innata libertate, ſi in hoc vel illo ordine aut circumſtantijs collocaretur: cum tamen poſſet ſi vellet reipſa facere oppoſitum. Iſta autem ſcientia non eſt in Deo ratione ſui arbitrij; ſed ſolum comparatione creati arbitrij. Eiuſque acerrimus aſſertor eſt *Molina*.

SENSIBILE

PROPRIVM, ſeu PER SE PRIMO, eſt in quod proprie & per ſe fertur ſenſus tanquam in obiectum ſuum, vt coloratum viſus: ſonus auditus reſpectu.

COMMVNE, ſeu PER SE SECVNDO, eſt quod nõ vno, ſed multis percipitur ſenſibus: Cujuſmodi ſunt iſta.

- REMOTIO, DISTANTIA, & SITVS.
- CORPOREITAS.
- FIGVRA.
- MAGNITVDO.
- CONTINVITAS.
- DISCRETIO.
- NVMERVS.
- MOTVS.
- QVIES.
- ASPERITAS.
- LENITAS.
- RARITAS.
- DIAPHANEITAS.
- SPISSITVDO.
- SOLIDITAS.
- PVLCHRITVDO.
- TVRPITVDO.
- SIMILITVDO.
- DISSIMILITVDO, ſeu DIVERSITAS,

& ſi quæ aliæ ſunt reducuntur ad illas, vt curuitas & rectitudo ad figuram. Multitudo & paucitas ad numerum. Ariſtoteles autem quinq; tantum ponit ſenſibilia communia, ſcilicet magnitudinẽ, figuram, numerum, motum, & quietem; quia ſolum iſta ſunt fundamenta ſenſibilium propriorum. Omnia autem alia reducuntur ad iſta; ſicut ſitus & diſtantia reducuntur ad magnitudinem, aſperitas & lenitas ad figuram.

PER ACCIDENS, eſt quod non per ſe mouet ſenſum, ſed ea tantum ratione ſentiri dicitur quâ eſt conjunctum cum eo quod per ſe cadit ſub ſenſum, vt ſubſtantia.

ELICITIVE, eſt quod eſt natum aptum ſentire, ſeu elicere ſenſationem. Et hoc modo animal eſt ſenſibile.

REPRAESENTATIVE, vt ſpecies obiecti.

OBIECTIVE, eſt quod eſt obiectum ſenſus, ſic color eſt ſenſibilis, & quatuor primæ qualitates ſunt ſenſibiles.

SENSVS
- SVMITVR pro
  - SIGNIFICATIONE enunciationis aut orationis vnde diuiditur in sensum.
  - ANIMA SENSITIVA.
  - POTENTIA SINSITIVA quæ diuiditur in sensus
    - EXTERIORES quinque
    - INTERIORES totidem partem
      - APPREHENSIVAM.
      - APPETITIVAM.
  - ACTV seu OPERATIONE sensitiua quæ est actus vitalis & dicitur sensatio.
  - ORGANO SENSITIVO.
  - AGGREGATO ex
    - ANIMA, & potẽtia ORGANO, & anima.
    - POTENTIA, & ORGANO. *Hæc Paulus Venetus.*
- PROVT SVMITVR PRO POTENTIA SENSITIVA potest considerari tripliciter: vel quatenus
  - RECIPIT speciem ab obiecto, & sic dicitur ab Aristotele pati & species illa dicitur impressa.
  - INFORMATA specie, elicit actum sentiendi, & tunc dicitur formaliter sẽtire, & species ista est expressa.
  - EVNDEM actũ in se recipit, & sic se habet vt obiectũ.

COMPOSITVM, quando aliquid cum alio in enunciatione coniungitur, ita vt fiat vna enunciatio simplex: vt in hac propositione: possibile est sedentem currere, si cursus componatur cum sedente, falsa erit propositio: quia non potest simul & sedere & currere.

DIVISVM, cum aliquid ab alio separatur in enunciatione, ita vt non sit amplius vnus sensus, sed diuisus: vnde oriuntur quasi duæ enunciationes vt in data propositione, si cursus diuidatur à sessione, ita vt sit sensus eum qui sedet possibile esse currere, vera erit propositio. Et sic de alijs multis.

REDVPLICATIVVM, vt ignis quatenus est calidus calefacit, signa enim reduplicationis causam designant, propter quã attributum subiecto tribuitur aut ab eo remouetur.

SPECIFICATIVVM, vt ignis quatenus est ignis ascendit. In hoc sensu signa, quatenus, vt, & cetera, certam tantum exprimunt rationem siue conditionem sub qua alterum alteri tribuitur aut ab eo remouetur, non autem causam: sic cum dicimus hominem quatenus ægrotum sanari, indicamus sub qua ratione homini conueniat sanitatem recipere.

SIGNA
- REMEMORATIVA, sunt quæ præteritum aliquid in memoriam reducunt, vt Iris est signum diluuij, Genes. 6. Circumcisio Iustitiæ fidei.
- DEMONSTRATIVA, sunt quæ præsentia monstrant, vt fumus ignem.
- PROGNOSTICA, sunt quæ futura prænunciant.

MATV-

NATVRALIA, sunt quæ apud omnes idem significant, & suapte natura vim habent significandi aliquid.

DATA, seu EX INSTITVTO, seu AD PLACITVM, sunt quæ ex hominum voluntate significant.
- EX IMPOSITIONE vt voces & scripta.
- EX CONSVETVDINE, quo pacto ea quæ pro foribus appenduntur significant res venales, vt hedera vinum.

FORMALIA, sunt quæ causant cognitionem informando, aut in ratione principij, vt imagines & similitudines, seu species rerum quæ potentijs consignatæ ducunt in rerum notitiam.

INSTRVMENTALIA, sunt quæ cognita efficiunt alterius rei cognitionem.

PRACTICA, seu EFFICACIA, seu VT CAVSAE sunt quæ non solum significant rem, sed etiam eam causant, vt Sacramenta nouæ legis, & huiusmodi signa, sunt proprie causæ.

SPECVLATIVA sunt quæ rem tantum indicant, vt fumus ignem: & fragor arborum futuram tempestatem: & eiusmodi signa sunt effectus, non causę.

SIGNIFICATIO

TOTALITATIS, per modum partis, est quæ significat totum cum tamen habebeat nomen partis, sicut album significat albedinem & subiectum habens albedinem: & generaliter omnia accidentia in concreto significant & subiectum & accidens, & aggregatum ex subiecto & accidente.

CONCOMITANTIAE, est alicuius quod necessario comitatur illud cui nomen principaliter impositum fuit: sic homo significat risibile, & quodlibet subiectum suam passionem propriam.

CONTINENTIAE, est quando continetur aliquid in eo cui nomen imponitur. Et sic totum significat partem.

SIMILE

NATVRA per
- PARTICIPATIONEM, sic homo creatus est ad similitudinem Dei.
- ADAEQVATIONEM, sic Petrus participat natura humana secundum similitudinem adæquatam adequatione intensiua, licet non extensiua: sol autem participat natura solari, secundum adequationem extensiuam, quia in nullo alio reperitur quam in vno individuo.

QVALITATE
- CORPORALI, sic paries albus est similis niui albedine.
- INTENTIONALI, sic species intentionales similes sunt obiectis.
- FORMALI, sic sol similis est calori in ferro ignito.
- VIRTVALI, sic sol similis est in calore elementis excalefactis.

PROPORTIONE, quoad operationem & munera, vt nauta & auriga.
REPRAESENTATIONE, vt ſpecies & obiectum.
DEFINITIONE ſeu ESSENTIA, eſt quod habet eandem definitionem cum alio, vt veſtis cum indumento.

QVOAD
- GRADVM EFFICACITATEMQVE AGENDI, vt duo ignes pari coloris & ſiccitatis intenſione, & materia æque rara prædicti.
- QVALITATEM in ſpecie non tamen gradu, quicquid ſit de efficacitate in agendo, quo pacto ſe habent ignis & aqua tepida.
- GRADVM, non tamen agendi efficaciam ſeu vehementiam, vt duo corpora æque calida quorum alterum rarius ſit, alterum denſius.

SIMILITVDO
- in
  - ESSENDO, inter res eiuſdem generis.
  - REPRAESENTANDO, reperitur inter res genere diuerſas, ſic homo repræſentat Deum, ſpecies obiectum.
- PARTICIPATIONIS eiuſdem FORMAE, ſeu SIMILITVDO NATVRAE, SPECIFICA, ſeu VNIVOCATIONIS, ſeu RATIONIS, ſic Petrus & Sortes ſunt ſimiles.
- CONVENIENTIAE OMNIMODAE, ſolum reperitur in diuinis, vt vult *Brulefert.*
- IMITATIONIS, ſic extypa ſunt ſimilia prototypis.
- CONVENIENTIAE ORDINIS, vt exemplati ad exemplar, inter quæ oportet eſſe ordinem prioris & poſterioris: exemplar enim prius eſt natura exemplato.
- PROPORTIONIS, qualis eſt inter aurigam & nautam.
- AEQVALITATIS, eſt quæ reperitur in duabus ſpeciebus eiuſdem generis æque nobilibus.
- REPRAESENTATIONIS, eſt quæ reperitur inter cognoſcens & cognitum.
- FORMALIS, eſt quæ reperitur inter agens vniuocum & effectum vniuocum, ſicut eſt inter ſolem & ignem, quoniam vterque poteſt producere calorem, hic vt agens vniuocum, ille vt agens æquiuocum.
- INFORMATIVA per qualitatem.
  - CORPOREAM, ſeu REALEM, ſeu SENSIBILEM, vt per calorem
    - IMPRESSAM.
    - EXPRESSAM.
  - SENTENTIONALEM, ſeu SPIRITVALEM, ſeu PER SPECIEM.
    - SENSIBILEM.
    - INTELLIGIBILEM.
- OBIECTIVA, per repreſentationem obiectiuam, vt imago patris in tabula repræſentat patrem abſentem, propter ſimilitudinem quæ eſt inter patrem & imaginem ſuam.

QVOD

SIMPLEX SVMITVR PRO EO
- QVOD NON
  - EST COMPOSITVM, NEC COMPONIBILE: vt Deus.
  - HABET CONCEPTVM QVIDDITATIVVM & QVALITATIVVM, sic solummodo ens & passiones entis & differentiæ vltimæ, & modi intrinseci sunt entia simplicia.
  - EST COMPOSITVM, ex re & re, vt Angeli, anima, forma, materia & accidentia.
  - MIXTVM, sic elementa sunt corpora simplicia.
- QVOD EST
  - OMNINO VNVM, nec vllo modo plura.
  - INCOMPOSSIBILE ALTERI. *Hæc Syrectus.*

SIMPLICITAS OPPONITVR
- MIXTIONI.
- COMPOSITIONI.
- COMPOSSIBILITATI.
- PLVRALITATI.
- NON OMNIMODAE IDENTITATI, Deus simplex est hoc modo, non quatuor primis.

SIMPLICITER
- SVMITVR pro
  - ABSOLVTE, & vniuersaliter.
  - TOTALITER, sic possumus dicere Gallum esse simpliciter album.
  - EO QVOD EST ACTV, siue sit substantia siue accidens.
  - VNIVOCE, & VNO MODO sic genera simpliciter prædicantur de speciebus in actu exercito, vt homo est animal simpliciter.
  - TANTVM, seu SINE ADDITAMENTO, vt ens reale dicitur simpliciter ens.
  - PERFECTISSIME, sic demonstratio propter quid est demonstratio simpliciter.
- SIMPLEX, vt opponitur
  - COMPOSITIONI, & COMPOSSIBILITATI.
  - MVLTIPLICITATI RATIONVM FORMALIVM, vt Deus.

SIMVLTAS.
- TEMPORIS
  - ADAEQVATE, est in ijs quæ simul incipiunt & definunt esse: vt homo & eius potentiæ sensitiuæ.
  - INADAEQVATE, est in ijs quæ sunt in aliqua parte temporis simul, & tamen in alio tempore vnum est alio non existente, vt anima & potentiæ hominis sensitiuæ,
- NATVRAE, est in his quorum vnum non potest esse alio non existente, cum tamen vnum non sit causa alterius, sicut contingit in relatis.
- DIVISIONIS GENERIS, seu NATVRAE COMMVNIS, est veluti inter duas species, quæ idem genus immediate diuidunt, vt inter hominem & brutum.
- ADAEQVATIONIS, est in ijs quæ sunt in eodem loco proprio.
- IMMEDIATIONIS, est in ijs inter quæ nullum est corpus medium, sic contigua sunt simul.

INDISTINCTIONIS, est in ijs quæ non distinguuntur secundum locum. Et hæc simultas conuenit motui indiuisibilis & intelligentiæ. Hæc tria *Burlæus* qui non satis stricte vtitur vocabulo adæquationis. Extenditur enim vltra adæquationem locationis, de qua hic agitur.

CAVSALITATIS, est quâ duæ causæ eodem instanti naturæ concurrunt ad producendum effectum.

DIGNITATIS.

INTENTIONIS, est in ijs quæ pro eodem temporis instanti à voluntate intenduntur.

SITVS

SVMITVR pro
- LOCO, sic dicimus vrbem esse bene sitam.
- ORDINE PARTIVM vniuscuiusque continui, vt loci, corporis, motus, temporis & sic est affectio quædam quantitatis.
- HABITVDINE PARTIVM vniuscuiusque corporis ad locum suum, sic propter constituit prædicamentum, & sic definitur: SITVS est certa quædam dispositio partium alicuius corporis in ordine ad locum, vt aliæ partes sint sursum, aliæ deorsum, aliæ antrorsum, aliæ retrorsum.

DICITVR A LOCO, quod
- LOCVS tantum formaliter dicit circumscriptionem corporis absque vlla dispositione partium illius corporis ad locum.
- SITVS, loco superaddit aliquid, quo corpus aliquod ita est in loco vt partes eius tali modo disponantur, vt si ambulet caput sit sursum, pedes deorsum: si proneſcat, facies sit versus terram; si supinetur, deorsum versus terram.

SOLVS

- CATEGOREMATICE, seu CONSIGNATIVE significat solitudinem, nec habet locum in diuinis.
- SYNCATEGOREMATICE, seu CONSIGNATIVE seu ADIECTIVE reperitur in diuinis.

SPECIES

SVMITVR pro
- PVLCHRITVDINE.
- FORMA DANTE ESSE SPECIFICVM & FORMALE, & sic distinguitur contra materiam.
- SIMILITVDINE REPRAESENTATIVA REI, quæ est ratio cognitiua illius rei.
- NATVRA RERVM, sic dicitur in horto esse speciem talis herbæ.
- PRIMA INTENTIONE, sic dicimus species humana, species equina.
- PRAEDICABILI SECVNDO Porphyrij: id est, pro secunda intentione, sic homo est species.
- IMAGINE FIGVRATA, seu ARTIFICIALI, facta ad similitudinem alterius.
- ACCIDENTE, seu SIGNO VISIBILI & SENSIBILI distincte repræsentatiuo alicuius rei, vt patet in Sacramento Eucharistiæ, in quo accidentia panis & vini, tanquam species ex institutione diuina corpus Christi realiter continent.

SENSIBILIS, sunt quæ solum sensum externum afficiunt, vt sonus, color.

PHAN-

PHANTASTICAE, seu PHANTASMATA, sunt quæ referunt obiectum sub conditionibus indiuiduantibus, id est, vtres est singularis & indiuidua.

INTELLIGIBILIS, seu HABITVS, seu NOTITIAE HABITVALES, sunt quæ repræsentant quidditatem, seu essentiam rei nudatam omnibus conditionibus indiuidualibus & materialibus; dicuntur autem habitus, quia sunt qualitates diutius animæ inhærentes, vt habitus.

IMPRESSA, est similitudo rei exiens ab obiecto intrinseco, recepta in organo vel potentia, quæ est principium VT QVO, seu RATIO SENSATIONIS & intellectionis, per quod sensus, seu intellectus formaliter constituuntur in actu primo.

EXPRESSA, est similitudo rei, sed quæ fit à potentia immediatè, per quam potentia formaliter constituitur in actu secundo, in
- INTELLECTV, est verbum mentis.
- SENSV, est ipsa sensatio.

SVBIECTVM
- SVMITVR pro
  - INFERIORI alicuius superioris SVBIECTO PROPOSITIONIS. } dicuntur autem subiecta prædicationis.
  - ILLO, cui insunt accidentia, vt corpus est subiectum albedinis, & dicitur subiectum inhæsionis.
  - EO quod à scientia consideratur, & sic idem est quod OBIECTVM, seu GENVS SVBIECTVM, seu MATERIA CIRCA QVAM.
- QVO, seu INHAESIONIS, seu CONVENIENTIAE, seu RECEPTIONIS, seu IN QVO, seu SECVNDVM QVID, seu SVBIECTVM DETERMINANS DEPENDENTIAM ACCIDENTIS, sed non vltimate.

  Est in quo immediate recipiuntur accidentia, quatenus illud per se fulcimentum nullum præstet sustentaculo accidentium nisi alteri subiecto innitatur, vt vnum accidens recipitur in alio quod dependet ab alio subiecto, sic albedo in superficie recipitur, quæ dependet à corpore.
- ACCIDENTIS.
  - QVOD seu PRINCIPALE, seu DENOMINATIONIS, seu IN QVO SIMPLICITER, seu INEXISTENTIAE, seu SVSTENTATIONIS, seu SVBIECTVM DETERMINANS DEPENDENTIAM ACCIDENTIS VLTIMATE, est illud quod per se & simpliciter sine beneficio alterius sustentat accidentia, sic solummodo substantia est tale subiectum.
  - INFORMATIONIS, sicut forma est in materia tanquam in subiecto informationis, & accidentia in subiecto.
  - AGGREGATIONIS, quod non est vnum ens simplex, sed multiplex, sicut est mundus respectu temporis.
  - MVTATIONIS propriè dictæ, seu PHYSICVM, sicut materia prima est subiectum generationis.
  - ALTERATIONIS.
    - PRIMVM & MEDIATVM, est materia prima: quia qualitates actiuæ & passiuæ, inter quas est alteratio, non insunt substantiæ nisi ratione materiæ: qualitates etiam secundæ vt mollities, duritiès, leuitas, grauitas, & eiusmodi non nisi eadem ratione.
    - PROPRIVM & IMMEDIATVM, est quod alteratur, & tale non est materia sed actu & simpliciter.

SCIENTIAE

- INHAESIONIS, est in quo habitus inhaeret, nimirum intellectus.
- ATTRIBVTIONIS, seu ad QVOD, seu CONSIDERATIONIS, seu CONTINENTIAE, est ad quod aliquo modo referuntur omnia quae in scientia tractantur vel vt partes subiectiuae, aut componentes, vel vt principia, vel vt passiones eius, sicut ens mobile in physica, estque aut.
  - SPECIALE, seu PROPRIVM, sic Syllogismus est objectum in Logica.
  - GENERALE, sic argumentatio est subjectum Logicae.
  - COMMVNISSIMVM, seu GENERALISSMVM, sic secunda intentio est objectum Logicae.
- PRAEDICATIONIS, seu DE QVO, seu LOGICVM, seu AD PRAEDICATIONEM, seu ENVNCIATIONIS, est de quo in scientia proprietates & passiones proxime & formaliter praedicantur: sic in physica est corpus naturale, non ens mobile, à quo subiecto scientia recipit vnitatem, distinctionem, dignitatem, ordinem, necessitatem. *Ex Egidio.*
- DISTRIBVTIONIS, vt cum dico, animal est rationale, vel irrationale.
- GENERICVM, est de quo in scientia praecognoscitur, quid est, & quod est, habens species, principia & passiones, vt corpus in Physica.
- SPECIFICVM, est de quo praecognoscitur quid est, & quod est, habens tantũ principia & passiones: & tale subjectum ex sententia Scotistarum continet in se virtualiter omnes veritates illius habitus, cuius est subjectum, vt probat Scotus in prologo.
- AD QVOD OMNIA reducuntur tanquam ad
  - PRINCIPIVM RADICALE, quo modo in Grammatica subiectum est litera, in Geometria punctus, in Theologia Deus.
  - TOTVM
    - INTEGRALE, quomodo oratio congrua & perfecta est subiectum Grammaticae, & corpus quantum in Geomatria: & hoc modo in Theologia Christus.
    - VNIVERSALE, quomodo vox articulata est subiectum in Grammetica: quantitas immobilis continua in Geometria: sic in Theologia subiectum erunt res & signa, vel credibile prout transit in rationem intelligibilis.

SVBIICITVR ALIQVID TRIPLICITER
- LOCO, vt terra cælo.
- ORDINE, vt sensus intellectui: causae secundae, primae.
- PRAEDICATIONE, vt homo animali.

SVBSISTENTIA
- EST vltimus terminus naturæ ſubſtantialis, per quem ſubſtantia formaliter dicitur ſubſiſtere: addit enim aliquid ſupra exiſtentiam, quoniam ſe habet ad eam tanquam ſpecies ad genus, & directe opponitur INEXISTENTIAE ACCIDENTIVM, per quam formaliter exiſtunt in rerum natura, & extra cauſas, quorum exiſtere eſt inexiſtere, & eſſe eſt ineſſe, aut actu aut aptitudine.
- CREATA, eſt creaturarum.
- INCREATA, eſt triũ perſonarum diuinarum, alia
  - ABSOLVTA, iuxta quoſdam probatos doctores, quæ vna & communis eſt, ſicut & eſſentia omnibus perſonis diuinis.
  - RELATIVA, ſeu PERSONALIS, quæ cuilibet perſonæ peculiaris eſt.

SVBSISTERE
- DICITVR ID QVOD
  - HABET verum eſſe & non apparens.
  - ALICVI SVBEST, ſeu SVPPONITVR, ſicut dicimus fundamenta ſubſiſtere, id eſt ſubſtare tecto.
  - EST
    - PER SE, id eſt non in ſubiecto inhæſionis.
    - ENS SVBSTANTIALE completum, & ſic propriè accipitur.
    - SVBSTANTIA incompleta, ſicut partes corporis.
    - PER SE INCOMMVNICABILE, vt ſuppoſita, & ſingularia.
    - ITA PER SE, vt licet exiſtat in alio per modum formæ aut partis, tamen poteſt ſeparari ab eo, & exiſtere ſeparatim ab illo, ſic anima ſubſiſtit per ſe.
    - PER SE, vt neque actu neq; potentia ſit in alio per modum partis aut formæ: ſic Angeli ſubſiſtunt per ſe, ſic etiam homo.
- DICITVR à SVBSTARE IN HOC QVOD
  - SVBSTARE, eſt alij tanquam fundamentum ſubeſſe.
  - SVBSISTERE, eſt perfectè & independenter à quolibet ſubſtante exiſtere.

SVBSTANTIA
- DICITVR à
  - SVBSTANDO, quod ſignificat eſſe ſubiectum alicui, & ſic dividitur in ſubſtantiam
    - PRIMAM, & eſt ſubſtantia ſingularis.
    - SECVNDAM, vt genera & ſpecies.
  - EXISTENDO, quod eſt in rerum natura exiſtere ſingulariter & actu.
  - ESSENDO, quod eſt habere entitatem realem, ſeu naturam firmam & conſtantem.
  - SVBSISTENDO, quod eſt habere entitatem realem, ſeu naturam firmam & conſtantem.
  - SVBSISTENDO, quod eſt per ſe exiſtere ſine ope alterius cuiuſcumque rei.

SVBSTANTIA

- SVMITVR PRO
  - ESSENTIA, seu NATVRA REI, siue sit in genere substantiæ siue accidentis.
  - EO quod non est in subiecto seu PRO OMNI EO quod non est accidentis.
  - INDIVIDVO in genere substantiæ, SVBSTANTIA completa & perfecta.
  - SVBSTANTIA INCOMPLETA.
- SINGVLARIS octo nominibus appellatur.
  - INDIVIDVVM, quia non est diuisibilis in plura.
  - PRIMA SVBSTANTIA, vt in actu exercito omnibus subsistit & substat tam reliquis substantijs secundis, quam accidentibus.
  - HYPOSTASIS, quæ nunc communiter tribuitur supposito, quamuis ex propria significatione significet essentiam, seu naturam & suppositum. his enim quatuor οὐσία, οὐσίωσις, ὑπόστασις, πρόσωπον, quatuor latina respondent, essentia, substantia, hypostasis, persona
  - SVPPOSITVM, vel propter intentionē
    - SECVNDAM, quia speciei subijcitur in prædicamēto, vt Petrus est homo.
    - PRIMVM, quia tum substantijs secundis tum accidentibus tanquam illorum fundamentum supponitur.
  - RES NATVRAE, prout supponitur alicui naturæ communi.
  - PERSONA, prout est rationalis naturæ individua substantia.
  - SVBSISTENTIA, prout existit per se & non in alio, quamuis hoc vocabulum NVNC, sumatur pro ipso modo quo substantia subsistit, nunc pro ipsa substantia subsistente, sicut & hypostasis, de qua S. Hieronymi tempore maius dubium fuit, verebatur enim dicere tres esse hypostases in diuinis.
  - HOC ALIQVID, quatenus completè subsistit, alijsque stabilimentum præbet.
- PRIMA seu SINGVLARIS, existit in actu exercito.
- SECVNDA, seu COMMVNIS, subsistit in actu signato quatenus est radix & principium subsistendi. Idcirco enim substantiæ singularis subsistunt, quia rationem substantiæ communis seu secundæ participant.

SVBSTRATVM differt ab intentione in eo quod

- SVBSTRATVM dicitur natura quæ substernitur secundæ intentioni, & denominatur ab illa.
- INTENTIO, dicitur per se significatum. Nam species, v.g. significat primo ipsam naturam rei, v.g. humanam quæ proprie substratum dicitur.

IN-

SVCCESSIO IN MOTV DVPLEX
- INTRINSECA, quam accipit à termino ſuo qui ſecundum naturam eſt diuiſibilis in partes aut gradus, ſicut quantitas & qualitas. Terminus autem motus non differt à motu niſi ſecundum rationem ex multorum ſententia, ſicut fieri & eſſe.
- EXTRINSECA, quam accipit à tempore, tempus enim eſt extrinſecum motui, non intrinſecum.

SVPPOSITIO, ſeu ACCEPTIO
- MATERIALIS, ſeu TECHNICA & ARTIFICIALIS, eſt quando vox ſtat pro ſeipſa, ſeu pro ipſamet entitate vocis, vt homo eſt nomen, homo eſt vox.
- FORMALIS, ſeu SIMPLEX, eſt quando vox ſtat pro re formaliter & immediatè ſignificata, vt in hac propoſitione, homo eſt ſpecies, homo ſupponit pro natura humana quam formaliter ſignificat.
- PERSONALIS, eſt acceptio nominis communis pro ſuis mediatis ſignificatis, vt cum ſpecies ponitur pro ſuis indiuiduis, vt in hac propoſitione, homo eſt animal, homo ſupponit pro Petro & Paulo, quę non ſunt ſignificata illius formalia & immediata, ſed mediata & ſecundaria. Dicitur autem PERSONALIS, quia præcipuè res ſingulares pro quibus nomina communia ſupponunt, ſunt perſonæ aut ſuppoſita, diuiditur autem à Summuliſtis in
  - COMMVNEM, cuius tres ſunt ſpecies
    - DETERMINATA.
    - CONFVSA TANTVM.
    - CONFVSA DISTRIBVTIVA.
  - DISCRETAM.

SVPPOSITVM eſt indiuiduum naturæ ſubſtantialis, ſeu eſt ſubſtantia completa, individua, ſubſiſtens incommunicabiliter, addit enim ſupra naturã ſpecificam modũ quendam realem qui ſubſiſtentia dicitur, quo tanquam vltimo ſuo terminatur & completur, ſuppoſitum autem differt à perſona, & hoc aliquid, in hoc quod
- SVPPOSITVM dicit quamcumque ſubſtantiam ſingularem completam.
- PERSONA, ſolum ſubſtantiam rationalẽ: quæ ſic definita fuit à Boëtio, Perſona eſt rationalis creaturæ ſubſtantia indiuidua. Ideóque non tam latè patet ac ſuppoſitum.
- HOC ALIQVID, dicit indiuiduum in genere ſubſtantiæ, ſed abſtrahit ab habere eſſe completum & perfectum, ſeu incompletum & imperfectum, ſic anima in corpore dicitur HOC ALIQVID: Sicque manus eſt hoc aliquid non tamen ſuppoſitum.

T

- TEMPVS
  - SVMITVR quatenus est
    - NVMERVS, seu MENSVRA PRIMA MOTVS summe æquabilis, qualis est conuersio supremæ sphæræ, & si vnum tantum est, sicut & vnum primum mobile, sic etiam est mensura propria & interna motus primi mobilis, simulque communis & externa aliorum omnium motuum. Aristoteles definiuit tempus hoc modo sumptum.
    - MENSVRA cuiusq; motus, & in quolibet actu motum subeunte insidet, sic tot sunt tempora quot motus, sicque tempus per se est mensura duntaxat motus cui ineſt.
    - DVRATIO successiua mundi in esse transmutabili, vt vult *Paulus Venetus*, & sic est passio mundi subiectiua existens in eo: Et hoc modo dicitur tempus esse in cœlo, in terra, mari.
  - SVMPTVM
    - INFINITE.
    - INDEFINITE.
    - FINITE.

    SIGNIFICAT
    - AETERNITATEM.
    - AEVITERNITATEM.
    - MENSVRAM, rerum habentium initium & finem.

- TERMINVS IN
  - PRAEDICANDO.
    - CATEGOREMATICVS, seu SIGNIFICATIVVS, est qui per se aliquid significat, vt cœlum, animal, homo.
    - SYNCATEGOREMATICVS, seu CONSIGNIFICATIVVS, vel COMPRAEDICATIVVS, vel SIMVL SIGNIFICATIVVS, est vt omnis, nullus, quidam, solus, non, & alia quæ per se nihil significant: sed alijs dictionibus tantum adiunguntur.
    - MIXTVS, est qui includit categorematicum & syncategorematicum, vt nihil includit ens & nullum, nemo nullum hominem.
    - MATERIALIS, est qui pro sola voce materialiter sumpta accipitur, vt hoc nomen homo pro voce duarum syllabarum.
    - FORMALIS, est qui pro formali significatione vocis accipitur, vt homo pro natura humana.
    - CONNOTATIVVS, seu CONCRETVS, seu DENOMINATIVVS, seu ADIECTIVVS, est qui præter principale & formale significatum aliquid aliud in obliquo denotat, vt album præter albedinem quã formaliter dicit, connotat præterea subiectum.
    - ABSTRACTVS, seu SVBSTANTIVVS, est qui significat formam non connotando subiectum, vt albedo.

TRANS-

- TRANSCENDENS, est qui rem prædicamentali ordine superiorem laxioremque significat.
- DISPARATVS, est qui de alio disparato non potest affirmatiuè enunciari, saltem in abstracto, vt homo, lapis, dulcedo, albedo, licet aliquando possit in concreto, vt patet exemplis: non enim licet dicere albedo est dulcedo, sed licet dicere album est dulce.
- COLLECTIVVS, est qui in singulari numero significat plura copulatim, vt populus, plebs, turba.
- DIVISIVVS, qui significat tantum vnum, vt Petrus.
- INFINITVS, est aggregatum ex particula negante, & termino finito, vt hoc totum *non homo*.
- INFINITANS, est particula NON, per se sumpta.
- INFINITATVS, est terminus finitus per se sumptus, quatenus aptus est infinitari à particula NON infinitante.

RE
- LOCALIS ESSENTIALIS
  - QVO CIRCVMSCRIBI, PROPRIVM
    - CORPORVM.
    - CREATVRAE solummodo, quia omnis creatura finita est quoad latitudinem perfectionémq; essentialem, soli Deo non conuenit quia proprium est illius nullis terminis circumscribi.
- VT
  - QVOD, seu melius absque solœcismo QVI, seu TOTALIS, est qui absolute fit: & sic compositum est terminus QVI, generationis.
  - QVO, est quo aliud fit. Ideo dicitur FORMALIS, sic per formam construitur compositum.
- MVTATIONIS
  - TOTALIS, siue productus, homo, ignis.
  - FORMALIS, forma ignis, seu hominis *Hæc Soncinas.*

TOTVM
- QVANTITATIVVM, est quod diuiditur in partes QVANTITATIVAS.
  - HOMOGENEVM
    - IN PARTES HOMOGENEAS.
  - HETEROGENEVM
    - IN PARTES HETEROGENEAS.
- ESSENTIALE
  - METAPHYSICVM, est quod diuiditur in partes essentiales ratione tantum differentes, vt genus & differentia.
  - PHYSICVM, est quod diuiditur in partes realiter diuersas constituentes essentiam rei, vt homo in corpus & animam.

TOTVM

- POTENTIALE, seu VIRTVALE, est quod diuiditur in potentias vt anima in intellectum & voluntatem.
- ACCIDENTALE, est quod componitur ex subiecto & accidente, vt homo albus.
- VNIVERSALE, est quod diuiditur in partes subiectiuas, seu SPECIES, & de illis prædicatur in quid.
- INTEGRALE, est quod diuiditur in partes integrantes, & propriè conuenit rebus quantis & corporeis, sed analogicè attribui potest incorporeis.
- NVMERALE, vt numerus comprehendens pluralitatem aliquorum, vt duodecim dicit numerum Apostolorum.
- DEFINIBILE, est quod diuiditur in partes definitiuas, vt homo in animal & rationale.
- PRAEDICABILE, seu PRAEDICATIVVM, propriè est species infima quæ continet in se totam essentiam indiuidui (si in omni rigore id sit verum, tametsi ita senserint cum omnes veteres Philosophi, tum plerique recentiorum) & de illo prædicatur VT QVID.
- CATEGOREMATICE, est idem quod habens partes, seu significat compositum & perfectum ex partibus quatenus compositum est.
- SYNCATEGOREMATICE, est idem quod quælibet pars diuisim sumpta. *Hæc de Orbellis.*
- CONTINVITATE, per adunationem partium, sicut in animalibus quorum partes adunatæ sunt & continuæ sibi invicem.
- AGGREGATIONE, idque vel per
  - CONTACTVM, seu CONTIGVITATEM TANTVM, vt lapides & cœmenta in domo.
  - ORDINEM PARTIVM, vt exercitus & multitudo ordinata. *Hæc Soncinas.*
- TOTALITATE
  - CAVSAE, sic effectus non dependet ab omnibus causis separatim sumptis totalitate causæ, sed tantum ab adæquata.
  - EFFECTVS, sic effectus totaliter pendet à causa prima & secunda totalitate effectus, quia non licet assignare partem vnam secundum quam pendeat à prima causa: & aliam quâ pendeat à secunda, secundum se totum pendet & à prima & à secunda.

TRAN-

TRANSCENDENTIA sunt illa quæ non sunt adstricta alicui ex decem generibus generalissimis, sed sunt communia omnibus, quorum principia & origo est ENS, cum quo omnia prædicta transcendentia reciprocatur, prout
- EST COMMVNE ENTI REALI, & huiusmodi sunt OPINABILE, COGITABILE, APPREHENSIBILE, quæ attribuuntur non tantum veris entibus, sed etiam conflictis.
- SIGNIFICAT tantum ENS REALE, quod diuiditur IN CREATVM, & INCREATVM, & ejusmodi sunt
  - ENS, quod dicitur ab actu, essentia & existentia.
  - RES à ratitudine dicta quia habet essentiam realem & firmam.
  - VNVM, à sui in diuisione dictum.
  - VERVM, à conuenientia rei ad intellectum dictum.
  - BONVM, ab appetibilitate dictum.
  - ALIQVID, ab aliorum diuisione dictum, dicit enim alietatē in essentia, & sumitur substantiue quasi ALIVD QVID.

V

VACVVM SVMITVR pro
- DIMENSIONIBVS SEPARATIS, habentibus esse mathematicum.
- SPATIO, in quo non est corpus sensibile, sic spatium inter terram & cœlos dicitur magnum mare.

PRIVATIONE, vel carentia corporis cum aptitudine ad recipiendum corpus. *Ex Basſolio.*

VBI
- EST MODVS rei locatæ intrinsecus vt alij volunt, vel extrinsecus, vt alij, quo corpus formaliter existit in loco, procedit autem à circumscriptione loci actiua, & locati passiua & differt à situ in hoc quod
  - SITVS, exigit distinctionem, seu diuisionem partium in loco.
  - VBI, non exigit distinctionem partium, sed tantum præsentiam in loco. Vnde æque potest esse in substantia corporea & incorporea, situs autem tantum in corporea & quanta.
- ACCIPITVR, aut
  - INTERROGATIVE, pro aduerbio interrogandi.
  - DEFINITE, pro ipso loco.
  - RELATIVE, pro comparatione loci ad corpus locatum.

DEFI-

DEFINITIVVM, est modus pro aliquid ita est in vno loco vt extra illum non sit, & totum existat in toto loco, & totum in qualibet parte ejus, sic existunt omnes substantiæ spirituales.

CIRCVMSCRIPTIVVM, est modus qui aliquid ita est in loco vel spatio vt totum sit in toto spatio, & partes in partibus spatij, quo VBI potiuntur omnia corpora.

INDIVISIBILE, est quod non dicitur indiuisibile eo modo quo punctus qui nullas habet partes, sed dicitur indiuisibile quoad permanentiam, quia licet sit extensum per totum corpus mobile, tamen componitur ex partibus simultaneis, quarum vna non potest esse sine altera.

DIVISIBILE, est compositum ex partibus sibi succedentibus, quemadmodum tempus ex instantibus componitur. Et hujusmodi nihil est aliud quàm ipse motus localis, & se habet ad primum VBI non vt totum ad partem, sed vt continuum ad sui continuatiuum: aut sicut tempus ad instans.

VBICATIO
- ACTIVA, est locus seu CIRCVMSCRIPTIO, qua locus circumscribit locatum.
- PASSIVA, est modus quidam in re locata, seu CIRCVMSCRIPTIO passiua qua corpus circumscribitur à loco.
- SIMPLEX, est quæ procedit à loco simplici, seu à loco QVO, seu à loco ORIGINIS.
- COMPOSITA, est quæ procedit à loco composito, seu à loco QVI, seu à loco CONTINENTIAE.

VELLE
- NATVRALE, est actus voluntatis, vt est natura.
- DELIBERATIVVM, est actus voluntatis, prout est voluntas, seu libera ad vtrumlibet.
- EX SVRREPTIONE, prout non est perfectè libera, vt fit in primis motibus.

VERVM
- EXTERNVM, quod sensibile est, & quod per exteriora membra corporis formatur.
  - VOCALE
  - SCRIPTVM
- INTERNVM, quod per interiores potentias formatur
  - PHANTASIAE, seu IMAGINATIONIS, quod aliqui IDOLVM vocant non VERBVM, quia non procedit à ratione & in brutis reperitur.
  - MENTALE seu INTELLECTVS
    - VOCIS, seu IMPERFECTVM, quod vocatur conceptus mentis non vltimus.
    - REI, quod propriè & simpliciter vocatur VERBVM MENTIS *Hæc Suarez.*

- REIVM, seu TRANSCENDENS, est entis passio.
- COGNITIONIS, seu complexa, est conformitas inter intellectum & rem.
- SPECVLATIVA, est quæ sumitur penes conformitatem cognitionis, siue intellectus cognoscentis ad rem cognitam.
- PRACTICA, est quæ consistit in adæquatione rationis ad appetitum rectum: quam appetitus rectitudinem, virtutes in eo residentes præstant. Vel vt alij forsasse rectius sentiunt: Est quæ consistit in conformatione appetitus ad rectam rationem. Æquius enim est, vt rationi concedatur potius esse primam regulam & mensuram humanarum actionum quàm appetitui: cùm voluntas seu appetitus nihil possit agere, nisi prius rationis aliqua lux ei præfulgeat.

VERITAS

- INTRINSECA, seu FORMALIS, seu SECVNDOPRIMA, Est quæ reperitur in omni ente.
- EXTRINSECA, seu SECVNDARIA, est quæ est in enunciationibus, quæ consequuntur veritatem, quæ est in rebus: Ideo enim enunciatio est vera, quia res est vera, & non è contra.
- CAVSALIS, seu PRIMOPRIMA, est quæ est in veritate diuini intellectus, cognoscentis res in esse possibili. Et hæc veritas est causa veritatis formalis vniuscujusque rei, eo quod res in se sunt veræ, quatenus formatæ sunt intellectui & voluntati diuinæ. *Ex Soncinate.*

- REI
  - ORATIONIS, quâ oratio est conformis rei significatæ.
  - COGNITIONIS: quâ mens est conformis rei intellectæ.
- SIGNI
  - VOLVNTATIS, quâ voluntas est conformis rationi, vel signum aliquod externum veræ voluntatis, quale est præceptum superioris.
  - ACTIONIS, quâ opus est conforme regulæ suæ.

IN
- RE, vt subjecto.
- PROPOSITIONE, vt in signo.
- MENTE, vt in termino.

VIRTVS SVMITVR pro
- PRINCIPIO ACTIVO
  - QVOCVNQVE, seu QVALITATE ACTIVA, sic calor est virtus ignis.
  - IN CREATVRA INTELLECTVALI, sic sunt in anima plures virtutes, seu potentiæ.
- HABITV ELECTIVO, seu OPERATIVO operis mortalis, à quo virtutes dicuntur MORALES.

DICITVR ESSE IN ALIQVO.
- INHAESIVE, seu INFORMATIVE, sicut forma est in materia, aut accidens in subiecto.
- POTENTIALITER, sicut nauta est in naui.
- INDISTANTI, sicut intelligentia in orbe cælesti.
- CONCOMITATIVE, sicut potentia in anima.

VNIO SVMITVR PRO
- ACTIONE VNIENTIS, quæ se tenet ex parte efficientis qui vnit materiam & formam efficienter.
- PASSIONE VNIBILI, seu NEXV SVBSTANTIALI, v. g. materiæ & formæ, seu pro ILLAPSV, quo forma sese in materiæ substantiam penitus insinuat.
- RELATIONE VNITORVM, quæ ipsam vnionem & nexum subsequitur. MODO, qui resultat ex actione quæ est proximum fundamentum relationis; ita vt ista quatuor ordinem inter se habeant secundum diuersa naturæ instantia. In primo est vnio, seu vnitio, quæ se tenet ex parte efficientis: In secundo est passio ex parte vnibilium: In tertio est modus quidam resultans ex actione quo vnibilia formaliter dicuntur vnita tanquam effectus formalis proueniens à causa sua formali. In quarto denique est relatio ista prædicamentalis, quâ vnitum refertur ad aliud: vnita enim se invicem respiciunt.

VNIVERSALE
- IN
  - CAVSANDO, vt Deus, intelligentiæ, cæli.
  - SIGNIFICANDO, vt voces, conceptus, scripta.
  - REPRAESENTANDO, vt species intelligibiles.
  - ESSENDO, quod in se realiter separatum est à singularibus, vt ipse homo, aut ipsum bonum, quas Plato Idæas rerum appellabat.
  - PRAEDICANDO, vt genus & species.
- LOGICVM: seu FORMALE, est secunda intētio fundata in natura aliqua, quatenus prædicabilis est de pluribus specie, genere, vel numero differentibus.
- PHYSICVM, seu MATERIALE, est ipsa natura realis existens à parte rei super qua fundatur relatio vniuersalis Logica, seu prædicabilis. Ideo dicitur substratum vniuersalitatis Logicæ, vt natura humana.
- METAPHYSICVM, est ipsa eadem natura, quatenus communis est alijs pluribus in quibus reperitur prout abstrahit à prædicabilitate. Ideo in vniuersalibus sunt tres gradus: primo, est natura realis, vt natura humana, quæ constituit vniuersale physicum. In secundo est eadem natura prout est communis pluribus in quibus actu reperitur, quod constituit vniuersale METAPHYSICVM. In tertio est eadem natura, quatenus post actum collatiuum intellectus, secunda aliqua intentione constituitur sub velamento prædicabilis, vt aut actu, aut potentia possit prædicari de pluribus, & hoc constituit VNIVERSALE LOGICVM, Ideóque VNIVERSALE consideratur à
  - METAPHYSICO, quatenus VNIVERSALE.
  - LOGICO, quatenus PRAEDICABILE.

MATHE-

MATHEMATICVM, eſt forma aliqua exiſtens in mente præciſa à quantitate, quam formam diuerſimode varijs rebus adhibere poſſumus in vſu & practica rerum Mathematicarum. Et qui primus huius vniuerſalis author fuit, attribuit id tantum rebus Mathematicis, quamuis commune ſit multis alijs: nam etiam artifices in mente exprimunt Idæas vniuerſales & exemplaria communia multis rebus, tum differentibus numero, tum ſpecie. Ideóque nos pari iure & authoritate appellamus huiuſmodi vniuerſale EXEMPLARE, ſeu IDAEALE, quod multum differt ab alio Platonico, vt facile omnibus patet.

IN RE, ſeu IN MVLTIS, idem eſt quod PHYSICVM.

POST REM, ſeu POST MVLTA, idem eſt quod LOGICVM.

ANTE REM, ſeu ANTE MVLTA, proprie eſt IDAEA PLATONIS, quæ incorruptibilis & communis erat, & per ſe ſubſiſtens ſeparata à ſingularibus, cuius participatione, ſingularia generabantur, & à Platone appellabatur IPSE HOMO, IPSVM BONVM, IPSA SVBSTANTIA, ad diſtinctionem ſingularium quæ appellantur SIMPLICITER ſine addito homines, bonum, ſubſtantia, aut quid ſimile.

TRANSCENDENTALIS, ſeu ENTITATIVA, eſt quæ reperitur in omnibus entibus, quatenus in ſe indiviſa ſunt, & hæc eſt paſſio entis.

QVANTITATIVA, ſeu PRAEDICAMENTALIS, eſt quam quantitas tribuit ſubſtantiæ, cùm hæc vnitas ſit principium numeri. Differt autem ab vnitate *tranſcendentali*, ſi ſecundum ſe ſpectetur, non aliter ac reliqua inferiora à ſuis tranſcendentalibus. Ideóque inferiora vt ſubſtantia, accidens, addunt entitatem aliquam aut modum tantum enti: ſic hæc vnitas addet vnitati eadem illa: ſi vero non addunt, ſed ſunt eadem res prout ſtat ſub conceptu confuſiore & indeterminato entis, & diſtinctiore & determinato ſubſtantiæ, vt volunt recentiores aliquot, præcipuè *Suarez*, ſic hæc vnitas eodem modo diſtinguitur ab vnitate tranſcendentali: ſi autem conſideretur prout inhæret in ſubſtantia & illam denominat, tunc plus differt à tranſcendentali: tranſcendentalis eſt intrinſeca rei, hæc autem eſt intrinſeca ſubſtantiæ, & accidens diſtinctum ab illa.

VNITAS.

NVMERICA, ſeu SINGVLARITATIS INDIVIDVALIS, quâ indiuidua cuiuſcumque naturæ ſunt vna & indiuiſa in ſe, & nullo modo diuiſibilia in plures ſimiles naturas ſingulares, ſic Petrus eſt vnus hac vnitate, quæ opponitur vnitati ſpecificæ & genericæ. Eſt multiplex

INTRINSECA, quâ aliquid eſt ſimpliciter indiuiſibile in plures naturas ſingulares.

EXTRINSECA, quâ ea ſunt vna quæ habent idem ſubiectum, vt candor & dulcedo.

NEGATIVA, per priuationem omnis principij diſtinguentis, quia ſcilicet non habet aliquid per quod diſtinguatur, & ſic materia eſt vna numero.

FORMALIS, est in natura aliqua secundum se considerata, quatenus præscindit ab esse quod habet in indiuiduis: quam vnitatem *Scotus* existimauit non multiplicari secundum multiplicationem indiuiduorum: Alij autem communiter existimãt multiplicari, vnà cùm vnitate indiuiduali in singulis indiuiduis. Ideóque esse tantum in intellectu secundum conuenientiam & similitudinẽ quam intellectus reperit in singularibus.

- POSITIVA in eo consistit, quod habet vnam formam per quam distinguitur ab omni alio, sicut Sortes. *Ex Ianduno.*
- MATERIALIS. reperitur in substantijs. CORPOREIS / SEPARATIS.
- IMMATERIALIS reperitur in substantijs. CORPOREIS / SEPARATIS.
- VNITATE ESSENTIAE, sicut definitio & definitum.
- VNITATE SVPPOSITI, seu SVBIECTI, vt album & dulce in lacte.
- PRINCIPIVM HABET PRINCIPALE, materiam primam.
- PRINCIPIVM HABET SINE QVO NON, formam.
- PRINCIPIVM HABET DISPOSITIVVM, demẽsiones.

Estque— GENERICA quæ est naturæ genericæ. / SPECIFICA, quæ est naturæ specificæ.

interminatas. *Hæc Niphus.* quamuis alię sectæ Scholasticorum, imprimis *Scotistæ*, aliter hoc explicent, quod omittimus: quia omnibus id notum est.

VNITAS

VNIVERSALIS, seu PRAECISIONIS, est quæ competit naturis communibus in se, vt non existunt contractæ in suis inferioribus, siue talis vnitas conueniat beneficio Intellectus, siue ex se: quæ nihil aliud est, quam actualis indiuisio rei communis in sua inferiora, cum diuisione tamen aptitudinali, quã natura apta est esse in pluribus; Ideóque in hoc differt ab vnitate formali, quod cum eadem sit vtraque vnitas formalis, præscindit à communicabilitate, nec illam requirit ad conceptum suum formalem: Vniuersalis autem illam requirit. Deinde formalis multiplicatur ad multiplicationem indiuiduorum ex sententia probabiliori. Hæc autem nequaquam.

PER SE, Estque vel PER ACCIDENS est in ijs quæ non sunt vnum per se

- SIMPLICITATIS, quæ est expers omnis compositionis, & solum reperitur in Deo.
- COMPOSITIONIS, quæ est in ijs quæ fiunt ex pluribus rebus ex quibus fit vnum per se; quando vnum se habet vt actus, alterum vt potentia, sicut compositum ex materia & forma.

SVBIECTI,

SVBIECTI, vt cum pluta accidentia ſunt in eodem ſubiecto.

AGGREGATIONIS, ſeu COLLECTIVA: vt in aceruo lapidum.

ORDINIS, vt in exercitu, quæ vnitas maior eſt vnitate AGGREGATIONIS.

ESSENTIAE, ſeu DEFINITIONIS, eſt in ijs quæ habent eandem definitionem, vt enſis & gladius.

QVANTITATIS, eſt in ijs quæ ſunt vna ſecundum vnam ex ſeptem identitatibus formalizantium quæ reſpondent & innoteſcunt tot alijs diſtinctionibus de quibus ſupra: ſic ſubiectum & paſſio ſunt vnum vnitate identitatis, non vnionis.

VNIONIS, cum ex duobus inter ſe vnitis reſultat tertium, vt ex materia & forma oritur compoſitum.

INDIVISIBILITATIS, vt punctus & inſtans, vel vt *Scotiſtæ* explicant eſt in ijs quorum intellectio eſt indiviſibilis, vt ſunt ſimpliciter ſimplicia, videlicet ens, verum, bonum, res, aliquid & differentiæ vltimæ.

NATVRAE, quando ex duobus fit vna natura, vt ex corpore & anima natura humana.

NATVRAE, quando aliqua duo faciunt vnam perſonam, ſic corpus & anima exiſtunt vna & eadem, perſonalitate nimirum humanâ.

CONSTITVTIVA, quæ reperitur in partibus integralibus reſpectu totius.

FIT EX { INTEGRIS & PERFECTIS, vt aceruus lapidum. / TRANSMVTATIS, vt mixtum ex elementis. / IMPERFECTIS, per COMMIXTIONEM, vt anima & corpus.

SCIENTIAE PROBANTVR AB VNITATE { PRINCIPII. / SVBIECTI. / FINIS. } SI SIT { PROXIMVM & IMMEDIATVM. / COMMVNE omnibus in eadem ſcientia tractatis. / VLTIMVS, nõ medius.

DISTINGVITVR à SIMPLICITATE ET IDENTITATE, QVIA { VNITAS / IDENTITAS / SIMPLICITAS } OPPONITVR { DIVISIONI. / DISTINCTIONI. / COMPOSITIONI. VNIVO-

VNIVOCVM

- VNIVOCANS, seu PARTICIPANS, seu SIGNI, est nomen secundum eandem rationem pluribus attributum, vt animal.
- VNIVOCATVM, seu PARTICIPATVM, seu REI, vt res ipsæ quæ conueniunt in vno aliquo secundum nomen & definitionem, vt homo & leo respectu animalis.
- PHYSICVM, est in rebus circumscripto omni opere Intellectus.
- LOGICVM, est in primis intentionibus, quatenus stant sub vna aliqua intentione Logica, vt sub intentione generis vel differentiæ.
- METAPHYSICVM, est etiam in prima intentione, seu in natura communi quatenus præscindit à singularibus, circumscripta quacunque intentione Logica, aut secunda. *Hæc Antonius Andreas.*
- ESSENTIALE, vt viuens respectu animalis, & plantæ.
- ACCIDENTALE, vt nigrum respectu corui, et Æthiopis.

VOLVNTARIVM.

- ELICITIVE. } quia est in { POTESTATE VOLVNTATIS.
- SVBIECTIVE. } quia est in { VOLVNTATE, tanquam in subiecto.
- à VOLITIONE
  - NATVRALI, quæ causatur à voluntate & cognitione sensitiua, & talis volitio semper est affectio commodi.
  - RATIONALI, quæ est causata à cognitione discretiua: Ideo potest esse vel affectio IVSTITIAE, vel COMMODI.

VOLVNTAS

- PER
  - ESSENTIAM, seu RATIONALIS SIMPLICITER est in parte principali animæ.
  - PARTICIPATIONEM, seu RATIONALIS IMPROPRIE & SECVNDVM QVID, est in parte sensitiua quæ obedit rationi. Et aliter dicitur SENSVALITAS.
- VT
  - NATVRA, comparatur ad finem vltimum, & ea quæ necessario vult.
  - VOLVNTAS, seu VT LIBERA EST, comparatur ad media circa quæ contingenter se habet vt possit eligere hoc vel illud.
  - RATIO, seu VT DELIBERATIVA, seu CONSILIATIVA, seu VT ELECTIO, est cum voluntas fertur in aliquid, quatenus habet ordinem ad aliquid aliud.
- SIGNI, est aliquid EXTRA DEVM, quod sit signum voluntatis ipsius, ac proinde dicitur impropriè & metaphoricè VOLVNTAS, sicut punitio scelerum dicitur signum iræ diuinæ. Eius autem species sunt quinque.
  - PERMISSIO, seu INDVLGENTIA.
  - PRAECEPTVM.
  - PROHIBITIO.
  - CONSILIVM.
  - OPERATIO, seu IMPLETIO.

SENE-

BENEPLACITI, est ipsa realis, ac proprie voluntas in Deo, quâ nimirum proprie vult aliquid, sicut fuit voluntas creandi mundum, dicitur autem beneplaciti, quia est de objecto Deo beneplacito.

ANTECEDENS, dicitur propter relationem ad aliquam aliâ voluntatem quæ nostro intelligendi modo subsequitur. Ideóque à Chrysostomo dicitur primaria: est qua Deus vult id quod ex se & per se ipsi placet, & est gratum, vt peccatores conuerti. Vnde vocatur etiam beneplaciti.

CONSEQVENS, est quæ aliquam aliam voluntatem nostro intelligendi modo subsequitur. Ideóque ab eodem Chrysostomo appellatur secundaria, & vtraque ANTECEDENS & SVBSEQVENS declarâtur hoc exemplo D. Thomæ. Deus voluntate antecedente & primaria, vult omnes homines saluos fieri, sed quia multi homines voluntati diuinæ non obtemperant, ideo non saluantur. Hæc autem voluntas consequens semper est efficax. Illa autem vocatur antecedens respectu huius, quia ex se illam habet, ex intrinseca inclinatione suæ bonitatis, non autem ex aliquo priore ex parte obiecti, hanc verò habet ex aliquo extrinseco priore, contra inclinationem quodammodo coactus.

ABSOLVTA, seu SIMPLEX, quâ Deus aliquid vult omnino absolutè & efficaciter.

CONDITIONATA, seu SECVNDVM QVID, quæ dicitur VELLEITAS, quâ aliquid vult non absolutè & efficaciter, sed sub conditione.

EFFICAX, seu COMPLETA, seu COMPLACENTIAE.

INEFFICAX, seu INCOMPLETA, seu SIMPLICIS COMPLACENTIAE.

LIBERA est à { COACTIONE, quia voluntariè operatur & non coactè. / NECESSITATE, quia aliquo modo habet in sua potestate operari & non operari.

VOX SVMITVR { FORMALITER, cum accipitur pro suo significato. / MATERIALITER, cum accipitur pro literis & syllabis, vt animal est trissyllabum. / PRO VOCE habente talem modum significandi, vt quando dicitur animal est nomen.

FINIS.